

ספר מנהגי מצרים

בראותי כי דבר גדול הוא המנהג כאשר הוקבע
 בעיר הצט וראה מה שכח הרמב"ן ז"ל
 והביאו מוהר"נ אל אשקנזי ז"ל בס' ח"י וראוי לכוף את
 ראשיתו תחת כפות המנהג והמשנה ימתח על העמוד
 ועיין מוהר"י קולון שורש ט' וג"ד וק"צ ומור"ס ז"ל בא"ח
 סי' תר"ץ ופר"ח ז"ל סי' תל"ז וגו' ר' יו"ד כלל ו' סי'
 יו"ד מה שהביא בסו"ד משם המאירי ז"ל ולב חיים ח"ב
 סי' ט' נחתי אל לבי ואספתי באומ"רים מאשר
 נמצא בהנהג ספרי דבי רב גאוני מצרים
 וחכמיה כל מחמדיה והיו לאחדים על
 הספר וצדיו כלם כאחד ולא
 נצרכה לאהדורי אבחריייהו
 כאשר ירדוף הקורא
 ממני ילאו לקועים
 עבד נרצט
 לעבודת
 האל

הנעיר יום טוב ישראל ס"ט

נדפס

פכה"ק ירושלם חובב"א

בדפוס הר"ר יואל משה בהר"ם ז"ל

בחדש תמוז אהן שנת

הדריכני באמתך ולמדני כי אחה אלהי
 ישעי לפ"ק

מזכרת נצח

למשתדל בהוצאת הספר הקדוש הזה

מצאצאי הרב המחבר

הר"ר יעקב דוד חסון יצ"ו

רעיתו ובניו שיחיו

לזכר הוריו הנכבדים

רבי דוד יעקב חסון בן רחל לבית ישראל ז"ל

נלב"ע ה' אייר תשל"ד

הגב' חנה בת יעקב נאדה וג'וליה לבית כהן ז"ל

נלב"ע כ' אייר תשמ"ט

ת. נ. צ. ב. ה.

L

תוכן הענינים

עמוד

11	הקדמה מאת נשיא המכון הרב עובדיה יוסף שליט"א
15	בשער עמי
א	הקדמת הרב המחבר זצ"ל
	מנהגי מצרים
ה	אורח חיים
כג	יורה דעה
לב	אבן העזר
נד	חשן המשפט
נז	מפתח ספרים

1. The first part of the document is a title page. It contains the title "THE HISTORY OF THE UNITED STATES OF AMERICA" and the author "BY JAMES MADISON".

הקדמה

מאת הראשלי"צ מרן הגאון רבי עובדיה יוסף שליט"א,
נשיא המכון

בס"ד, י"א שבט תש"נ "טוב טעם ודעת למדני" לפ"ק

הדור אתם ראו הספר היקר "מנהגי מצרים", אוסף מנהגי דינים של עיר ואם בישראל ברוך עמי מצרים, אשר פעל ועשה הרב הגאון המפורסם טובינא דחכימי, מרגניתא דלית לה טימי, מגזע ישישים, אראלים ותרשישים, קדוש יאמר לו, זך וישר פעלו, כמהר"ר יוס טוב ישראל זצ"ל, רבה של מצרים, ואשר אסף איש טהור מנהגי מצרים המובאים בתשובות הרדב"ז ומהריק"ש ושאר גאוני מצרים, וקבצם כעמיר גורנה בטוב טעם ודעת, על פי סדר השלחן ערוך, וידוע כמה גדול כח המנהגים, וכמו שכתבו התוספות (מנחות כ:): מנהג ישראל תורה הוא, ויישר כחם של הנהלת "מכון ירושלים", בראשותו של ידידי הרה"ג חכו ממתקים וכולו מחמדים תהלתו בקהל חסידים רבי יוסף בוקסבוים שליט"א, והנהלת "אור המזרח", בהנהלת בני ידידי הרה"ג רבי אברהם יוסף שליט"א, אשר הזילו זהב מכיס וטרחו ויגעו להוציא לאור עולם מחדש את הספר הקדוש הזה אשר מחזה שדי יחזה, ישלם וז' פעלם ותהי משכורתם שלימה מעם ה', ובכל אשר יפנו ישכילו ויצליחו להגדיל תורה ולהאדירה, ברבות הטובה גם עד זקנה ושיבה, לאורך ימים ושנות חיים ושובע שמחות וכל טוב.

והנה על יסוד ספר "מנהגי מצרים" הנוכחי, האריך הרחיב רבה האחרון של מצרים, הרב הגאון המופלא, וכבוד ה' מלא, גודר גדר ועומד בפרץ, ויראת ה' היא אוצרו, כמהר"ר רפאל אהרן בן שמעון זצ"ל, בספרו "נהר מצרים", לאסוף כל יתר מנהגי מצרים, אשר לא הובאו בספר זה. ובכמה מקומות כתב להשיג ולהעיר על רבינו המתבר כיד ה' הטובה עליו. ומכבר אמרתי אשימה עיני עליו, כי יש מקום ליישב דברי רבינו המחבר מהשגותיו, אך מה שהלב חושק הפנאי עושק. אך אמרתי שבהזדמנות זו לא אבוא ריקם, ואכתוב בקצרה מאשר שוטטו רעיוני, מדי עברי בדברי קדשו, שנים שלשה גרגרים.

א. הרב המחבר מנהגי מצרים (אות לא) כ', פה מצרים היו נוהגים

לפעמים שהעולה לספר תורה בשבת לשביעי היה מפטיר גם כן, ולא נראה המנהג יפה בעינינו, שאף דק"ל מפטיר עולה למנין שבעה, מכל מקום בשבתות וימים טובים שמוסיפים, צריך שהמפטיר יהיה חוץ מן השבעה וכו'. והעיר על זה בספר נהר מצרים (בשלולית הנהר דף כג ע"א), ואין טעם זה מובן, כי אנה מצא חילוק זה שאם מוסיפים על המנין אין המפטיר מן השבעה וכו'. והנה דברי המנהגי מצרים מפורשים בהדיא בתוספות מגילה (כג.) בד"ה חד אמר, וז"ל: פסק רבינו תם דק"ל מפטיר עולה למנין העולים, ולכן אנו נוהגים בטיבא וביום הכפורים במנחה שהשלישי מפטיר, אבל בשבתות וימים טובים וביוהכ"פ בשחרית אין המפטיר מן המנין, שכיון שמותר להוסיף על מנין העולים יכולים אנו לעשות מנהגינו אליבא דכולי עלמא וכו'. וכ"כ הרא"ש בפסקיו שם. וכ"כ בשו"ת הריב"ש (סי' שכא). וע"ע לראבי"ה (מגילה, סי' תקפב עמוד שט) ובאור זרוע ח"ב (סי' שפג). ובשו"ת הרשב"ץ ח"א (סימן קלא). ונמצא שהרב המחבר יפה כיון בדבריו, ואין מקום להשגת הרב נהר מצרים.

ב. באות ל"ז כתב הרב המחבר שהמנהג במצרים לסחוט לימונים בשבת, וכמ"ש בשו"ת הרדב"ז ח"א (סימן י). וכן פסק מרן בשלחן ערוך (סימן שכ ס"ו). והעיר על זה הרב נהר מצרים (בשלולית הנהר דף כ ע"א) שמאחר שכן פסק מרן להדיא, ובספרו בית יוסף הביא תשובת הרא"ש בזה, ושכן מנהג מצרים, אין זה מנהג אלא דין לכל העולם וכו'. ואין כאן קושיא, ובפרט בדין זה שהגאון יעב"ץ בספר מור וקציעה (סימן שכ), אשתפוד חמימיה על פסק מרן שהתיר בזה, ומפיו לפידים יהלכו לדחות היתר זה בתוקף רב, שהעושים כן חושש הוא להם מחטאת וכו', ונמשכו אחריו קצת אחרונים, א"כ בודאי אהני לן המנהג להקל, אשר יסודתו בהררי קודש, וכבר הרב פתח הדביר (סי' שכ סק"ב) האריך למעניתו ליישב דברי מרן בהיתר סחיטת הלימון בטוב טעם ודעת. וכן כתב בספר עקרי הד"ט (סימן יד אות צב) שאע"פ שהמור וקציעה החמיר בזה, המנהג פשוט אצלם להתיר, וכדאי הוא מרן לסמוך עליו אפילו שלא בשעת הדחק, ע"ש. וכן פסק בערוך השלחן. וכן העלה האגלי טל. וכבר הארכתי בזה בספרי לזית חן (סימן נז עמוד פ והלאה) והעלתי שאין לזוז מפסק מרן השי"ע, ושהעיקר להתיר בזה להלכה ולמעשה. והמחמיר יחמיר לעצמו, והמיקל עושה כדת וכהלכה, ע"ש.

ג. באות מ"ה הביא המחבר מנהגי מצרים דברי הכנה"ג (סימן תנא), שיש מחלוקת בדין הציפוי בבדיל שעושים בכלי מתכות, אם מועיל במקום הגעלה לפסח, שהרא"ם ח"א (סי' מג) הביא דברי החכמים שסוברים שצריכים הגעלה לאחר הציפוי, והרא"ם חולק עליהם ופסק להכשירם בלי הגעלה, משום שהכלים הנכשרים בהגעלה די להם בליבון קל שקש נשרף עליו מבחוץ, וכו', והרב מגיד מראשית סימן א' העיד שהמנהג להצריך הגעלה. והוסיף הרב המחבר, שכן מנהג מצרים עד היום, אלא שמקורו נשתרבב מנהג בקצת בעלי בתים לסמוך על הציפוי בלבד, והוכחנו אותם כי לא נכון לעשות כן, ומ"מ לא רציתי להכריז על זה בבתי כנסיות, ומוטב שיהיו שוגגים ולא יהיו מזידים. וכל שכן בזה שיש אשלי רברבי לסמוך עליהם, ע"כ. והעיר על זה הרב נהר מצרים (בשלולית הנהר דף לב ע"ב), שהואיל והרא"ם יחידאה הוא בזה וכל הפוסקים חולקים עליו, מאן נינהו אשלי רברבי דקאמר, והרי הפרי חדש כתב שלמעשה ראוי להורות להגעילם אחר הציפוי, ומחני ההגעלה, ושכן נוהגים בירושלים, זולתי קצת יחידים דבטלי במיעוטייהו. וא"כ המקילים בזה נגד המנהג ראוי למותחם על העמוד וכו', ע"ש. ובאמת שאין הרא"ם יחידי בזה, כי הכנה"ג במקומו שם, העיד שמנהג קושטא להקל כדעת הרא"ם, ושנהגו כן ע"פ הוראת הרבנים הגדולים מהר"ש סבע ומהראנ"ח ז"ל. ורק קצת גדולים מחמירים בזה על עצמם להגעילם. וכן היה מנהג מורי המהרימ"ט וכו', ע"ש. גם בשו"ת בית דוד (חאו"ח סימן ריג) האריך למעניתו ליישב דברי הרא"ם, והעלה להלכה שכלי מתכות אלו שציפו אותם בבדיל אינם צריכים הגעלה, שמכיון שהוחמו עד כדי שהבדיל ניתך עליהם, בודאי הוא שכל הכלי הוא חס יותר מיד סולדת בו, וחשוב כהגעלה, ע"ש. וכ"כ בשו"ת חשק שלמה (חאו"ח סי' ג) ע"פ דברי התוס' (ע"ז לג:) ד"ה קינסא, בשם הר"מ מקוצי, שאם הצד השני של הכלי חס שהיד סולדת בו חשוב כמו הגעלה. וכ"כ בעל התרומות והר"ן וכו'. ושאף הפרי חדש שהחמיר בזה, כתב שם להדיא דמדינא ציפוי הבדיל הוי כהגעלה, ורק שנכון להחמיר בזה למעשה וכו', ע"ש. וע"ע בשו"ת קול אליהו ח"ב (בקונטרס מחנה ישראל סימן נב), ע"ש. הא קמן כמה אשלי רברבי שמקילים בדבר, וכדברי רבינו המחבר. ואמנם להלכה בודאי שיש להחמיר כדעת החכמים שחולקים על הרא"ם, וכמ"ש בשו"ת מהרי"ף מהמה (סימן סח) להלכה ולמעשה

על פי הנסיון שמצא בזה. וכן העלה בשו"ת חסד לאברהם אלקלעי (חאו"ח סי' יג, דף כח ע"ג וע"ד). וכ"כ בשו"ת יד הלוי (חאו"ח סי' פג). מ"מ אין לכחד שיש רבים מהאחרונים שמקילים בזה. וכן ראיתי בשו"ת תפארת אדם (חאו"ח ס"ס טז), שאחר שהביא דברי הכנה"ג והפרי"ח הנ"ל, והסכמת מורינו הרב בית דוד להקל, הוסיף, שכן הרב מהרש"ג נר"ו אמר שהוא מורה ובא להקל, וטעמו ונימוקו עמו, שעד כאן לא החמיר הפרי"ח אלא בזמנו שלא היו מקפידים לצפות הכלי בהרבה בדיל, מפני שהכל היה בזול, והיו עושים הציפוי במהירות אף שאין האור שולט בכל הכלי, אבל עכשיו משום יוקר השערים מלבנים את הכלי יפה יפה כדי שלא יצטרך לריבוי בדיל. וסיים, וכן שמעתי שהרב מהרש"מ נר"ו היה מורה ובא להקל, ע"כ. אתה הראת לדעת שאין לדחות בגלא דחיטתא דברי המקילים. וצדקו יחדיו דברי הרב המחבר מנהגי מצרים, ומה שהוסיף הרב נהר מצרים לטעון על דברי הרב המחבר שאין לומר כאן מוטב שיהיו שוגגים וכו', שהרי איסור חמץ הוא איסור תורה ולא שייך בזה לומר מוטב שיהיו שוגגים וכו', גם זה אינו, שמאחר שכמה גדולים מתירים להדיא, אין זה דומה לאיסור המפורש בתורה שאין אומרים בו מוטב שיהיו שוגגים וכו'. וכל שכן לפי מ"ש המהרש"ך ח"א (סי' עז) שפליטת הכלי מאיסור הבלוע בו, אינו בגדר ודאי, אלא ספק, כי שמא לא יתן הכלי טעם בתבשיל שמתבשל בו אח"כ. וכתב בערך השלחן (יו"ד סי' מא סק"ו) שכן מבואר בשו"ת תמים דעים (סי' פט). ובמרדכי (פ"ב דע"ז), ובהגהת שערי דורא (סי' פט), ע"ש. (ועי' בשו"ת בן אברהם אבוקרא סוף סימן מח). ולפי"ז בני"ד הוי ס"ס, שמא חשיב שפיר כהגעלה, ושמא לא יפלוט הכי טעם בתבשיל של פסח. ויש עוד להאריך בזה. ואכמ"ל. וכעת עמד קנה במקומו. ועוד חזון למועד.

בברכת התורה

עובדיה יוסף

בשער עמי

אודה ה' מאד בפי ובתוך רבים אהללנו שזיכני לההדיר ספר "מנהגי מצרים" להגאון רבי יום טוב ישראל זצ"ל רבה של קהיר — מצרים, עיר גדולה לאלהים אשר בה היו למאורות מגדולי הדורות, כאשר הובא בהקדמת הספר, מהרב המחבר זצ"ל.

צא וראה מה שכתב הגאון רבי רפאל אהרן בן שמעון זצ"ל, בהקדמה לספרו "נהר מצרים", על חשיבות הספר הלזה, ואשר בעטיו עלה על שלחן מלכים ספרו נהר מצרים.

ותהלות לה' יתברך ענינו על דרישותיו של הגהמ"ח "נהר מצרים", ועתה יוצא לאור "מנהגי מצרים" בהידור רב, אותיות מרובעות, ובהפצת דבר ה' לרבים, בהשתדלות למנוע טירחא מהקורא בו בראשי תיבות, ומראי המקום, ומפתח הספרים, ובתוספת מצומצמת בהארות השייכות, ובפרט לספר "נהר מצרים", שבנה את ספרו על ספר "מנהגי מצרים", ובמקומות השייכים לפסק ההלכה בדורנו, ציינתי לדבריו של מורי אבי ועט"ר, הראשון לציון הגאון רבי עובדיה יוסף שליט"א, דפקיע שמיה בארץ ובעולם, ורבים נהנים ממנו תורה עצה ותושיה.

בכל מקום שהרב המחבר ציין ספר כל שהוא, השתדלנו מאד לדייק בהבאת המראי מקום, ובפרט לפי הספרים המצויים עתה, מלבד הספר החשוב "ערך לחם", למורנו הרב רבי יעקב קאשטרו זצ"ל, אשר הוא ערוך לפי סדר השלחן ערוך, וממנו שאב הרב המחבר הרבה מנהגים. והואיל והוא נח להימצא לא ציינתי אליו. ומעתה בכל מקום שציין למוהריק"ש, הכוונה היא ל"ערך לחם" באותו הסימן והסעיף.

ומגלגלין זכות על ידי זכאי, הלא הוא בעל יוזמה, לגדל ולרומם שם חכמי ורבני מצרים, מצאצאי הרב המחבר הד"ר יעקב חסון הי"ו מראשי קהילת יוצאי מצרים אשר בפאריז יע"א, אשר נדבה רוחו

אותו, להתחיל במצוה יקרה זו, וכאילו כתב ספר תורה לבל תשכח מפי זרעו. ישלם ה' פעלו ותהי משכורתו שלמה מעם ה'.

אני טרם אכלה לדבר, הנה עמי זאת אות כתובה, לשבח לפאר ולרומם את האכסניה החשובה "מכון ירושלים", אשר זוכה ומגלגלין זכות על ידי זכאים, ומעוררים ישנים צדיקים במיתתם, בהוצאת ספרי ראשונים ואחרונים כמלאכים, וילפינן חיפוש מחיפוש בהשתדלות רבה, לבל תצא תקלה מתחת ידינו ח"ו. ומכאן תודה לעומד בראשו, הרה"ג רבי יוסף בוקסבוים שליט"א, על האימון הרב שנותן בי להגדיל תורה ולהאדירה, ולהגביר לוחמי מלחמת התורה בסיוע רב שיש בו ממש, ועמי ידיד נעורים כאח לי, רבי אליהו זיתוני נר"ו המכתת ידיו ורגליו, לעודד ולדרבן המשכת פעולותינו, הן בספר היקר הזה אשר הוא המליץ בינותם, והן ב"מפעל הטור והשלחן ערוך", אשר ביתו הוא בית ועד לחכמים יודעי העתי"ם, ויהי רצון שנזכה בקרוב לברך על המוגמר.

ומה לי להכביר מילין על ראש אבי מורי ועט"ר שליט"א אשר הנחני בדרך עולם, ולא משה ידי מידו לשרתו בקודש, ויהי ה' את יוסף. וזאת עוד לי מרת אמי היקרה הרבנית מרגלית תמ"א, אשר בטירחא רבה עם כל משפחתינו הגדולה, זכתה לראות פירות ופירי פירות, ויהי רצון שיבורכו לראות נחת מכל יוצאי חלציהם, וכל בניך לימודי ה'.

ולאשר באהלי נות ביתי מנב"ת הרבנית שרה שתחי', העוסקת עמי בחיי יום יום, ובהפצת התורה ואורה, הן בשיעורי תורה לנשים, והן בפעילות קודש בעירינה ת"א ת"ו. ובפרט על הטובות שגמלתני, ובזכותה אנו מקיימים עולה של תורה.

נישא לבבינו אל היושב בשמים, שנזכה לראות ברכה בעמלינו, ואת בנינו גדולים בתורה ויראת שמים טהורה אמן.

הרב אברהם יוסף

מנהל מכון אור המזרח

הקדמת המחבר

ראשית בכורי כל חוב'ר חב'ר, אם לדין ואם למשפט הורה גבר, כי יתן בספר ויוחקו מיליו, מדפ'ס ועולה המון גלגליו, חידושי דינים וטועמיה בפלפולים, ממה שחננו ה' וקבלה נשמתו מהר סיני, עינא דשפיר חזי, מיהדר אהדורי אפיתחא דבי נשיאי, האלקים האדירים, בעלי הוראה אנשי שם צדק ומשפט, הרבנים המפורסמים לתור ולדרוש הסמיכות והתנופות, רשויות דרבנן כל מן דין סמוכו לנא, סמוכין דרבנן יעידון יגידון על חזקת חבר, שהוציא דבר מתוקן וחיילים יגבר, ולהיות כי אני עני איני לא מהם ולא מהמונם, בר בי רב דחד יומא, ולא ידע לאהדורי הא למגמר א'ף בחכמה זאת היתה לי, ואשאר אני לבדי ואין סומך, כי פחד פחדתי פן יתגלה קלוני, ואהי להם למשל הראיתם האיש הישראלי הזה, דל ורזה עלה זית טרף בפיהו, שנים שלשה גרגרים אס'ף המזכיר כעוללים לא ראו, והנה הוא שם לו כסא וסמוכות שלו, בין גדולי רמי הקומה, חכמה ותבונה בהמה, והדמין יתעבד הזבוב אשר במצרים, לנשר גדול הכנפים, באשר בחבורי קטן הכמות והאיכות הלזה, קמחא טתינה טחנית, את אשר כבר עשוהו לבן של ראשונים, מפוזר ומפורד בספריהם ואת האחרונים, ואין כל מאומה בידי כי אם בזאת זכרון ליום מנהגי מצרים ותו לא מידי.

זולת זה מצאתי חובה לעצמי להראות סדר זמנים, רבנים הראשונים אשר היו לפנים, אשר מפיהם ומפי כתבם הדת נתונה, הראשון אדם הוא אבי התעודה הרמב"ם ז"ל, (ואם באנו להגיד קורותיו על האמת במה שהוא, אין אתנו יודע כי רבו המדברים, יש אומרים ויש אומרים, ועיין אמרי בינה פרק כ"ה, ובספר יוחסין, ובשלשלת הקבלה, ובאגרות ישר אגרת י"ב, ובבכורי העתים שנת תקפ"ה דקי"ד, ובהקדמת פירושו על מסכת ראש השנה הנדפס מחדש, ובהקדמת ספר מעשה נסים לרבינו אברהם בנו הנדפס מחדש) אשר בימיו קהל מצרים הלכו אחורנית בתורה וביראה, ובבוא משה רבן של ישראל, וינהלם בלחם לחמה של תורה, ומזרעו נגידים בניו ובני בניו, דור חמישי שם ישבו שרים סמוך לשנת חמשה אלפים ומאה, ועד אחרון שמצינו לו תואר הנגידות, הוא רבינו יצחק כהן שולל, אשר היה קרוב לשנת חמשת

אלפים ר"ס, ואחריו שם ישבו הרבנים הרדב"ז ז"ל*, ומהר"ם אל אשקאר ז"ל, והרב כמוהר"ר נסים יעיש ז"ל, והרב כמוהר"ר נסים ועיש והרב כמוהר"ר יעקב בכר יוסף, והרב כמוהר"ר שמואל הלוי ז"ל, והרב מוהריק"ש, ובזמנם היתה הגזירה הידועה במצרים, ביום כ"ח אדר הרפ"ד, אשר בגללה קבלו עליהם ועל זרעם, קהל מצרים, לעשות פורים ביום כ"ח אדר, בכל שנה ושנה. ובשנת הרפ"ז נתקנה התקנה, אשר יהיה הקדימה לכל דבר שבקדושה, לקהל הקודש מסתערב על קהל הקודש מערבים, והיתה ע"י הרדב"ז ז"ל, והרב נסים בן יעיש והרב יעקב בכר יוסף והרב שמואל הלוי ז"ל. ובשנת חמשת אלפים ש"ה, הן בעון סוגרו כל הכתי כנסיות שבמצרים, מבלי תת רשות מהגוים לבא להתפלל בתוכם. ואחריהם סמוך לאותו זמן, היו הרבנים הרב ישמעאל הכהן טנוגי ז"ל,

* הרדב"ז ז"ל לא נודע לנו בבירור באיזה שנה נולד ובאיזה עיר*, אך היה מיוצאי ספרד, ובהיותו בן י"ג שנה היה בצפת ת"ו, ובשנת הרע"ד כבר היה במצרים, והיה מבני ישיבת הנגיד הרב יצחק כהן שולל ז"ל, ועלה לירושלם ת"ו וחזר למצרים, ואח"כ עלה לצפת ת"ו, ובשנת השכ"ה היה נמצא בה, ושם עלה לשמים מנוחתו כבוד, ובימיו הקהילה של מצרים עמה מועטים מימי הרמב"ם ז"ל, אך אמנם רובם תלמידי חכמים, זה האיש אדוני ארץ מצרים, משו"ת לאלפים אשר השיב לקצוי ארץ וים רחוקים, הרואה יראה רוחב דעתו ויושר סברתו, הוא אשר התרעם על חכמי ורבני ירושלם ת"ו הלומדים בפסק, כי בדוחק כל שהוא מרבים מחלוקיות, הוא אשר שם לפיו מחסום, שלא לדבר בדין תלמיד חכם אם נאמר בדור הזה, כדי שלא להעציב לקצת החכמים, הוא ידע בנפשיה כי זה כל האדם בעת כעסו, דעתו כל עמו להבחין ולהורות, וסיפר על עצמו שלא נידה אדם לכבודו מימיו, הוא רדה מגוית הארי והיה לו עסק בנסתרות, ועם כל זה לכד את קרית ספר, ותיקן את אשר רצה לעות ההוא ספרא, ולא פחד מפני קול המצפצפים ומהגים, ופחד ופחת כדורכים עונים, הוא הודה ולא בוש כי טעה בדבר הלכה, ובחלומו הראו לו טעותו וחזר בו, הוא התרעם על הרחמנות שמרחמין על המיתה ומתעכבים הרבה, שהוא ענין בלי הכרחי קרוב להפסד ורחוק מן השכר, (מי יגלה עפר מעיניו ויראה בחודה של מחט, בדור האחרון הזה אשר יושבים שעות זמניות, במכירת המצות, והשמש מחזר כאלו יושב בשוק של צפורי, וביוצר ועמידה ותפלת מוסף, הצבור צועק וקורא מהרה חושה אל תעמוד, בהבלעה הכל שרי, אוי לעינים שכך רואות), נשתבח בעצמו שלעולם היה נמצא עמו ספר המצות לקרות בו, קבלה בידינו שנגלה לו אליהו הנביא ז"ל, והיה עשיר גדול והאריך ימים, כל זה למדתי מתשובותיו הנדפסות, ועדיין בית הכנסת שלו ידוע פה, ובשנת התרכ"ה נבנה מחדש מהיסוד, ע"י מעלת האחים המבורכים סיניור יוסף וסיניור חיים יעבץ ה' ישמרם, בני המנוח הזקן הנכבד, סיניור יעקב יקותי יעבץ נ"ע [=נחו עדן], זכות הרב ז"ל יגן עליהם ועל זרעם אחריהם, וזכרם לא יסוף מזרעם אכ"ר:

א. בספרות אחרונה חקרו ומצאו שנולד בשנת ר"מ בעיר זמירה שבספרד, ונפטר בשנת שמ"ט. (ראה קורא הדורות דף ל"ג ע"ג, ובשם הגדולים להחיד"א).

והרב רבינו בצלאל אשכנזי ז"ל, והרב שמעון קאסטילאס, והרב שלמה גאויזון ז"ל. ובשנת השמ"ד ניתנה רשות במאמר מלכות, מעוב"י [=מעיר ואם בישראל] קושטא יע"א [=יכוננה עליון אמון] לבטל גזירת הבתי כנסיות, וביום שבת קודש סדר תרומה ששה אדר, באו והתפללו בבית הכנסת הידוע בשם ק"ק מצריין בשמחה ובטוב לבב. וזאת הטובה הושפעה על יד הרב הגדול אלעזר סכנדרי ז"ל, בן להרב אברהם ז"ל, בן להרב יוסף סכנדרי ז"ל, ובעדה ובעבורה קבלו עליהם ק"ק מצרים, לראש ולנגיד להרב הנזכר, וכן זרעו אחריו עוד כל ימי עולם, ובאו בחתימת ההסכמה הנזכרת מאה ושישה ושבעים חתימות (176).

ואחרי אלו הרבנים קרוב לשנת ה' אלפים ש"פ, היו הרב אלעזר חאמי ז"ל, והרב חיים כפואי בעל הנס ז"ל, והרב יעקב אבו שער ז"ל. ובשנת התנ"ד היו הרב מרדכי הלוי, ובנו הרב אברהם ז"ל, והרב משה ויטאל ז"ל, והרב יעקב בי רב, והרב ישראל רומאנו, והרב מנחם הכהן ז"ל, ובה השנה חידשו הסכמת הנגידות, אשר תהיה לבית סכנדרי, והיושב בה באותה שנה היה היה הנגיד המו"ן [=המשכיל ונכון] מופלא, הרב שלמה סכנדרי ז"ל, וחתימי עלה קי"ג חתימות (113). (ומזה תוכחת מגולה כי תרי רבנים אשר שמם אברהם היו במשפחת סכנדרי, האחד הרב אברהם בן להרב יוסף סכנדרי, המובא בב"י א"ח [סימן ל"ב ד"ה כתוב בהגהות מיימון], וזה הוא שתשובתו מובאה בספר באר מים חיים מוצירי יורה דעה סימן ט', והשני הוא המובא בספר קורא הדורות, ואשר הוא קרא בישיבתו, והיה בן להרופא יוסף ידיע סכנדרי ז"ל, והוא היה תלמיד מהריק"ש [=מוריגו הרב רבי יעקב קשטרון, והרב אברהם מונסון ז"ל ועיין, בספר שם הגדולים ח"א, [א, אות פ"ז], ובעד לחכמים ח"ב). ובשנת התמ"א חידשו חברת גמילות חסדים ק"ק ספרדים הי"ו, ובאו על החתום תס"ח חתימות (468). ובשנת התס"ו היה הרב משה יוסף ז"ל, [ר' יוסף הלוי נזיר] וחתנו הרב פרח שושן ז"ל, [ר' ישועה שבאבו ידיע זיין] ובשנת התפ"א עלה על מצרים, הרב כמוהר"ש [=שלמה] אלגאזי ז"ל, והוא היה ראש לכל חכמי מצרים אשר היו בימיו, אך בכואו מצרים הרב בנימין מעלי הכהן ז"ל, בשנת התצ"ב, ניתנה לו הקדימה וישב שם עד שנת התק"ד, ואח"כ עלה לירושלם תוב"ב, וחזר לאיתנו הרב כמוהר"ש אלגאזי ז"ל, ובאלו הימים היו בק"ק מצרים, שלשה ועשרים בתי כנסיות פתוחים לעבודה ולתפלה, והרב הנזכר האריך ימים, וחי קרוב לשישה ותשעים שנה (96).

ובשנת התקכ"ט היה בה הרב חיד"א ז"ל, וישב בה קרוב לשתי שנים ראש על ארץ, ואחריו הרב חיים הכהן מעלי ז"ל, ואחריו הרב שבתי עדה ז"ל, ואחריו הרב כמוהר"ש סכנדרי ז"ל, עד כי קרוב לשנת התק"ף הן לו הובא הרב יוסף משה אלגאזי ז"ל, וישב שם עד שנת התר"ו שעלה לשמים ונלב"ע, ובשנת התר"ז נקרא נקרא עט"ר מרן אבא תפארת ישראל זצוק"ל, להיות להם לראש ולקצין, והאריך ימים אל עבודתו ואל משאו, עד שנת התרכ"ו, שאז הן בעון ניטל כבוד ביום י' לחדש אב, ביום ראשון לשבוע והוא בתענית, ויאסף אל המטה, הוא הלך למנוחות ונשארנו לאנחות. ואל אלקים אשים דברתי, ברוך בכלל על כל עם הקהל הקדוש הזה, ברוך עמי מצרים יע"א, יהי רצון שיהיו מעשיהם רצויים לשמים, על כל הטובות אשר גמלוהו, הן בעודנו חי על האדמה ואף כי אחר מותו, וברוך בפרט למעלת השרים הסגנים, פני העדה ממלכת כהנים, יחיו דגן ויפרחו, ישישו וישמחו, ובימיהם ובימינו תושע יהודא וישראל, יראו עינינו מלאך הגואל, כנה"ר וכנפש המקוה חסדי האל. והוא הצעיר יום טוב ישראל ס"ט.

אורח חיים

א סימן ח' ס"ה. ואם שנים או שלישה מתעטפים כאחד כו'. המנהג פה מצרים, כשמתעטפים החתן והכלה בעת כניסתן לחופה, שאינו מברך החתן על העטיפה זאת. ולא כן הסנדיקוס כשמתעטף לישב על הכסא שמברך. והיא סברת הגינת ורדים א"ח כלל א' סימן כ"ה. ואף כי רבו החולקים עליו, עיין באר היטב סעיף קטן י"ח, ויד אהרן [בהגב"י סוף הסימן], וברכי יוסף [אות ה], ולב חיים ח"א סימן צ', ופתח הדביר ח"א סימן ט' אות ג', וכסא אליהו [אות ג']:

ב סימן י"א ס"ד. נוהגים לברוך באויר ראשון שבעה כריכות כו'. ומנהגינו לברוך על פי מנין אותיות הוי"ה מוהריק"ש ז"ל. ועיין באר היטב [ס"ק כד]:

ג סימן ס"ט ס"א. הגה ומי שעובר כו', רק שלא יעמוד החזן השני, במקום שעמד הראשון. ועיין-מגן אברהם פק"ט שהביא משם הרב משפטי שמואל [סימן ג], שאם הוציאו הראשונים ספר תורה וקראו בו, אין לשניים להוציא ספר תורה פעם אחרת ולקרות, ועיין אמת ליעקב סימן א' אות ז', והרב לדוד אמת [סימן א, אות ז], הביא שמנהג מצרים שמוציאין שלש פעמים או יותר ספר תורה, בתפלות שזו אחר זו, והוא מנהג קדום מזמן הרבנים הקדמונים, ומעמידין אותו במקומו הראשון, עי"ש. ועיין נודע ביהודה מהדורא בתרא סימן ט"ו. וספר חיים למורינו ח"ר חיים פלאג"י ז"ל סימן ט"ו אות א':

ד סימן פ"ט ס"ג. אסור לו להתעסק כו', ולא לאכול ולא לשתות כו', אבל מים מותר כו'. והקאב"י נהגו במצרים לשתותו קודם תפלה, שאין הדעת מתיישב בלא קאב"י, אבל בסוקאר אסור. כן כתב הרב פרי חדש [אות ג] ע"ש. ועיין הרדב"ז ישנות סימן רל"ח [ח"ד סימן אלף שטן], ובימים האלה ובזמן הזה, עצומים וכן רבים מאנשי מעשה, שותים אותו בסוקאר קודם תפלה, וחיליהו ממה שכתב המגן אברהם בס"ק י"ב,

דאפילו אוכל ושותה דבר דשייך בו גאווה, כיון שאינו עושה משום גאווה, אלא לרפואה, אע"פ שאינו חולה שרי. עי"ש. וכן יש לדקדק מדברי הרדב"ז, שכתב דאם שותה אותו לרפואה. ע"ש בדבריו. ועיין עקרי הד"ט סימן א' אות ו', וסימן י"ז אות ל"א, שהתיר בפירוש הקאבי עם סוקאר. עיין שם:

ה סימן צ"א ס"ה. לא יעמוד באפונדתו כו', ולא ברגלים מגולים, אם דרך כו'. והרב שיירי כנסת הגדולה סק"א הביא, דמנהג מצרים וארץ המערב, להתפלל יחף אף שאין מלבושו ארוך. עי"ש. ועיין ברכי יוסף [אות ה]:

ו סימן קכ"ד ס"א. לאחר שפיימו כו'. תקנת הרמב"ם ז"ל במצרים, שלא להתפלל בלחש, אלא תפלה אחת הצבור ושלוחם. והרדב"ז ז"ל ישנות סימן ה' נח"ד סימן אלף עטן. ובסימן צ"ד [אלף קסה] האריך במה שרצו קהל מצרים הספרדים, לכופ לקהל מסתערב שיעשו כמנהגם להתפלל שתיים, והסיק להלכה דהטוב טוב הוא, שיתפללו שתיים כתקנת הגמרא [ראש השנה לד, ב], אך דבר זה יהיה בלתי מחלוקת, ואם אי אפשר אלא ע"י מחלוקת, שב ואל תעשה עדיף. ועיין [שו"ת] הרשב"ש סימן (ן) [נו]. אשר ערב לו תקנת הרמב"ם ז"ל, ויומא כי האידנא המנהג הוא להתפלל שתיים, אך בשבתות וימים טובים, כשיש איזה שורה בקהל, ושם נמצא ריבוי עם, מתפללין תפילת מוספין אחת. ועיין הריב"ש סימן ל"ז. המבי"ט ח"ג סימן ק"ץ. תשובת פאר הדור סימן קמ"ח. ועיין מוהריק"ש, ומשחא דרבוותא סימן קי"ב ס"ב:

ז סימן קכ"ח ס"ו. חוזרים ונופלים ידיהם כו'. ובכ"י [ד"ה ויטול] כתב, דבמצרים לא נהגו כן, אלא סומכים על נטילת ידיים שחרית, וכן הביא מוהריק"ש ז"ל. ושניהם כאחד הביאו [בד"ה וכתוב בא"ח] מה שכתב רבינו אברהם בן הרמב"ם ז"ל, כי כן עלתה הלכה למעשה לפני מר אביו הרמב"ם ז"ל, וזולתו ממורי ההוראה, שכל כהן העומד בתפלה, וגם לברכת כהנים, סומך על נט"י שחרית. והרדב"ז בתשובה ח"ב סימן תשע"ח כתב, והביאו הכנסת הגדולה [בהגב"י], דמנהג מצרים הוא,

ב. ראה יביע אומר ח"ד סימן יא. וראה גם נהר מצרים אות ה ונתיבי עם.

ג. ע"ש שהביא דברי האשכול אך לא דברי הרמב"ם.

ד. ראה נהר מצרים אות ט, נתיבי עם, ויחזה דעת ח"ה סימן יב.

דבתפלת יוצר אינו נוטל ידיו, ובתפלת המוספין נוטל, ויש להם על מה שיסמכו. ועיין בית מנוחה בדיני נט"י לנשיאות כפים אות ה"ה:

ח שם ס"ך. אם ש"ץ כהן כו', ויעלה לדוכן ויברך ברכת כהנים כו'. ובמצרים נוהגים, שהש"ץ עומד במקומו לפני התיבה, ושם מברך. וחילייהו מתשובת הרדב"ז ח"א סימן רל"ז. ומ"ש בישנות סימן רצ"ג נח"ד סימן אלף שסדן בתוך התשובה וזה לשונו, ש"ץ כהן ויש שם כהנים אחרים אמאי אינו עולה כו', והא ודאי לאו לדיוקא שצריך לעלות. ופשוט:

ט שם סכ"ג. ולא יסתכלו בהם כו'. ונוהגים הכהנים בארץ מצרים, לשלשל טלית של מצוה על פניהם וידיהם, ומנהג יפה הוא. ב"י נד"ה ובשעה. וע"ש בדרכי משה. וכן כתב הרדב"ז בישנות סימן ו' נח"ד סימן אלף פ. אלא שלדעת הב"י, הטעם הוא משום היסח הדעת, ולדעת הרדב"ז ז"ל, הטעם הוא לפי שהשכינה שורה עליהם. ועיין מוהריק"ש ז"ל:

יוד שם סמ"ג. אחר שבעה ימי אבילות נושא כפיו, ובתוך השבעה יצא מבית הכנסת כו'. פה מצרים נוהגים שלא לישא כפיו, אף שלא לצאת מביהכ"נ ואפילו בשבת. אף כי הרדב"ז ח"א סימן א' העלה להלכה, דאין לבטל לכהן שלש מצות עשה בשום זמן, אלא א"כ היה מתו נוטל לפניו, ועיין להרב פרי חדש ז"ל [אות מג]. והרב כסא אליהו ז"ל [אות ז], הביא דברי הרדב"ז אלו, וכתב שלא נהגו כדבריו, ועיין בית מנוחה בדיני איזו כהנים ראויים לנשיאות כפים אות מ'. ואגב גררא אעלה על אר"ש [=ארשת שפתין], מה שיש לעמוד בדברי הרדב"ז ז"ל, ובשואל שרצה להסתייע מדין המרדכי ז"ל [מגילה סוף סימן תתטון], שכתב פנוי לא ישא את כפיו דשרוי בלא שמחה, והרדב"ז ז"ל דחה ראיתו. דנראה דאשתמיט מנייהו לשון המרדכי שם, סמוך ונראה [סוף סימן תתיון], שכתב דכהן אבל לא ישא את כפיו כל י"ב חדש, והיה להם להזכיר זה, כי הוא הנדון ממש, ולא ללמוד מכהן פנוי, שהוא עצות מרחוק:

יא שם סמ"ד. כהן פנוי נושא כפיו כו'. וכן נהגו במקומנו. הרדב"ז בישנות סימן קכ"ח, נח"ד סימן אלף קצח. וכתב שאדרבא בזמן הזה הנשוי שרוי בלא שמחה מפני טרדת המזונות. אלו דבריו לשון הזהב והדר"ת.

ה. ראה נהר מצרים אות א, ונתיבי עם.

ו. לשון קרוב ליהושע ז, כד.

ועיין בסוף חידושי [כבא] קמא לרש"ל [יום של שלמה] בסוף מנהגי בני
בבל ובני ארץ ישראל מנהג י'. ועיין בית מנוחה בדיני איזו כהנים ראויים
לנשיאות כפים אות מ"ט:

יב סימן קל"א ס"ד. נהגו שלא ליפול כו', הגהה ודוקא כו'. ומנהג
מצרים מה שענינו ראות הוא, שהתפלה שאחריה הנשואין יהיה תפלת
שחרית או תפלה מנחה, אין נופלים על פניהם בה, ובכל שבעת ימי
החופה. כמנהג עיר קודשינו ירושלם ת"ו. ועיין הרדב"ז חדשות [ח"א]
סימן קע"ט. ובברכי יוסף [אות ה]. ושלמי צבור ז"ל [דף קנב ע"א]:

יג שם ס"ו. נהגו שלא ליפול על פניהם כו'. ולא בי"ד באייר, ולא
מראש חודש סיון עד יום י"ב לחדש, וי"ב בכלל. כן כתב המוהריק"ש ז"ל. וכן
הוא מנהג מצרים, ולא חששו לספיקא דיומא. ועיין מחזיק ברכה אות ה':

יד סימן קל"ב ס"ב. בהגה ואומרים כו', ואומרים השיר שהיו
הלויים אומרים במקדש, שחרית לבד כו'. ובראש חודש ובחנוכה
ובחול המועד ובפורים, מנהגינו שלא לומר השיר שהיו הלויים אומרים
באותו יום, כי אם השיר של ראש חודש בראש חודש, ושיר של חנוכה
בחנוכה, ושיר של מועד במועד לבד, כן ענינו הרואות, עיין בשיירי כנסת
הגדולה [בהגה"ט אות ג], והביאו הרב שלמי ציבור בח"ב [שלמי חגיגה]
דף שכה (ע"ג) [ע"ב]. ועיין כסא אליהו סימן תרפ"ד סק"א, עי"ש שעשה
סמוכין למנהג שלנו:

טו סימן קל"ג ס"א. בשבת ויום טוב אין אומרים ברכו אחר
קדיש בתרא כו'. עיין להרב מחזיק ברכה סימן רפ"ו סק"ד, שהביא
דבארץ מצרים המנהג לאומרו:

טז סימן קל"ד ס"א. הגהה נוהגים להרבות בתחנונים בשני
ובחמישי כו'. ואומרים והוא רחום בקול רם כו'. הגהה וכן נוהגים
לאומרו מעומד, אבל אומרים אותו בלחש כו'. ומוהריק"ש כתב על
מה שכתב מרן, דאם לא אמרו מעומד, עובר על התקנה וגקרא פורץ גדר,
וזה לשונו הא בלחש לא מיקרי פורץ גדר וכן נהגו. ע"כ. משמעות דבריו
הוא, דנהגו לאומרו בלחש, אך עינינו הרואות כי לא כן הוא, והשליח

ז. ראה יביע אומר ח"ג סימן יא ו-יב.
ח. וכמנהג ארץ ישראל. נתיבי עם.

ציבור אומרו בקול רם, וכל הצבור אחריו כשאר התפלה, ולא כמו תפלת י"ח. ועיין באר היטב סק"ב:

יז שם. ונוהגין לחלק התחנונות, ואומרים ביום שני אנשי כו', ואלקיננו כו', וביום חמישי תמהנו כו', כן כתב הבית עובד ז"ל עי"ש. ומנהג מצרים לומר בתחילה אחר הי"ח, תיכף הוידוי ונפלת אפים, ואח"כ אומרים אל מלך כו' ואנשי כו', וחוזרים אל מלך כו' ותמהנו כו', ועוד חוזרים אל מלך כו' ואלקיננו כו', ומה נאמר כו' וי"ג מדות, והוא רחום, בזה הסדר דוקא. וגם תחינת ה' איה חסדיך כו', אומרים אותה ביום שני. וה' שארית וגו' ביום חמישי, כאשר עינינו הרואות:

חי שם ס"ב. מראה פני כתיבת ספר תורה כו'. והמנהג פה מצרים, להקיף הספר תורה והוא סגור, ובהעלותו אל התיבה, שם פותחין אותו, ומראין כתיבתו לעם, ודלא כמנהג עיר קדשנו ירושלם שהביא הלכות קטנות בח"ב סימן רנ"ה. ועיין פרי האדמה ח"א הלכות תפלה פי"ב הלכה ה' עי"ש:

יט סימן קל"ה ס"ב. הגהה אם ביטלו שבת אחד כו', לשבת הבאה קוראין אותה עם הפרשה השייכה. ולא נהגו כן במצרים, בלכתם בשיירות קהל גדול. מוהריק"ש ז"ל:

כ סימן קל"ט ס"ג. אפילו ראש הכנסת או חזן, לא יקרא עד שיאמרו לו קרא כו'. ובמור"ם הביא מנהג מקומם שקורין אותם בשם. עי"ש. ופה מצרים עינינו הרואות, שהשמש קורא בחשאי להקורא שיעלה, וכמנהג עיר הקודש ירושלם ת"ו, שהביא הרב חיים שאל [ח"א] סימן י"ג, ובזה ניצולו מכמה תקלות עיין במנהגי ירושלם ת"ו [אות יט]. ומזה זמן באחת הקהילות הידועות פה, התחילו לילך בה כמנהג אירופא, והובא ג"כ חזן ככתבם וכלשונם בלעגי שפה, ואף הוא נהג כמנהג מקומם לקרוא בשם, ולא הסה אזן לקול מורים אשר הורוהו מנהג המקום, ובפרט היותו מיוסד על אדני פז, אך אמנם תהלות לאל יתברך, שאחר זמן מועט העבירוהו לאותו חזן, וברוך מחזיר העטרה ליושנה כאשר בתחילה:

ט. ראה שער המפקד הלכות קריאת ס"ת אות א, ובהערה שם, ונהר מצרים אות א, והערה שם.

כא שם ס"ה. נהגו לכנסות הכתב כו'. והמהריק"ש ז"ל כתב וזה לשונו, יש אומרים שהוא טוב להפוך פניו לצד אחר כשמכרך, שלא יאמרו ברכות כתובות בתורה, ובארצינו אין מי שחושש בכך, כי הכל יודעין שאין ברכות כתובות בתורה. עכ"ל:

כב סימן קמ"א ס"ו. יכולים לקרות שני אחים וכו'. כתב מוהריק"ש ז"ל, וכשהאב עולה שביעי, כיון שהפסיק בקדיש, אין לחוש אם יעלה הבן מפטיר, כי הוא ענין אחר, והוא הדין באחים וכן נהגו. ע"כ. והשיירי כנסת הגדולה [אות ה] כתב, דדוקא כשיהיה המפטיר בספר שני, הוא דאין קפידא. ועיין אמת ליעקב ז"ל [אות לא]. והרב משה יאודה ז"ל [אות ז] כתב, דאפילו בספר שני לא יעלו, כיון שהם סמוכים, מסברא דנפשיה, ולא זכר שר דברי המהריק"ש ז"ל, ושכנה"ג ז"ל. ועיין להרב אמונת שמואל [סימן מז], הביאו הרב אמת ליעקב ז"ל [שם] שכתב, דבמקום שאין קורין לעולים בשם, יכולים לעלות שני אחים בזה אחר זה, ואב ובן, וליכא משום עינא בישא. ע"ש. והמנהג אצלינו ליזהר, ואפילו שאין קורין בשם. ועיין כסא אליהו ז"ל [אות ב]:

כג סימן קמ"ג ס"ד. אם נמצא טעות בס"ת כו'. מנהג ערי מורקואה, לחזור הספר תורה פסול להיכל, ואחר כך מוציאים הכשר. ובעיר הקודש ירושלם ת"ו מביאים ספר תורה כשר, בעוד הפסול בתיבה. זכור לאברהם [אלקלעין] אורח חיים אות ס' בשם הרב שולחן גבוה ז"ל [חלק יו"ד סימן רעט ס"ק ד]. ופה מצרים המנהג כמו עיר הקודש ירושלם ת"ו:

כד סימן קמ"ד ס"ד. אין קורין לאדם אחד בשני ספרי תורה. ופה מצרים נהגו על פי סברת הרמב"ם ז"ל [נהלכות תפלה פרק יב הלכה כג] לקרוא אדם אחד בשני ספרי תורה, אך בתנאי שיהיה בשני ענינים. כן כתב המוהריק"ש ז"ל. ועיין [לקמן] בסיומן תרס"ח ס"ב. ועיין להרב ברכי יוסף סק"ב:

כה סימן קנ"א ס"א. בתי כנסיות ובתי מדרשות אין כו'. ואין מספידין בהם, אלא אם כן יהיה הספד של רבים כו'. ובמצרים יש להם כותל מיוחד, ונקרא כותל האבלים, ששם יושבים האבלים ואומרים

י. ראה נהר מצרים אות ה, ונתיבי עם, ויחזה דעת ח"ג סימן נ.
יא. אות עג.

מנהגי אורח חיים מצרים יא

צדוק הדין, שלזה נבנה מתחילה, ואינו כשאר בתי כנסיות, אלא לכך הוקצה וכך התנו. פאר הדור סימן ע"ו. ועיין כסא אליהו ז"ל [אות ב]י:

כו סימן קע"ז ס"ב. ודברים הבאים כו'. כתב המוהריק"ש ז"ל ודין זה בינינו נוהג, בחופות וזולתו בסעודות הכלליות. ועיין ברכי יוסף ז"ל סק"ב שהביא תשובת הרב מוהר"ש אלגאזי ז"ל, והרב מוהר"י זיין ז"ל [שערי ישועה שער ד סימן ב]י שהסכימו לסברת המוהריק"ש ז"ל, ובימים האלה ובזמן הזה, כדי להוציא ידי חובתם קהל הקודש מצרים, מדברי הרבנים אלו, נקבע המנהג שתיכף אחר האכילה מברכים ברכת המזון, ואחר הברכה אוכלים כל צרכם פירות וכיוצא, בברכה תחילה וסוף, ודבר זה הוא אליבא דכולי עלמא, ונכון הדבר"י:

כז סימן רכ"א ס"א. אם היו בצער כו'. מי ששתה גשמי שנה חדשה, כתב הרדב"ז ח"ב סימן תש"ם דיברך שהחיינו, דמאי שנא מדברים המתחדשים משנה לשנה, וכן על המים המתחדשים במצרים בכל שנה. ע"ש. ובח"א סימן שי"ט כתב, דלא ראינו מי שבירך שהחיינו על הגשמים, ועם כל זה על מי הכ'אליג [=מפרץ, המתמלא מהנילוס] מה שנוהגים קצת שמברכים, אם לא ראו את המים המתברכים בשנתו, אלא בשעה שהם בכ'אליג, יש להם על מה לסמוך, ואין למחות בידם, אלא ללמדם שאם ראו תוספת המים במקומם, לא יברכו עתה. ע"ש. ותשובה זאת הביאה הכנסת הגדולה, והמגן אברהם, והבאר היטב, והמהריק"ש ז"ל בסימן רכ"ה. ועיין להרב כסא אליהו ז"ל בסימן רכ"ה, שהביא ההיא דסימן תש"ם, ומה שכתב ששמע שלא נהגו במצרים לברך, לא כן הוא, ורובא דאיתיה קמן זקנים ואנשי מעשה מברכים בשמחה:

כח סימן רס"ח ס"ח. ואומר שליח ציבור ברכת מעין שבע כו'. מנהג מצרים לאומרה דוקא במקום שמתפללים בקביעות, כגון בתי כנסיות שהוא כעין התקנה, וכן בתי מדרשות שמתפללים בהם, שאין לך קבע גדול מזה. תשובת הרדב"ז ישנות סימן ח"י [ח"ד סימן אלף צב] ועיין שלמי ציבור [שלמי חגיגה] (דקס"ח ע"ב) [דף קצח ע"א אות כו, כז]י:

- יב. ראה נהר מצרים בהערה.
- יג. מהרורת מכון ירושלים תשמ"ח.
- יד. ראה יחזה רעת חלק ו סימן כו.
- טו. ראה יביע אומר ח"ב סימן כט אות ז.

כט סימן ע"ר ס"ב. יש שאין אומרים פרק כמה מדליקין בשבת של חנוכה כו'. וכן הוא מנהג מצרים כאשר עינינו הרואות:

ל סימן רפ"ב ס"ב. מותר לקרות עולים הרבה כו'. ופה מצרים המנהג, בשמחות שרגילים לעלות הרבה עולים, לחזור הקריאה כמה פעמים, כל שישנו בזה אחר זה. וערער עליו הרב גינת ורדים ז"ל, והרבה בדבר לבטל מנהג זה. אך הרב כמוה"ר יעקב פארג'י ז"ל, יישר אותו. עיין בדבריהם בספר גינת ורדים ח"א כלל ב' סימן כ"ב כ"ג כ"ד. ובימים האלה עינינו הרואות, כי כל חזני העיר הם מחלקים הפרשה לשבעה עולים דוקא, ובימים טובים למנין הראוי להם, ואם יהיה צורך להוסיף על המנין, אלו הנוספים לא יקראו קריאה חדשה, כי אם חזור בה מהקריאה שקרא החמישי, ואפילו יהיה בפרשה ריוח כדי לקרות כמה עולים בקריאה חדשה. ומאד נטפלנו עם החזנים להסבירם, שכל שיש ריוח בפרשה יותר טוב לקרות קריאה חדשה, ולא עלתה בידינו:

לא שם ס"ד. נוהגים לקרות שבעה ולגמור עמהם הפרשה כו'. ופה מצרים ראה ראינו, שלפעמים היו קורין לשביעי שיהיה מפטיר ג"כ, ולא נראה יפה בעינינו, דהן אמת דאסיקא הלכתא כמאן דאמר מפטיר עולה למנין שבעה מ"מ בשבתות וימים טובים דמוסיפין, צריך שיהיה חוץ מהשבעה. וכו' בפרק חפשונו, ככל הבא מידינו, לראות אם זה המנהג הובא בפוסקים ולא מצאנו, עד יומא כי האידנא, שהראה אותנו מעלת רב חביבא, הרב כמוה"ר מ' טאראגאנו חי"ו, תשובת התשב"ץ ח"ב סימן ע', שכתב כי בגרונדא נוהגים בכל שבתות השנה לקרוא ששה, והמפטיר משלים הפרשה, ואומרים קדיש, וקורין ההפטר. ומנהג זה הוא מפי הרמב"ן ז"ל. עיי"ש:

לב שם. אם נמצא טעות בספר תורה בקריאת השביעי, הרב כנסת הגדולה [בהגב"י] הורה, דאין צריך להוציא ספר תורה אחר, אם קרא השביעי שלשה פסוקים כו'. עיי"ש. וחלקו עליו הרבה מן האחרונים, ומכללם הרב גינת ורדים ז"ל [בגן המלך סימן י] והרב פרח שושן ז"ל [כלל ב סימן ג] מרבני מצרים האחרונים. ופה מצרים המנהג כהכרעת הרב פרח שושן ז"ל, דאם הטעות הוא בחסרון תיבה, או קרע, או חסירות

טז. כעין זה בתשב"ץ ח"ב סימן ע ד"ה ודע. וראה בזה נהר מצרים אות יד וטו. ויחזה דעת ח"ב סימן לו.

יז. ראה בהקדמת הראשל"צ הערה א.

ויתירות הכתובים בש"ס, כגון בסכת וכדומה, דיש להוציא אחר. ואם הוא בחסירות ויתרות שהוא על פי המסורת, יש לסמוך על הוראת הכנסת הגדולה, ולא יברך אחר הקריאה, והוא יקרא ההפטר בברכותיה, ויאמר הקדיש אחר קריאת ההפטר, ועיין להרב ברכי יוסף ז"ל [אות ין] ולהרב בית יהודה עייאש ז"ל למנהגי ארגיל יע"א [=יכוננה עליון אמן. מילה וס"ת ס"ז]:

לג שם בסוף הסימן. נוהגים בכל המקומות, בשבת של חופה אחר שקורין בספר תורה בסדר היום, קורין לחתן בס"ת שני, בפרשת ואברהם זקן, עד ולקחת [אשה] לבני משם. כן כתב הכנסת הגדולה ז"ל [בהגה"ט]. ומנהג מצרים לקרוא בסדר היום, כשאר העולים, ואחר שבירך ברכה אחרונה, קורין לו מתוך החומש פרשת ואברהם זקן, ומתרגמין אותה. וכן הוא מנהג ארץ הצבי ת"ו. ועיין הריטב"א בחדושי ליומא בדף ע [ע"א ד"ה חדן אשר איישר מנהג זה, וכתוב שהוא מימות הגאונים. ועיין תשב"ץ ח"ב סימן ט"ל]:

לד סימן רפ"ד ס"ד. קטן יכול להפטיר כו'. ובפרשת המוספין המנהג פה מצרים, לקרוא גדול בפרשת המוספין, ואח"כ עולה קטן, וקורא [בפרשה] ומפטיר, כסברת מוהריק"ש ז"ל שכתב בסימן רפ"ב ס"ה. והביאה הרב אמת ליעקב בדיני המפטיר בס"ת ס"ה"י עי"ש. ועיין הרדב"ז חדשות ח"ב בלשונות הרמב"ם ז"ל סימן רנ"ט [ח"ה סימן אלף תרכב], שכתב בפירוש שכן הוא מנהג מצרים וירושלם ת"ו:

לה סימן רצ"ב בסוף. פה מצרים נהגו, שלא לומר מזמור שיר ליום השבת אחר קריאת התורה במנחה, והוא על פי מה שכתב המוהריק"ש ז"ל, כי האומרו טעות הוא. עיין בדבריו. ועיין בתשובת מוהר"ש לנייאו ז"ל, [בית דינו של שלמה סימן א, ב, ג], מה שנשא ונתן בזה עם מוהר"ם גאלאנטי ז"ל:

לו סימן שט"ו ס"ב. עצים שתוקעים ראשן האחד כו'. הביימי שעושים על הדואר, [=מחצלת הפרוסה על הארובה] והיא ארוכה להגין מפני החמה, במצרים נוהגים לפתחה בשבת, ויש להם על מה שיסמכו. מהריק"ש ז"ל. ועיין תשובת הרב גינת ורדים ז"ל ח"א כלל ג' סימן כ"ו:

יח. לפנינו בתורת עליית קריאת ס"ת סעיף כח. וע"ש.
יט. מפני שיש בה טפח פרוס במקום הכוץ. ראה נהר מצרים אות י'.

לז סימן ש"ך ס"ו. מותר לסחוט הלימונים. ובמצרים נהגו כן. ועיין בב"י נד"ה וכתוב בשכלי הלקטן, ותשו' הרדב"ז ח"א סימן י', שחתר לישב מנהג זה. והרדב"ז ז"ל בעצמו נהג לסחוט הלימונים בסוקאר, קודם שיתנו המים. ועיין למוהריק"ש ז"ל, שכתב שמנהג יפה הוא כ:

לח סימן שכ"ה ס"א. ליקט גוי עשבים כו'. במצרים מביאים הגוים מים מן הנהר, דרך רשות הרבים לבית ישראל, וסומכים כי לא הביאה בשביל ישראל זה, ומצרים עיר שרובה גוים היא. מוהריק"ש ז"ל כא:

לט סימן של"ו ס"א. השורה חטים כו', הגהה ומותר להעמיד ענפי כו', ובלבד שלא יהיה בהם פרחים ושושנים. והיא סברת מוהרי"ל ז"ל. והביאה המוהריק"ש ז"ל, וכתב עליה הנפק, דהיא חומרא יתירה ואין מי שחושש לה בארצותינו. ועיין להברכי יוסף [אות ז] ולהרב יד אהרן ז"ל [בהגב"ר] כב:

מ סימן של"ז ס"ג. אין סכין את הקרקע כו'. במצרים נוהגים היתר על ידי גוים, אע"פ שבא לידי סחיטה, כל שאין הישראל נהנה בסחיטה, שהיה אפשר שיכשו מעצמם, ואדעתא דנפשיה עבד. מוהריק"ש ז"ל. ועיין בתשובותיו [אהלי יעקב] סימן צ"ד:

מא סימן של"ח ס"ב. יש מתירין לומר לגוי לנגז כו'. ובמצרים נהגו לאסור. כן כתב הרדב"ז בישנות סימן קל"ב [ח"ד סימן אלף רבן], והביאה הבאר היטב [ס"ק ג]. אך בזמן הזה הן בעון נהגו להביא משוררי המוזיקה, ומצינו עצמינו מחוייבים שלא לגעור, כי בריר לן שלא ישמעו לקול מורים כג. והוא רחום יכפר:

מב סימן שפ"ז ס"א. המשתתפים במבוי כו'. במצרים נוהגים כסברת הרא"ש ז"ל [עירובין פ"ו סימן יז], לסמוך בלי עירוב כלל, על השיתוף, ובכל המינים. אך אמנם הרבנים הראשונים היו מערבים על כל העיר, בכל שנה מהמצוה שלהם. מוהריק"ש ז"ל. וכן נהג עט"ר מרן אבא ז"ל, מיום בואו העירה, ואנחנו אחריו:

כ. ראה נהר מצרים אות יא בהערה. ולוית חן סימן נז. ובהקדמת הראשל"צ הערה ב.
כא. נמצא בטעות בסימן שכד.
כב. עיין לוית חן סימן קה. ויחזה דעת ח"ב סימן נג.
כג. ראה נהר מצרים אות ט בהערה. ולוית חן סימן קיא.

מג סימן תכ"ב ס"ב. וקורין ההלל בדילוג כו', ואין מברכין עליו לא בתחילה ולא בסוף, וזה דעת הרמב"ם, וכן נוהגין בכל מלכות ארץ ישראל וסביבותיה. ע"כ. וגם במצרים נוהגין כן, כאשר עינינו הרואות, כי אתריה דהרמב"ם הוא:

מד סימן תמ"ז ס"ד. אם נתערב החמץ קודם הפסח, ונתבטל בששים, אינו חוזר ונעור בפסח, לאסור במשהו. ויש חולקים. ע"ש. והיא סברת הרמב"ם ז"ל [ה' חמץ ומצה פ"ד הי"ב]. ועיין תשובת הרדב"ז ח"ה [ח"ו] סימן שני אלפים ק"ך. והא ודאי בדבריו סמכו בני מצרים, במה שנהגו היתר לאכול שמן שומשמן, וכן גבינה הנעשית קודם הפסח. כמו שכתב הרב דרכי נועם בסימן ו' וסימן ח'. וכן במה שקונים לפסח מחטים הבאים בספינות, אף כי לא יבצר שהספן מערב מים בטיט, כמ"ש הרב גינת ורדים ז"ל א"ח כלל ד' סימן יו"ד, ועיין פרח שושן כלל ד' סימן א', ועיין תשובת הרדב"ז ח"א סימן רפ"ו. והא ודאי מוכרחים אנו לחלק, מחששת לא יבצר, לנדונו של הרדב"ז ז"ל, שהיה הדבר מפורסם שנותנים עליהם מים. ע"ש. ועיין הרדב"ז חדשות ח"א סימן תפ"ז, שכתב בסוף התשובה, שהעולם נהגו בו איסור בסתם גבינה שלא שמרוה מחימוץ. עיי"שכ"ד:

מה סימן תנ"א ס"ה. כלים שנשתמש בהם כו'. הרב כנסת הגדולה בהגהותיו [לטורן] הביא סברת הרבנים, הסוברים דכלי ראשון אף אם צפו אותו בבדיל צריך הגעלה, ומה שחלק עליהם הרא"ם ז"ל, [שו"ת ר' אליהו מזרחי ח"א סימן מגן והכשירם בלא הגעלה. ע"ש. והרב מגיד מראשית בא"ח סימן א', הביא שבארץ ישראל וסוריא ומצרים, המנהג להצריך הגעלה. ע"ש. ועיין להרב שולחן גבוה מחולק ב' [אות ד—ה] כ"ה, ולהרב מזבח אדמה [ד"ה ענין], וכן הוא המנהג עד היום פה מצרים, שמגעילים אף אם הם מצופים מחדש, ומקרוב נשתרבב המנהג בקצת הבעלי בתים, לסמוך על הצפוי לבד, ודברנו עמהם כי לא נכון הוא, אך להכריז בבתי כנסיות על פי דברינו לא נחה דעתי, ומוטב שיהיו שוגגין ולא מזידין, והדברים ק"ו היכא דאיכא אשלי רברבי לסמוך עלייהו^כ:

מו סימן תנ"ח ס"א. נוהגים שלא ללוש מצת מצוה בערב פסח,

כד. ראה יביע אומר ח"ב סימן כג. וחזון עובדיה ח"ב הלכות מצרכי מזון סעיף ה — ו. כה. וביתר אריכות בסעיף ה אות יט, ב. כו. ראה נהר מצרים אות יד, ובהערה. ובהקדמת הראשל"צ הערה ג.

עד אחר שש שעות כו'. ופה מצרים המנהג הוא, לאפות מצות מצוה של הבתי כנסיות, שמחלקים אותו ליחידים, ביום י"ג. אך יש מעט מזער מאנשי מעשה, שנזהרים בעצמם לאפות אותה בי"ד אחר חצות. ועיין הרדב"ז ח"ה [ח"ו] סימן שני אלפים רי"ג, שכתב שלכתחילה יש להחמיר ולאפות ביום י"ד, וכן עמא דבר, אבל לאסור בדיעבד אין לנו. ועיין עוד בתשובה ח"א סימן תע"ז:

מז סימן ת"ס ס"א. אין לשין מצות מצוה, ולא אופין אותה ע"י גוים כו'. ומנהג מצרים לאפות אותה ע"י גוי, כשאינן בנמצא ישראל אומן, ויש להם על מה שיסמכו. הרדב"ז פיורדא סימן תקפ"א [ח"ג סימן אלף ט]. והן כהיום להיות שאינו נמצא ישראל שיתעסקו, נהגו שאף בלישה ועריכה וקטיפה, הכל ע"י גוים, ודוקא ישראל עומד על גבם, להיות שאי אפשר בענין אחר. ועיין מגן אברהם סק"א והבאר היטב סק"ב:

מח סימן תס"ז ס"ח. דבש של גוים כו', הגהה מיהו יש מחמירים כו', ומוקאר אסור לאכלו אפילו לשהותו אסור. עי"ש. והרב ברכי יוסף ז"ל [אות ג], הביא משם הרב כמוהר"י זיין ז"ל [שער ו סימן ד חלק חמישין]^כ, שבסוקאר של מצרים, העידו שאין בו תערובת קמח כלל, אך האומנים טובלין פתן ביערת הדבש, והוא רותח, לכן ירא שמים יזהר, דלמאן דאמר חוזר וניעור אסור. עי"ש. והן כהיום, מנהג מצרים לאכול הסוקאר, העשוי בבאפזר, [=מכונת בישול] באמרם כי ליכא למיחש, אפילו בהא דהאומנים טובלים את פתן, כאשר הרואה יראה אופן עשייתו, והכלים שלו. ועיין במחזיק ברכה [אות ה], ובעיקרי הד"ט ז"ל [סימן יח אות לב], ועיין לב חיים חלק ב' סימן ק"מכ:

מט סימן תפ"ט ס"א. בליל שני כו', ומצוה על כל אחד לספור לעצמו כו'. יש מקומות שנוהגים שמברך תחילה השליח ציבור ואח"כ הקהל, והיא שאלת הרשב"א ח"א סימן תנ"ח. ומנהג פה העירה, לברך תחילה הציבור ואח"כ החזן, ומנהג זה הוא יותר יפה. ועיין פחד יצחק אות עומר. ושלחן גבוה סק"ו:

כו. מהדורת מכון ירושלים תשמ"ח.

כת. ראה נהר מצרים אות יא בהערה. ובהקדמת אאמו"ר שליט"א לספר נוה שלום הנד"מ הערה יב.

ן שם. בליל שני אחר תפלת ערבית כו'. פה מצרים המנהג לספור ג"כ ביום, אחר תפלת שחרית, אך אמנם בלא ברכה. ועיין רש"ל ז"ל [נים של שלמה] בסוף חידושיו למסכת [בבא] קמא, במנהגי בני בבל ובני ארץ ישראל, מנהג מ"ד:

נא סימן תצ"ג ס"א. נוהגים שלא לישא אשה בין פסח לעצרת כו'. ופה מצרים, בסיבה כל דהו, נושאים נשים. כגון שלא קיים מצות פריה ורביה, או שאין לו מי שישמשנו, וכיוצא. בתנאי שלא ירבה בשמחה, כסברת הרדב"ז ז"ל בחדשות [ח"ב] סימן תרפ"ז. ועיין להבאר היטב, ולהרב שולחן גבוה ז"ל [אות א]. ע"ש:

נב שם ס"ב. נוהגים שלא כו'. פה מצרים, רבים מאנשי מעשה, מסתפרים בכל שבוע כמנהגם לכבוד שבת. וחיליהו מתשובת הרדב"ז חדשות [ח"ב] סימן תרפ"ז, אף כי הוא לא נהג בעצמו, אלא כל חדש ניסן ור"ח אייר. ועיין מוהריק"ש ז"ל בתשובה [אהלי יעקב] סימן צ"ח. ויוסף אומץ סימן ס"ה. ושירי ברכה [אות ב] כ"ט:

נג סימן תקכ"ז ס"ז. מצוה ע"כ אדם כו'. ומצוה על כל גדול העיר, לערב על כל בני עירו, כדי שיסמוך עליו מי ששכח כו'. במצרים נוהגים חכמי הקהילות, לעשות עירובי תבשילין בעד כל הקהל, לפי שיש הרבה שאינם בקיאים בעשיית מצות עירוב, ומכריזין בקהל, שמי שלא הניח עירוב יסמוך על החכם. גן המלך סימן ק"ך. ועכשיו המנהג הוא דוקא לעשות העירוב כאמור, אבל לא מכריזין בקהילות. ואפשר שמן הדין יספיק בלא הכרזה, וכמו שכתב המהריק"ש ז"ל, מי שדרכו להניח עירובי תבשילין בכל שנה, סומכים עליו מן הסתם. ע"ש:

נד סימן תקל"ד ס"א. אין כובסין במועד כו'. ובמצרים נוהגים היתר לכבס ע"י השפחות (וה)גויות, כל הכלים הצריכים במועד, דכיון שצריכים הם, הוי כמו שאין לו אלא חלוק אחד. מהריק"ש ז"ל, והביאו הבאר היטב [ס"ק ג']:

נה סימן תקמ"ו ס"ג. הכל מותרים לישא בערב הרגל כו'. מנהג מצרים לעשות החופה בבקר, כשיהיה בערב הרגל. דרכי נועם יו"ד סימן

כ"ח. וברכי יוסף סימן ת"ע [אות ב] לא. והן עתה יומא כי האידנא, אינם נזהרין בזה, והרבה פעמים שעושים החופה בערב, סמוך לבין השמשות. ועיין ברכות המים דף מ' ע"א:

נז סימן תקמ"ח ס"ז. ושמיני עצרת שבעה כו'. מי שמת לו מת בחול המועד של סוכות, שמיני עצרת עולה לו ליום אחד, ולא לשבעה. מחזיק ברכה. וכן הוא מנהג ארץ מצרים, וארץ הצבי, וערי טורקיא לב. ע"ש:

נז סימן תקנ"ט ס"ד. בשבת קודם לצום מכריז כו'. ובמצרים המנהג שלא להכריז שום אחד מהן, כן עינינו הרואות לב:

נח סימן תקנ"א ס"א. בשבת של חזון כו'. במצרים היה המנהג, לומר קינות בשלשה שבתות הסמוכות לט' באב. ותהלות לאל יתברך כי נתבטל זה המנהג. הרדב"ז פיורדא סימן תרמ"ה [ח"ג סימן אלף ע]. ועיין זקן אהרן סימן ל"ח:

נט שם ס"ג. שבוע שחל בו ט"ב כו'. הגהה ואנו נוהגים כו', וכן לכבוד שבת לובשים כלי פשתן, ומציעין לבנים כו'. מנהג קדום במצרים, שבשבת איכה, ובשבת אכילות, וכן בשעת מיתה, ובשבת חופה, לובשים לבנים. וכן בשכועות ובראש השנה ויום הכיפורים. ומנהג יפה הוא. הרדב"ז חדשות ח"ב סימן תרצ"ג:

ס שם ס"ט. יש נוהגים שלא לאכול בשר כו'. במצרים נהגו לבטל שחיטת בהמה מראש חודש, אם לא לצורך מילה, או שבת. מוהריק"ש ז"ל. ועופות שוחטים, כי אין שמחה אלא בכשר. אך אמנם השוחטים נהגו סלסול, שלא לשחוט תורים ובני יונה, כי אם דוקא תרנגולים, מפני חששת לטעם הקרבת הקרבן:

סא סימן תקנ"ו ס"א. ליל תשעה באב שחל כו', ובלייל מוצאי תשעה באב, מבדיל על הכוס ואינו כו'. מנהגינו שלא להבדיל. הרדב"ז חדשות ח"ב סימן תרמ"ב, הביאה המהריק"ש ז"ל. ועיין גן המלך בסימן

לא. בשם שערי ישועה שער ו סימן א.
לב. וכן הוסיף ביוסף אומץ סימן צג.
לג. וראה נתיבי עם.

קמ"ד. וזכור לאברהם [אלקלעי — הבדלה], ולב חיים ח"ב סימן קנ"ט בסוף התשובה עי"ש:

סב סימן תקנ"ט ס"ד. אין אומרים תחנון בט' באב כו', הגה וקורין בתורה כי תוליד כו'. ובענין אמירת הקדיש שאחר קריאת התורה, פה מצרים, יש בתי כנסיות שאומרים אותו תיכף אחר קריאת התורה, והוא סברת הכל בו [סימן סב ד"ה בשחר], והר"ר דוד אבודרהם ז"ל [נסדר ליל תשעה באב עמוד רנן]. ויש בתי כנסיות, שאומרים אותו אחר קריאת ההפטרה דוקא. והמנהג הזה הוא מנהג ותיקין, להיות שאם יאמר קדיש קודם ההפטרה, קריאתו בתורה כבר נגמרה, ואזי מחוייב לחזור ולקרות בתורה פעם אחרת, מסיבת התקנה, שהקורא בנביא יקרא בתורה תחילה, וזה אי אפשר, שאין מוסיפין, וההפטרה לא הוי הפסק, להיותה מעין הקריאה. ועיין כמה שכתב מרן בסימן רפ"ב ס"ה, ובהגהת מור"ם ז"ל שם, ובמגן אברהם ס"ק ט"ז. ועיין להרב דובר מישרים בהלכות תפלה פ"ב ה"כ מה שהאריך בזה, ובפרטות תשובת מהר"י בן מיגאש ז"ל סימן פ"ט, ותרוה צמאונך ליה:

סג סימן תקס"ו ס"ב. כשהצבור גוזרים תענית כו'. פה מצרים המנהג, להתענות שני וחמישי ושני, שאחר יו"ד בטבת, שהם תחילת ימי השוככים, ונוהגים בהם כדין תענית צבור, שאומר הש"ץ ברכת עננו בין גואל לרופא, ברכה בפני עצמה, וקורין בפרשת ויחל, והכהנים נושאים כפיהם בבקר ובערב, אלא שבתפלת המנחה, מתפללים בדוקא בשתי הבתי כנסיות הגדולות, קהל הקודש מצרים, וקהל הקודש טורקיה. ומרן אבא תפארת ישראל ז"ל, עמד על זה המנהג, לידע מי הוא המיסדו, ובאיזה זמן, ולא מצא כי אם המנהג הקדוש שהיה במצרים, בזמן הרב גינת ורדים ז"ל, המובא בתשובת א"ח כלל א' סימן מ"ט, שהיו מתענים תענית ציבור בכל ערב ראש חודש, מתחילת ראש חודש כסלו, עד חדש ניסן. ובראותו הוא הראש, מה שכתב הרב גינת ורדים ז"ל באותה תשובה, עמד וצוה לכל השלוחי צבור, לכלול ברכת עננו בשומע תפלה, מפחדו שאם בדורו של הרב ז"ל, כבר נתדלדל כח בית דין, והיו מזולזין באותם התעניות, אנן יתמי דיתמי באחרית הימים, מה נענה ומה נאמר.

וכל לגבי ידידי, הא ודאי בתפלת שחרית, שמתפללים בכל הבתי כנסיות, מחוייבים אנחנו לכלול ברכת עננו בשומע תפלה דוקא, כי בריר לן שלא ימצאון שם עשרה שמתענים. אך אמנם בתפילת המנחה, שמתאספים דוקא בשני הבתי כנסיות הנזכרים, הא ודאי ימצאון שם כמה וכמה מתענים. ואם נאמר אותה ברכה בפני עצמה בין גואל לרופא, לא יהיה לנו שום חשש. ועיין בתשובה הנזכרת. ולבי אומר לי, כי אפשר שמזה הטעם, היתה התקנה שיתפללו דוקא בשני הבתי כנסיות הנזכרים:

סד סימן תקפ"ד ס"א. אין אומרים הלל כו'. הגהה ונוהגים לומר אבינו מלכנו כו', ואם הוא שבת אין אומרים אותו כו'. פה מצרים, יש קהילות שאומרים אותו בשבת, ויש שאין אומרים אותו. מוהריק"ש, וכסא אליהו ז"ל [אות ג']:

סה סימן תקפ"ח ס"א. זמן תקיעת שופר כו' ומצותה מהניח החמה כו'. פה מצרים, היה המנהג בקהל קדוש טורקיא, לתקוע קודם התפלה, אך אמנם עט"ר מרן אבא ת"ת [=תפארת] ישראל ז"ל, עמד וביטל המנהג הזה, כאשר רבני וחסידי עולם בטלוהו במקומותם בארצותם. ועיין להרב חיים שאל ח"ב סימן יוד אות ג'. ולהרב כסא אליהו ז"ל [אות א']:

סו סימן תקצ"ב ס"א. מחזיר הש"ץ התפילה ותוקעים כו'. הגהה וי"א (שנוהגים) [שתוקעים] כו'. ומנהג מצרים, לתקוע בכל ברכה תשר"ת תש"ת תר"ת, כסברת המהריק"ש ז"ל. ועיין בתשובת הרדב"ז ישנות סימן כ"ט [ח"ד סימן אלף קדן], שכתב משם הערוך, לתקוע תשר"ת תר"ת תש"ת, וכתב שכן הוא מנהגינו. עי"ש. והא ודאי טעות סופר יש בדבר, וצריך לומר תשר"ת תש"ת תר"ת, שכן הביא הטור משם הערוך:

סז שם שם. התוקעים בלחש לא יפה הם עושים. מוהריק"ש ז"ל. וכן הוא מנהג מצרים, ומשלימים המאה קולות אחר התפלה. הרדב"ז בחדשות ח"א סימן שמ"ז. ועיין לב חיים ח"ב סימן רט"ו, בתשובת הרב המחבר ז"ל:

לו. וראה נהר מצרים אות יא, ובהערה, ויחזה דעת ח"א סימן נד.
לז. בשם [פסקין] רשד"ם ח"ב סימן עא, וראה בשו"ת מהרשד"ם או"ח סימן א.
לח. וראה נהר מצרים אות יב.

סח סימן תד"ר ס"ב. אין נופלין על פניהם בערב יום הכיפורים כו'. ולענין אמירת אבינו מלכנו, יש בו מחלוקת. ע"ש. ובמצרים נהגו לאומרו. מהריק"ש ז"ל. ועיין מנהגי ירושלם ת"ו [אות צו]:

סט סימן תרי"ט ס"א. ליל יום הכיפורים נוהגים שאומר ש"ן בישיבה של מעלה כו'. דבר זה מחלוקת בין הגאונים, י"א לאומרו לשעבר, וי"א לאומרו להבא, וי"א שלא לאומרו כל עיקר. וכן מנהג המסתעריבין במצרים, שלא לאומרו כלל. הרדב"ז בישנות סימן ל"ג [ח"ד סימן אלף קז]. וזה היה בזמנו, אבל עכשיו אין גם אחד שלא יאמר אותו, ואפילו בבית הכנסת המצריים, שהוא בית הכנסת המסתעריב, אומרים אותו. והמנהג לאומרו על העבר ועל העתיד, כסברת הרדב"ז ז"ל. ועיין בית יהודה עייאש ז"ל במנהגי ארג"ל יע"א [סעיף ז]:

ע סימן תרמ"ט ס"א. כל ד' מינים פסולים בגזול כו'. הגהה ומשום זה יזהר שלא יקצין הישראל בעצמו כו'. וכן כתב מהריק"ש ז"ל. אבל לא נהגו כן, כי אם הישר [=הישראל] לוקט בידו, ולא ראינו ולא שמענו מי שהקפיד על זה. ועיין תשובת הרדב"ז ח"א סימן תקי"ד. ותשובת רבינו בצלאל ז"ל סימן ב', וכן הוא מנהג ירושלם ת"ו. ועיין ברכות המים דף מ"ו [ע"א]. ע"ש:

עא סימן תר"ס ס"ג. יש מי שאומר שאין אומרים הושענא בשבת, ולא נהגו כן. ובמצרים המנהג שלא לומר, כן ענינו הרואות. ועיין לב חיים ח"ב סימן קכ"ז:

עב שם ס"א. נוהגים להעלות ס"ת כו', ולהקיפה כו'. ובמצרים המנהג להקיף התיבה קודם קריאת ספר תורה, כשהוציאו אותו לקרות כו', כמנהג ירושלם ת"ו, ועיין להרב קרבן חגיגה דף פ"ח. ודלא כמו שכתב מהריק"ש ז"ל, דטוב לנהוג אחר קריאת ההפטרה. ע"ש. ועיין לב חיים ח"ב סימן קכ"ז:

עג סימן תרס"ח ס"ב. שחרית מוצאין ג' ספרים כו'. במצרים נהגו, להיות חתן אחד מתחיל ומסיים בשתי תורות, כדי שלא לעשות הפסק. והא דאין קורין לאדם אחד בשתי תורות, נאמר דוקא בענין אחד, אבל בשני ענינים, יכול לקרות בשתי תורות. כן הביא מהריק"ש ז"ל בסימן קמ"ד ס"ד. והרב תיקון יששכר [סוסאן] ז"ל [דף ע"ב] כתב, ששמע שכן נהג מוריני

הרדב"ז ז"ל בישיבתו, ולזה תמה מהא דאין מדלגין בתורה בשני ענינים, וישב שלקשור התורה סופה בתחילתה, כענין אחד חשוב, ולחא דאין קורין לאדם אחד בשתי תורות, השיב שכיון שנעשה מנהג במקומות ההם, ונתפרסם שמוציאין שני ספרים, ואחד קורא בהם, שוב אין חשש שמא יאמרו פגום הוא. ויומא כהאידנא, היה המנהג לקרות שנים, חתן מסיים, וחתן מתחיל. והראשון מברך ברכה ראשונה, והמסיים ברכה אחרונה. ומרן אבא ת"ת [=תפארת] ישראל ז"ל, עמד ותקן שיברכו השנים, כל א' השתי ברכות תחילה וסוף, בראותו מה שכתוב בירושלמי דמגילה פ"ג [הלכה ז]. ועיין הרדב"ז ישנות סימן ר"ח [ח"ד סימן אלף רעטן], וחדשות ח"א סימן רפ"ח. ותשובת מוהריק"ש [אהלי יעקב] סימן קכ"ג:

עד סימן תרפ"ח ס"ג. כפרים ועיירות כו'. מצרים עיר חדשה היא, ואין קורין אלא בי"ד. הרדב"ז ח"א סימן רנ"ב:

עו סימן תרצ"ג ס"א. אחר קריאת המגילה בערבית, אומר ואתה קדוש, ואם חל במוצאי שבת, אומר ויהי נועם קודם ואתה קדוש. ובמצרים נהגו לומר ויהי נועם קודם קריאת המגילה, ואתה קדוש אחר הקריאה, כמו כשחל בשאר ימות השבוע. פרח שושן א"ח כלל ג' סימן ג':

עז שם ס"ד. מוציאין ספר תורה כו'. וקורין המגילה, ואח"כ פדר קדושה וכו'. במצרים נהגו לומר תהלה לדוד, קודם קריאת המגילה, ואולי הטעם, כדי לומר מיד אחר קריאת המגילה ואתה קדוש, כמו בלילה. מהריק"ש:

יורה דעה

א סימן א' ס"א. פה מצרים הסכמה קדומה, שלעולם יהיו שנים בשחיטת בהמות, ושניהם בודקין הסכין, קודם שחיטה ואחר שחיטה. גינת ורדים יו"ד כלל א' סימן א'. ושם הביא שגם כן בדיקת הסרכות, יהיו שנים. אך אמנם כעת לא נהגו, כי אם בבדיקת הסכין. ועיין מטה יוסף ח"ב סימן ג' נד"ה אך]:

ב סימן ל' ס"ב. נפחתה וחסר ממנה כפלע טריפה כו'. תרנגולת שיש בעצם גולגלתה חטוטר, וגם הנוצה שעליה נראה גבוה משאר הנוצה, ורוב אלו התרנגולים יש חסרון ניכר בעצם, במצרים נוהגים בהם איסור. פר"ח סימן נ' סק"ד. ועיין להרב שער המים בס"ק ח, שכתב וכל זה דוקא באותם שהם בעלי חטוטר מבושר, אמנם אם יש להם חטוטר של נוצה לבד, והגולגולת שלימה כעין כל העופות כשירה. ועיין להרב שולחן גבוה [ס"ק יב], ומחזיק ברכה [אות ג], וחוט המשולש בתשובה סימן ג'. ובמנהגי ירושלם ת"ו [אות מז]:

ג סימן ל"ז ס"א. ריאה שנמצאו בה אבעבועות כו', אם הם מלאים רוח או מים זכים כו', ואם הם סרוחים או עכורים הרי זו טריפה. ע"ש. ופה מצרים, המנהג כמר"ן ז"ל, והוא סברת הרמב"ם ז"ל, [הלכות שחיטה פרק ז הלכה י], ואתריה דמר הוא, וכן הוא מנהג עיר הקודש ירושלם ת"ו [מנהגים אות ח]. ועיין שולחן גבוה סק"ג:

ד סימן ט"ל ס"ח. ריאה שניקבה כו', ודופן סותמתה בסרכא בבשר שבין הצלעות, או בבשר ובעצם כשרה. וכן הוא מנהג מצרים. הרדב"ז ח"א סימן שכ"ח, וח"ב סימן תש"ה. וראוי להחמיר, עד שתהא רוב הסירכה בבשר, ואז כשירה. מהריק"ש ז"ל בהגהותיו:

ה שם סכ"ד. אם כל הריאה דבוקה כו' טריפה. וזו היא הנקראת פולו מונאדה, וכן הוא מנהג מצרים, להטריף להיות הבהמות של גוים, ואין הקצבים קונים אלא הבשר. הרדב"ז חדשות ח"א סימן כ"ו:

- א. וראה עוד נהר מצרים (טרפיות) אות כו.
- ב. וראה נהר מצרים אות כז ויביע אומר ח"ה סימן כ..
- ג. ראה נהר מצרים אות יא.
- ד. ראה נהר מצרים אות לב, ובהערה.

ו סימן מ"ה ס"א. בהמה כו'. תרנגולת שנמצא בשלייתה בצים סרוחים וקרושים, פה מצרים נהגו להתיר. מחזיק ברכה סקי"ב. ועיין במנהגי ירושלם [אות טוב]:

ז סימן נ"ג ס"ב. וכן בעוף כו'. הגהה ויש אופרין אם נשבר כו'. ומנהג מצרים לבדוק ולמדוד, אם יש כשיעור רוחב גודל, ממקום השבר עד מקום חיבורו בגוף כשר, ואם לאו מריפה, ואפילו אין כשבר שום עוקץ, מטה יוסף חלק א' יו"ד סימן ו'. ועיין תורת זבח [חזון] סימן ט"ל סעיף ב' ג':

ח סימן נ"ה ס"ב. נשבר העצם במקום שעושה אותה מריפה, וחזר ונקשר, ואין ידוע כו', כשירה, והוא שחזר למקומו הראשון, שבר עם שבר יחדו ידובקו, אבל אם לא חזר כו'. ובמצרים נהגו להתיר, אף כששני שכרי העצם שוכבים זה על זה, על פי סברת מוהריק"ש ז"ל, וכן הביא הרב מטה יוסף ח"ב סימן ח"י בסוף דבריו. ועיין הלכות קטנות ח"א סימן רצ"ג. ויומא כי האידנא, מה שראתה עינינו הוא, כי השוחט בודק בעת השחיטה, ברגלי העופות ובכנפיהם, עד מקום שידו מגעת, ואם ירגיש איזה שבר באיזה אופן שיהיה, ואפילו דקה מן הדקה, במקום שעושה אותה מריפה, אף כי העור שלם מבחוץ, מטריפים אותה. אך בבוא לפני המורה עצם ערום, מבלי עור ובשר, אף שיהיה שבר על שבר, ועולה ויורד כנחש, אם הוא בעצם הקולית, או בעצם השוק, מחציו ולמעלה לצד הגוף, שלא במקום צומת הגידין, מכשירין. כמו שכתב הרב מטה יוסף ז"ל, ודלא כהרב חתנו [מהר"י זיין] ז"ל. והבט וראה מה שכתב הרב טבחייא, בתשובה הנקרא אהל יוסף [מולכו] סימן כ"ח, שאם היה רואה דבריו של הרב מטה יוסף מקודם, היה מתיר גם העוף שנמצא הקולית שבור. עי"ש. ועיין במחזיק ברכה [אות כג]:

ט סימן ס"א ס"א. מתנות נוהגות בכל מקום. פה במצרים, אף כי הרמב"ם ז"ל [בהלכות בכורים פ"ט ה"א], רבן של בני מצרים, מן המחמירים, וסבירא ליה דנוהג בחוץ לארץ מ"מ אם ירצה האדם לסמוך על המנהג, שלא לתת המתנות, מניחים אותם על מנהגם, ולית לן למחות בידיהו, ואם יבא

ה. עיין פרי חדש ס"ק ב, שהביא כן משם אמונת שמואל (מקראקא) סימן יח, וכן עשה מעשה.

ו. ראה יביע אומר ח"ו סימן ג.

ז. וראה מ"ש נהר מצרים אות לה, ובהערה.

השואל לשאול, אמרין ליה שהוא פלוגתא דרבוואתה, והרמב"ם ז"ל מן המחמירים, ואם ירצה לעשות כדבריו, תבא עליו ברכה. ולא עוד. הרדב"ז חדשות ח"ב סימן תרנ"ט. ועיין בכסא אליהו סימן של"א [אות א]:"

י סימן ס"ד ס"ו. חלב הכסלים כו'. במצרים נוהגים היתר, במה שתחת הקרום. מוהריק"ש ז"ל:

יא סימן פ"ד ס"ח. כל מיני פירות שדרכן להתליע כו'. על דבר אל פול אל מדאמס, שעושים פה מצרים, כמה צוחות צוחו עליה רבנן, לומר שיש בדבר איסור אכילת שרץ, והרב גינת ורדים בחלק יו"ד כלל א' סימן ח"י יצא לישע על פי דעתו, והעלה בידו שאין נכון להחמיר ולגזור בנוהגים היתר. ע"ש. ועיין פרח שושן יו"ד כלל א' סימן ב'. ועיין הרדב"ז חדשות ח"ב סימן תשכ"ג. ועיין בתשובות מן השמים סימן (ס"ה) [סן], שהשיבו לו הנח להם לישראל, ע"ש:

יב סימן קט"ו ס"ב. גבינות העכו"ם אסורים מפני כו'. המנהג פה מצרים היום, שהולך היהודי לבית המטבחים, ובשעה שמוציאין הקיבה מבטן הבהמה, שופך אותה לתוך הכד שלו, וממנה עושים הגבינה, ואף שתהיה טריפה, רק בלבד שתהיה שחיטה כשירה. ואין המנהג כמו שכתב הרב מוה"ר יעקב פאראג'י ז"ל, והובאו דבריו בגינת ורדים א"ח כלל ב' [סוף] סימן כ"ג. ועיין הרדב"ז ישנות סימן ע"ד [ח"ד סימן אלף קמון], וחדשות [ח"א] סימן תקנ"ב. ועיין [שו"ת] חתם סופר [יו"ד] סימן פ"א:

יג שם. חלב שחלבו עכו"ם כו'. במצרים נהגו לאכול הגבינה, מחלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו. גינת ורדים יו"ד כלל ג' סימן ו' בסוף התשובה. ועיין מטה יוסף [ח"ב] יו"ד סימן ט"ו, ובשירי ברכה [אות ג]. ומה שכתב המהריק"ש ז"ל [בסעיף א]:"

יד סימן קי"ט ס"א. החשוד לאכול כו'. אף כי הרמב"ם ז"ל פסק בהלכות מאכלות אסורות פי"א הלכה כ"ה, שבזמן הזה אין לוקחים יין,

ח. ראה נתיבי עמ.

ט. וראה נהר מצרים אות ד', ובהערה ה.

י. ועיין שו"ת חתם סופר יו"ד סימן עז, וטל אורות בקונטרס שבסוף ח"ב אות נח, וביע אומר ח"ו סימן כד ד"ה ועדיין.

יא. ראה נהר מצרים (מאכלות אסורות) אות ב.

וכן הבשר והגבינה וחתיכת דג, אלא מן המוחזק בכשרות, לא נהגו כן במצרים, ולוקחים מסתם אדם, אף כי אינו מוחזק. מוהריק"ש ז"ל ועיין גינת ורדים כלל ג' סימן ו"ב:

טו סימן קי"ג ס"ז. אין שגירת התנור מועלת אלא בפת, אבל בשאר תבשיל כו', צריך שיתן ישראל המחבת כו'. מנהג מצרים, שילך השמש בבוקר, ויסיק היסק ראשון של התנור בידו, ושוב אין התנור מצטנן כל היום, ע"י שהגוי מוסיף ואזיל, ונמצא שכל מה שנתבשל כל היום, הוא מכח אותו היסק שהסיק הישראלי, ומנהג ותיקין הוא. הרדב"ז פיורדא סימן תקכ"ז [ח"ג סימן תתקסב ד"ה ולענין כישולין]. וזה הוא כדי לבשל ג"כ, אבל בשביל היתר אפיית הפת, די בקיסם. ועיין בחדשות ח"א סימן ג"י:

טז סימן קכ"ג ס"א. שמרים כו'. יין צמוקים כו'. המנהג במצרים, ששורין הצמוקים בחבית ימים רבים, להוציא מהם שכר, ומידי יום ביום משרת גוי מהפך אותם מלמטה למעלה, עד שיבואו לכלל כישול, ואח"כ מוציאים ממנו השכר, והיה מי שרצה לערער בזה, מטעם מגע גוי. עד שיצא לישע הרב חיד"א ז"ל, ה"ן ל"ו הובא בשו"ר ברכה [אות יב], ומצא להם שיש להם על מה לסמוך, והם מגדולי המורים, מרן [בכסף משנה הלכות מאכלות אסורות פי"ז הי"א] והרדב"ז ז"ל [ח"ד סימן אלף רנהן]. עיין שם בדבריו שהאריך. ועיין להרב עדות ביהוסף בן סמון, ח"ב סימן יו"ד שהתיר האגואה ארדיינמי של גוים, העשוי מצמוקים, ולא חיישינן שמא המשיך הגוי. ע"ש בדבריו. ועיין בספר כסא אליהו סק"ג:

יז שם ס"ד. יין שמעריבין בו דבש ופלפלין, אם גשתנה טעמו מחמתן, אינו נאסר במגע גוי. ע"כ. והגהות אשרי בפ"ב דעבודה זרה [סימן יג] הביא משם האור זרוע [ח"ד סימן קנט], שבארץ ישמעאל ובארץ מצרים, רגילים לתת מעט דבש ביין, ותו אין נוהגים בו יין נסך. עי"ש. והיא הוראת גאוני המערב, שהביא הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות מאכלות אסורות ה"י. ועיין מה שכתב הכסף משנה שם. ועיין בתשובת אבקת רוכל סימן ס"ז. ועיין הרדב"ז פיורדא סימן תקכ"ז [ח"ג סימן תתקסב]. וחדשות [ח"א] סימן ב', וסימן של"ה. שכתב שבמקום פסידא מועמת, אין

יב. וראה נהר מצרים אות י.

יג. וראה שם אות יב, יג, יד. ויחזה דעת ח"ה סימן נד.

לסמוך על סברת הרמב"ם זו, אפילו באתריה. כיון שכל האחרונים ראו הוראה זו, ולא קבלוה. ע"ש. אי לזאת ליה אנו שומעין, כי הוא רבן האחרון של כל בני מצרים. ומעתה מה שכתב הלכות קטנות בח"א סימן י', שנוהגים במצרים לשום פרוסת פת על פי הצלוחין, ומוסרין אותה ביד הגוי, הא ודאי הוא מנהג טעות, דלדעת הרדב"ז ז"ל, אית לן למשמע. ועוד בה כי אפילו לסברת הגאונים והרמב"ם ז"ל, לא התירו אלא בדבש, הוא מדברים הפסולים על גבי המזבח. ועיין כנסת הגדולה הגב"י אות מ"ב, ובספר דינא דחיי [לאוין קמח] דף קלט ע"ד. ע"ש. והן עתה פה מצרים, תהלות לאל יתברך הירא את דבר ה' נזהר בזה"י:

חי סימן קפ"ב ס"א. המעביר [שער] בית השחי כו'. מצרים מקום שנהגו להעבירו הוא. גינת ורדים יו"ד כלל ו' סימן י"ב. ועיין פרח שושן יו"ד כלל ו' סימן ב':

יט סימן ר"א סעיף ע"ה. יש מי שאוסר להטיל יורה [מליאה] מים חמים לתוך המקוה לחממו, וכן למלאות מקוה מים חמין כו'. ע"ש. ומהריק"ש בהגהות כתב, שהרדב"ז ז"ל התיר. והיא בישנות סימן צ"ה נח"ד סימן אלף קסן. ובסוף דבריו כתב, שמעשים בכל יום במצרים, שמטילים מים חמין לתוך המקוה, ואין מוחה בידם. ומ"מ לתקן להם לכתחילה, למבול בחמין, וכל שכן כשהטבילה במרחץ עצמו, אם היה במעמד ההוא, לא היה מסכים לתקן להם סילון. ואם אפשר דלתכרינהו לסילונייהו בלי מחלוקת מוטב. ואם לאו, כיון שנתקן נתקן וכשר. ע"ש. והן עתה שנים לא כביר, בראותינו כי הן בעון, עמא דארעא, אזלא ומדלדלא, וקיל בעינייהו לעבור על פשע, ובפרט בעון נדה, (וזה מכה ישנה היא, הבט וראה תקנת הרמב"ם ז"ל, בענין הטבילה, בתשובת פאר הדור), ורבות בנות עשו חי"ל, בחבלי בוז, ותלו עצמם באמרם, כי אינם יכולות לסבול קרירות המים, וכל לגבי דידהו לא מהני ולא מידי, הטלת מים חמין, אי לזאת נעשה סילון של מים חמין, שיבואו לתוך המקוה, וסמכנו על תשובת הרדב"ז הנזכרת, ועשינו עצמינו ככדיעבד, וכולי האי ואולי תעלה בידינו, לגדור פרצות עמו ישראל, ויתן בלבנו לשוב מעבירות שבידינו, והוא רחום יכפר. ועיין בית יהודה עיאש במנהג ארגיל [סעיף ה]. ועיין זרע

אברהם יצחקי ז"ל ח"א יו"ד סימן י"ט דף פ"ח, ועיין חסד לאברהם אלקלעי
יו"ד סימן כ"ט. ועיין גנזי היים מערכה ט' אות ג"י:

כ סימן רס"ה ס"א. המל מברך כו'. במצרים נוהגים, שבתחילה אבי
הבן מברך להכניסו, ואח"כ המל מברך. ועיין מוהר"מ אל אשקר ז"ל סימן
ח"י. ומוהריק"ש ז"ל. ודרכי נועם יו"ד סימן כ"ז (ס"ה):

כא שם ס"ה. מי שיש לו שתי תינוקות למו"ל כו'. ובמצרים
נוהגים לברך, על כל אחד ואחד בפני עצמו, להכניסו, ועל המילה,
ושהחיינו, ואשר קידש ידיד כו', ולומר קדיש בין זה לזה. דרכי נועם יו"ד
סימן כ"ז. ועי"ש שישר המנהג הזה:

כב כשהאב עצמו מוהל את בנו כו'. ולהרמב"ם לעולם האב
מברך שהחיינו כו'. וכן נהגו בכל מלכות ארץ ישראל ופוריא
ופביבותיה ומלכות מצרים. שם (ס"ו) [ס"ז] י"ח:

כג סימן ש"ה ס"י. בשעה שנותן הפדיון לכהן מברך כו'. בטור
הביא ברכת אשר קידש כו', שמברך אותה הכהן, ומה שכתב הרא"ש
דלא נהגו לברך אותה בצרפת ואשכנז. עי"ש. והשיירי כנסת הגדולה
[בהגה"ט אות יג] הביא, דגם בקושטא ותורקיא לא נהגו לאומרה. עי"ש.
ופה מצרים נהגו, שגדול המסובין מברך על הכוס, ועל ההדס, ואח"כ
ברכת אשר קידש בלא שם ומלכות. ועיין מזבח אדמה דף י"ז ע"א:

כד שם ס"א. אין הבכור ראוי לפדיון, אלא עד שיעברו עליו
שלשים יום כו'. עיין הרדב"ז ח"א סימן תס"ו, בלשון השואל, שנקט יום
שלשים לפדיון בנו, ובלשונו בסוף דבריו שכתב, סוף ביום ל"א הוא פודה.
ומנהג מצרים לפדותו בליל ל"א, כן הביא הרב גינת ורדים ז"ל בחיו"ד כלל
ו' סימן י', והאריך שם ליישר המנהג. עי"ש. והן עתה אשתרכובי
אשתרכב מנהג זה, ומאחרין הפדיון ליום ל"א לעת ערב, והא ודאי טעות

טז. ראה יביע אומר חלק ב סימן יד אות ב. ובהערותיו לנהר מצרים אות ח, והאריך
הרחיב בהערותיו לנוה שלום אות כב.

יז. ראה נהר מצרים אות כב. ונתיבי עם.

יח. ראה נהר מצרים אות יח.

יט. ראה נהר מצרים אות יט, ובהערה. וביביע אומר ח"ה סימן כה. והראיה מהרדב"ז
צ"ע, דהוא דן אם חל בשבת.

הוא, דעל זה לא נאמר מה שכתב הרב כתשובה הנזכרת. ובהא דפודין בכור בלילה, עיין להרב ש"ך בס"ק י"ב, דהכריע מסוגיא דקידושין דכ"ט [ע"א], וממה שכתבו רש"י והתוס' [ד"ה ואיהין], דפודין אותו בלילה, דאי לאו הכי הוי מצות עשה שהזמן גרמא. עי"ש. וכן נמי הרב הלכות יו"ט בדף קצב ע"ב הכריח כן. עי"ש. ומר זקני הרב כמוהרי"ט הלוי ז"ל, הקשה עליהם, דסוגיא מפורשת היא בקידושין דל"ד [ע"א], והרי תלמוד תורה, ופדיון הבן, ופריה ורביה, דלא מצות עשה שהזמן גרמא, ונשים פטורות, הרי להדיא אמר הש"ס, דהיא מצות עשה שלא הזמן גרמא, ולא צריכנן לדיוקא מדברי רש"י ותוס'. והניחו בתימה:

כה סימן של"א ס"א התרומות והמעשרות אינם נוהגים מן התורה אלא בארץ ישראל כו'. וחכמים הראשונים התקינו שיהיו נוהגות אף בארץ מצרים כו'. ועיין להרב כסא אליהו [ס"ק א], שהביא תשובת הרדב"ז ח"ב סימן תרנ"ט, שכתב שלא נהגו במצרים עכשיו דין תרומות ומעשרות. ובסוף דבריו כתב, שכן עמא דבר, בכל ארץ מצרים וגלילותיה. ע"ש:

כו סימן שמ"א ס"ה. כל זמן שלא נקבר המת כו'. כתב המהריק"ש ז"ל שבשאר דיני אבילות איכא פלוגתא, ונקטינן כדברי המקילין. וכן עינינו הרואות פה מצרים, שמסתפרין ומחליפין בגדיהם, בשעה שמתם מוטל לפניהם. ועיין דבר משה [אמארילין] יו"ד סימן ע"ב, וחיים שאל ח"ב סימן ל"ח (ס"ן) [אות מון], ושלמי ציבור בהלכות אונן ס"י:

כז סימן שנ"ז ס"א. אסור להלין המת אלא אם כן כו'. המנהג היה במצרים בזמן הרדב"ז ז"ל, דאפילו מת בחצי היום, היו שוהין לקברו עד חצי הלילה, וליתא להא דבל תלין, דלינה כל הלילה במשמע, ועוד בה, שביום היו הגוים מבזים ומקללים, והוי הלינו לכבודו דמותר. הרדב"ז חדשות ח"א סימן שי"א הביאה הכנסת הגדולה. והרב גינת ורדים ביו"ד כלל ה' סימן ג' חלק עליו, ולדעתו דמיד בכניסת הלילה עובר בכל תלין. והרב חיד"א ז"ל, אף כי בין ברכי"א הביא סתמא שמועה זו. מ"מ בספרו מחזיק ברכה א"ח סימן תקכ"ו, שנה ושילש בספר עין זוכר ערך ל' אות כ', וחלק עליו. וציין שגם הרב מהר"י עייאש ז"ל [בלחם יהודה פרק ט"ו

כ. בשיירי כנסת הגדולה הגה"ט אות א.

כא. ברכי יוסף אות א. וראה יביע אומר ח"ד סימן כח אות ג.

מסנהדרין, הסכים לדברי הרדב"ז ז"ל. ועיין פחד יצחק אות מ"ם נמת, המלינו. ונר מצוה ח"א דף קעג ע"ד. והכתב והקבלה סדר תצא נדברים כא, כגן. ובספרי^כ הנדפס מחדש ווין ש' תרכ"ד, הביא גירסא ישנה, שהיא ואם לן וכו', ודלא כגירסת הרב גינת ורדים, שהיא ואם לאו כו', וכוה אזלא ליה להרב ז"ל, עיקר וסמוכות שלו, במה שרצה לחלוק על הרדב"ז. עיין בדבריהם:

כח סימן שס"ד ס"א. קבר של בנין אסור בהנאה כו'. ובמצרים נהגו לשים האבן מקבר לקבר, לפי שאינו על הקבר עצמו. כן כתב מוהריק"ש ז"ל. אך מדברי הרדב"ז בחדשות ח"ב סימן תשמ"א, נראה דסבירא ליה דאסור. ועיין בדבריו^כ:

כט סימן שע"ה ס"ב. מי שדרכן לשלוח המת למדינה אחרת לקבורו, ואינם יודעים מתי יקבר, מעת שיחזרו פניהם מלילות מתחילין [למנות] שבעה ושלישים. כו'. ובית הקברות של מצרים, כתב מהריק"ש ז"ל משם הרדב"ז ז"ל, דלאו כעיר אחרת דמי, ואינם מתחילין למנות, אלא משיסתום הגולל, ונהגו כדבריו. עי"ש. ותשובת הרדב"ז ז"ל, היא בישנות סימן ס"ג נח"ד סימן אלף קלחן, וכתב שם, שאם נקבר בין השמשות, חל האבילות אפילו על אותם שלא הלכו [עם ה] (כ)מטה, ועולה להם ליום אחד. ואם היה ערב הרגל, כפל מהם גזירות שבעה. ועיין בית עובד דף רל"ו. ובספר בני דוד פאלקון ז"ל על הרמב"ם, על הלכות אבל פ"א ה"ה:

ל סימן שפ"ד ס"א. אבל כל שבעה ימים אסור לקרות בתורה כו'. וכשחל יום שביעי שלו בשבת, מנהג מצרים שלא לעלות לקרות בתורה, והיינו מעמא שאין המנחמים עומדים מאצלו, כי אם אחר התפלה. ועיין הרדב"ז חדשות [ח"א] סימן רס"ח. ולהרב יוסף אומץ סימן צ"ג. ובשיורי ברכה^כ:

לא סימן שפ"ט [ס"א]. אבל אסור לכבס כפותו כו'. ובמצרים נהגו לכבס ע"י גויות, ויש להם טענת איסטניסות. מוהריק"ש ז"ל:

כב. לפנינו [מהדורת מוסד הר"ק] פיסקא רכא הובאו שתי הגירסאות.
כג. ראה נתיבי עס. ונהר מצרים אות סו, ובהערה. ויביע אומר ח"א סימן כד.
כד. ראה נהר מצרים אות קיז, וק"ט.

מנהגי יורה דעה מצרים לא

לב סימן שצ"א ס"ב. על כל המתים נכנס כו'. ובמצרים נוהגים לאכול בבית החופה, תוך י"ב חודש של אב ואם, הקרובים לחתן או לכלה. מוהריק"ש ז"לכח:

לג סימן שצ"ג ס"ג. האבל אינו יוצא, מפתח ביתו כו'. פה מצרים נוהגין, דלתפלת שחרית יוצאים בכל יום לבית הכנסת, אבל למנחה וערבית, אם הנפטר לבית עולמו הוא קטן בשנים, יוצאים ג"כ, ואם הוא גדול, מתפללים בבית, ושם מנחמים אותו. כן עינינו הרואות. ועין פאר הדור סימן ע"זכ:

לד שם (שם) [ס"ד]. הנוהגים כשהם אבלים שלא לשנות מקומם בבית הכנסת בשבת יפה הם עושים. והרדב"ז בחדשות ח"ב סימן תרס"ב חלק עליו, ועל פי סברתו נהגו במצרים, שבשבת ג"כ משנה מקומו, ויושב במקום הקבוע לאבלים כמעשהו בחול, ואחר התפלה מתאספים אליו כל היחידים, והחזן פותח פיו בדברי תנחומין, דברים המסודרים וידועים להחזנים. ועיין מחזיק ברכה א"ח סימן רפ"ז סק"דכ. אלה דברי החזנים. מי שכולו חסד וחמלה וחנינה, הוא יחמול עלינו ועליכם, וימחה דמעה מעינינו ומעיניכם, אחינו קהל חסד, גמלתם חסד, שלמתם חסד, בעל הגמול והחסד, ישלם לנו ולכם שכר החסד, שככה למדונו רבותינו זכרונם לברכה, ברוך שבחר בהם ובדבריהם, צער אבל אין בשבת, שבת מן המנין, למעלה מן הענין, שבת הוא שכולו נחמה, שבתו לשלום:

לה שם שם. וכשמתפללים בבית, אין לומר משנת כמה מדליקין, וברכת מעין שבע, ובחול אין אומרים למנצח, ותפלה לדוד, ובמוצאי שבת אין אומרים ויהי נועם. מהריק"ש. וכן נהגו במצרים על פי סברתו. ועיין תשובת הרדב"ז ישנות סימן ח"י [ח"ד סימן אלף צב]:

כה. ראה ילקוט יוסף ח"ז סימן יח אות ח.
כו. ראה שם סימן י אות ב.
כז. ראה נהר מצרים אות קלז.

אבן העזר

א סימן א' ס"י. רבינו גרשום החרים על הנושא אשה על אשתו כו'. פה מצרים לא קבלנו חרם רבינו גרשום מאור הגולה. הרדב"ז חדשות [ח"א] סימן קכ"ו וסימן שע"ד. ועיין גינת ורדים יו"ד כלל ג' סימן ד', ועיין קול אליהו ח"ב סימן י"ג. אבל מתנאי כתובה לא יוכל לישא, לפי שהמנהג להשביע אותו שלא ישא אחרת, כו'.

ב סימן ט' ס"א. אשה שנשאת או נתארסה כו', ואם נשאת לא תצא, ואפילו נתקדשה יכנוס כו'. הרמב"ם בתשובת פאר הדור סימן קמ"ו, הביאה הכסף משנה בהלכות איסורי ביאה פרק כ"א הלכה ל"א, כתב ועשה הלכה למעשה במצרים, מיום בואו, לאחר שיסכימו שניהם, האיש והאשה להנשא זו לזה, מקדש אותה בפני שני עדים דעלמא, ואח"כ יבואו לבית דין, ויכתבו לה כתובה, ותכנס לחופה, ויברכו לה שבע ברכות, עי"ש. ותשובה זו הובאה בתשובת מהר"מ אלאשקאר סימן ע"ט. ועיין כנסת הגדולה הגה"ט אות א', ובספר יד אהרן [בהגה"ט] שציינו תשובת מהרלנ"ח [סימן לון] והרא"ם [ח"א סימן כב], בענין שמתלבטת לכתחילה, ולא ציינו תשובת הרמב"ם הלזו. ועיין מה שכתב הכסף משנה בסוף דבריו. ועיין תשב"ץ ח"ג סימן י"ד. חתם סופר אה"ע סימן כ"ג. ישרי לב אה"ע מערכת הק' אות י"ב:

ג סימן כ"ז ס"א. בכסף כיצד נותן לה כו'. עיין באר היטב סק"ג, שהביא דהמנהג לומר הרי את מקודשת לי, בטבעת זו, כדת משה וישראל. עי"ש. ומזמן קרוב רצו רבני מצרים לתקן, שיאמר הרי כו' בטבעת זו של זהב, ולא הסכים על ידם הרב החסיד מוהרי"ט אלגאזי ז"ל, כי אם לקדש סתם, כמו שהיו נוהגים מקדם. קדושת יו"ט סימן ז':

ד סימן כ"ח סכ"א. המקדש באיסורי הנאה כו'. הגהה קהל שתקנו כו'. ופה מצרים תקנה קדומה, שכל המקדש בלי סופרי הקהל, ורשות בית דין, מנדין אותו, ואת העדים אם יוזמנו להעיד, אבל להפקיע הקידושין, זה לא נשמע מעולם במצרים. מוהר"מ אלאשקאר סימן ס'. וכן

א. ראה אור זרוע גיטין תשובה תשל"ח.

ב. ראה נהר מצרים אות ו.

מנהגי   אבן העזר   מצרים   לג

כתב המהריק"ש ז"ל [בסוף הסימן]. ועיין הרדב"ז ישנות סימן (ן) [נ"ו. ח"ד סימן אלף קכח] וחדשות ח"א סימן תקט"ו:

ה סימן ל"ד ס"א. ואחר שיגמור הברכה יקדש כו'. ובמצרים היו מארסים, ואח"כ מברכין ברכת אירוסין ונשואין על כוס אחד, עד שבא הרמב"ם ז"ל וערער על מנהגם, וכתב דמן הראוי לברך תחילה ברכת אירוסין, ואח"כ מקדשין. אגרת הרמב"ם דפוס ויניציא דפ"ב. ועיין מ"ש מרן בב"י [סד"ה כתב הרמב"ם], שכן המנהג פשוט בכל ארץ ישראל ומלכות מצרים. ועיין תשובת הרדב"ז חדשות ח"א סימן מ"ה. ועיין דרכי נועם יו"ד סימן כ"ז:

ו שם ס"ב. נהגו להפדיר ברכה זו על כוס יין כו'. במצרים נוהגים לעמוד בברכה זו, ודלא כמו שכתב המוהריק"ש ז"ל בסימן ס"ב ס"א. ועיין דרכי נועם א"ח סימן ג':

ז שם ס"ג. אם לא בירך כו'. הגהה ויש אומרים דמברכים כו'. ואם בירך כבר ברכת אירוסין בשעת קידושין הראשונים כו'. ופה מצרים המנהג שלא לברך, ושלא לקדש פעם שנית בשעת הנשואין, כל זמן שברכו בשעת הקידושין. בין שהיו ע"י שליח, ובין ע"י עצמו. אך אם לא ברכו בעת הקידושין, אף כי סברת מרן שלא לברך עוד, וכן סברת הרדב"ז בתשובה ח"ה [ח"ן] סימן שני אלפים שכ"ו, עם כל זה פה נהגו לברך ברכת אירוסין, ולקדשה פעם שנית בעת הנשואין, וחיליהו ממה שהביא המוהריק"ש בהגהות סברת היש אומרים, שמברכים אותה עם ברכת הנשואין, וכתב שכן הסכימו רוב הפוסקים. וכן בסימן שאחר זה בקידש ע"י שליח, הביא ג"כ שאם קידש בלא ברכה, ובלא עשרה, שיכול לברך בעת הנשואין, ולקדש פעם שנית. עי"ש. ודרך אגב אביא, מה שעמדתי בתשובת הרדב"ז הנזכרת, שהביא מחלוקת הרי"ף והרמב"ם ז"ל וסייעתו, עם הראב"ד ז"ל וסייעתו, אם הברכה ניתנה ליאמר קודם הקדושין, ככל המצות דבעינן עובר לעשייתו, או אחר הקידושין דוקא, מחששת שמא תחזור. לפשוט שאלתו, כמי שקידש ולא בירך בשעתו כו'.

- ג. ראה נהר מצרים הלכות קידושין אות ז. ובקונטרס שכסוף טל אורות ח"ב אות צד.
- ד. לפנינו בפאר הדור (מכון ירושלים, תדש"ם) ח, א. וראה שם הערה 17, שהאריך בזה.
- ה. ראה להלן אות י'. ועיין נהר מצרים בחופת חתנים אות ד.

ע"ש. דמן הראוי היה שיביא מחלוקת רב שרירא ורבינו נסים, שהביא הטור, במי שקידש ולא בירך בשעתו, שהוא נדונו ממש. ולא להביא עצות מרחוק, וכעת אין הפנאי מסכים, לעמוד על כוריינן של דברים:

ח סימן מ"ב ס"ה. המקדש בפסולי עדות כו'. ובעדים רבים שנמצא בהם כשר ופסול קרוב ורחוק כו'. עיין חשן משפט סימן ל"ו. ומטעם זה נוהגים במצרים, ליחד עדים כשרים בעת הנשואין. הרדב"ז ח"ב סימן תש"ז, ועיין יד אהרן [בהגב"י אות קה], ועיין תשובת הרדב"ז הנדפסת מחדש [ח"ז] בדברי דוד סימן מ"ז:

ט סימן מ"ה ס"ב. האידנא נהגו בכל מלכות ארץ ישראל ומצרים ותוגרמא, שלא לחוש לסבלונות כו'. ועיין הרדב"ז פיורדא [ח"ג] סימן תקל"ט, וח"א סימן שפ"ב, שכתב שמצרים אתרא דמסבלי והדר מקדשי, ולא חיישינן לקידושין כלל, ומהאי טעמא יש תקנה קדומה, שלא יקדשו אלא בשעת הנשואין. ואם לפעמים יהיה איזה סיבה המכרחת לקדש, הרשות ביד בית דין בראותו הסיבה, שלא למונעם אם נראה בעיניהם. ועיין הרדב"ז ישנות סימן רל"ד [ח"ד סימן אלף שה] ועיין מלאכת שלמה דף ל"ז ע"ג:

י סימן ס"ב ס"א. צריך לברך ברכת חתנים כו'. פה נהגו לברך ברכה זו מעומד^ט. כמ"ש מהריק"ש ז"ל, וטעמא טעים, משום דאית בה ברכה לכללות ישראל, ולברך את ישראל צריך בעמידה. ע"ש. ועיין להרב דרכי נועם א"ח סימן ג', שכתב דכשמכרכים בסעודה, אין צריך שיהיה בעמידה, שלא להטריח את המסובין:

יא שם ס"ג. אם יש שני חתנים [כו'], ברכה אחת לשניהם כו'. ובמצרים נוהגים לברך לכל אחד בפני עצמו, בעת הנשואין. אבל בסעודה, ברכה אחת לשניהם. מוהריק"ש ז"ל. ועיין דרכי נועם יו"ד סימן כ"ז. הרדב"ז ח"א סימן תמ"ח:

ו. ראה נהר מצרים שם אות יד בהערה.

ז. עיין יביע אומר ח"ו סימן י אות ח.

ח. ראה נהר מצרים הלכות קידושין אות יב.

ט. ראה לעיל אות ו, והתם באירוסין והכא בנישואין.

י. ראה נהר מצרים חופת חתנים אות יח.

מנהגי   אבן העזר   מצרים   לה

יב שם ס"ו. עד כמה מברכין כו'. אם היה אלמן שנשא אלמנה, מברכין אותה ביום הראשון בלבד כו'. ובמחזיר גרושתו, המנהג פה מצרים מזמן הנגידים, שמברכין ג"כ ברכת חתנים ביום הראשון. ולא כמו שכתב בתשובת הגאונים, שאין לברך במחזיר גרושתו, אלא דוקא ברכת אירוסין. הרדב"ז פיורדא [ח"ג] סימן תקס"ז:

יג שם ס"ט. יש אומרים שאין לברך כו'. ובמצרים נוהגים כסברא ראשונה, להצריך תרי כסי. ולברכת אשר ברא, אין מצריכין כוס שני. מוהריק"ש ז"ל. ובעת הנשואין, בורא פרי הגפן בתחילה, ואח"כ ברכת נשואין. ובסעודה ברכת נשואין בתחילה, ואח"כ בורא פרי הגפן. וכשאין מברכים אלא אשר ברא לבד, אזי מברכין בורא פרי הגפן בתחילה, ואח"כ אשר ברא. ועיין חיים שאל ח"א סימן מ"ד:

יד סימן ס"ו [ס"א]. אסור כו', שיכתוב לה כתובה. לפי שראיתי שינויים רבים בנוסח הכתובה ובתנאיה, הנהוג פה, אמרתי להעלות על הספר ובדיו, נוסח הנהוג. וזה לשוני בכך בשבת, בכך וכך לחדש פלוני, שנת כך וכך ליצירה, הכא בעיר אל קאהרה, הסמוכה לפסטאט מצרים, דעל נהר נילוס מותבה, אנן סהדי איך פלוני בן פלוני, אמר לה להכלה פלונית בת פלוני, הוי לי לאנתו כדת משה וישראל. ואנא בסייעתא דשמיא אפלא ואוקיר ואזון ואפרנס ואכלכל ואכסה יתיכי, כהלכת גוברין יהודאין, דפלחין ומוקרין וזנין ומפרנסין, ומכלכלין ומכסין ית נשיהון בקושטא. ויהיבנא ליכי מוהר בתולייכי, כסף זוזי מאתן דחזו ליכי מנאי, ועלי מזונותייכי וכסותייכי וספוקייכי ומנדע יתיכי, כאורח כל ארעא. וצביאת כלתא דא, והות לחתנא דנא לאנתו, במימרא דא. וצבי איהו, והוסיף לה על עיקר כתובתה, ועל מה דהנעלת ליה מבית אביה ואמה, לתשלום סך כך וכך, וזהו מה שהכניסה לו מדודים בעין, סך כך וכך, והם בעד הכל. תוספת ועיקר כתובה כך וכך, נמצא סך הכתובה כולה, עיקר ותוספת ומוקדם ומאוחר^ג, הכל כאשר לכל, סך כך וכך. והם אינן סכי כתובתה, ואשתארון עלוהי בתורת מאוחר, שאם חס ושלום תבא כתובה זו לידי גבייה, תגבה הכלה הנזכרת כל הסך הנזכר בשלימות, עד סוף

יא. ראה נהר מצרים שם אות טוב.

יב. ראה שם אות יט.

יג. ראה שם בהערה א.

פרומה אחרונה. וכך אמר לנא חתנא דנא, אחריות וחומר וחוזק שטר כתובה דנא, קבלית עלי ועל ירתאי אכתראי, ועל כל נכסי, דאינון להו אחראין וערבאין, לאתפרעא מכל שפר ארג, נכסין וקנינין, דאית [לי] תחות שמיא, מקרקעי ואגבן מטלטלי דקנאי ודאקנה, בחיי ובתר חיי, ואפילו מגלימא דאכתפאי, כאחריות וחומר וחוזק כל שטרי כתובות דנהיגי בישראל, העשויין כהוגן וכתקנת חכמינו ז"ל. התנאים שביניהם, מעשה ידיה לו, וכסותה עליו, והדירה כדין התורה, ולא תתבע אל חאק פ"אל עוצמה", ולא יפרוש לא לים ולא ליבשה, כי אם ברשותה, ולא ישדך ולא יקדש ולא ישא אשה אחרת עליה, אלא אם כן שהתה עמו עשר שנים רצופות, ולא ילדה זרע של קיימא שיצא מכלל נפל. ולא ימכור ולא ימשכן שום חפץ מחפציה, והירושה כמנהג פה העירה, על פי התקנה. ולא יפתנה שתמחול לו מסכי כתובתה כלום. וקנינו מידם על כל הנזכר לעיל, קנין גמור ושלם, במנא דכשר למיקנא ביה, מעכשיו כראוי כתקנת חכמינו ז"ל דלא כו', ודלא כו', בביטול כו', ובפיסול כו' לדעת הרשב"א זלה"ה. וגם נשבעו שבועה חמורה בתקיעת כף^ט, על דעת המקום ברוך הוא ועל דעת הנשבעים באמת, לאשר ולקיים כל הנזכר לעיל, והכל שריר ובריר וקיים:

טו שם שם. אפור להתיחד עם הכלה קודם שיכתוב לה כתובה וכו'. ובמצרים נהגו הסופרים, שכותבין הכתובה, ובליל החופה נוטלין קנין משניהם, ולפעמים אין חותמין אלא עד למחר, או למחרתו. הרדב"ז ישנות סימן קע"ד [ח"ד סימן אלף רמה]. ובתנאי שלא יאריכו זמן החתימה^{טז}:

טז שם ס"ו. אין מגבין בזמן הזה מנה ומאתים. מהריב"ל ח"א סימן (ס"ד) [סן]. והביאו מוהריק"ש ז"ל, וכתב שמפני זה נוהגים במצרים, לכלול המנה ומאתים עם התוספת, וכותבין והוסיף לה על עיקר כתובתה כו', לתשלום כך וכך כו'. והוא מנהג נכון^{יז}:

יז סימן ע"ג ס"א. כסותה כיצד, חייב ליתן כו'. פה מצרים מנהג הלועזים, לכתוב מעשה ידיה לו, וכסותה עליו. והמסתערב נהגו, שמתנה

יד. ראה נהר מצרים הערה ב.

טו. ראה שם בהערה ג.

טז. ראה שם אות ד.

יז. ראה שם אות טז.

מנהגי   אבן העזר   מצרים   לז

הבעל שמעשה ידיה לאשה, וכסותה עליו כך וכך לשנה, דבר קצוב. הרדב"ז ישנות סימן ס"ט, וק"ץ [ח"ד סימן אלף קמא, ואלף רסאן]. ובימים האלה לא ראינו כן, כי אם הכל כותבין מעשה ידיה לו, וכסותה עליו, ואפילו בני הכפרים^י:

חי סימן פ"ח ס"ב. נכסי צאן ברזל שהם כו'. אבל נהגו שכל זמן שראוים לעשות מלאכתן הראשונה, אפילו הם בלויים הרבה, נוטלין כמו שהם, ואם לא היו עושין מעין המלאכה הראשונה, חייב לשלם דמיהם, ששמו אותם בעת הנשואין. ואם הוקרו (אינם נוטלין) [אינה נוטלת]ן אלא בשומא ראשונה של עת הנשואין כו'. עי"ש. וכן הוא מנהג מצרים. תשובת הרדב"ז ישנות סימן ע"ב [ח"ד סימן אלף קמד], וסימן ס"ח [אלף קמ]. ובחדשות ח"א סימן קל"ז, וסימן שפ"ג. וזהו דוקא כשכותבין פרטי הנדוניא ושומתן, כל אחד לבדו. אבל כשכותבין המטלטלין בלא ערך, אז הוי כשאר בעל חוב. מהריק"ש ז"ל. וליומא כי האידנא, רובן ככולן מכניסין מעות מדודים בעין, והם בעד הכל. ויש מן המועט שמכניסים מלבושים ושאר עניינים, ומעלין הכל בדמים, וכותבין שהכניסה לו בין מלבושים ושאר עניינים, סך כך וכך מעות, ובעת הגביה שמין אותן, כשומתן של אותה שעה, אם פחתו פחתו לו, ואם הותירו הותירו לו. וכפסק מרן ז"ל. ועיין הרדב"ז ישנות סימן קט"ו [ח"ד סימן אלף קפון]:

יט שם שם. במצרים נהגו להגבות כתובה בהורדה עשרים למאה. הרב חקרי לב אה"ע סימן ל"ז דף ע"ה ע"א. ודף פ"א ע"ג. אך בפנקס הכולל מכת"י מעלת רב ספרא, כמוהר"ר יחזקאל חפץ ז"ל, מצאתי כתוב בשנת התק"ס, ובשנת התקס"ב, ובשנת התקס"ה, שעשו הורדה דוקא ג' אלפים מכ' בכל הכתובה, אף כי שנים מהם היה הסך ששים אלף מכ', והאחת מ"ח אלף מכ'. ואנן בדידן בימים האלה ובזמן הזה, לא יש לנו דבר קבוע, כי אם הכל תלוי לפי ראות עיני הבית דין והאפוטרופסים, ולפי סכי הכתובה^י:

כ סימן צ"ג ס"ג. אלמנה נזונת מן היורשים כו'. אלא אם כן התנו בפירוש שלא תזון כו'. הרב כסא אליהו [אות ח] הביא, דמנהג ארץ מצרים לגבולותיה, לכתוב בכתובה, שלא יוכלו היורשים לסלקה מזכות מזונותיה, אלא עד אחר י"ב חודש. ולאחר י"ב חודש מסלקין אותה

יח. ראה נהר מצרים אות יח.

יט. ראה שם אות ז. ומנהגי ארץ ישראל (גלים) אות י.

כו'. ואנן בדידן עינינו הרואות, כי לא כן הוא, ומנהג מצרים כפסק מרן ז"ל, שנוזנת בעל כרחם של יתומים, כל זמן שלא תתבע כתובה, ודברי הרב כסא אליהו נאמרים דוקא על נא אמון יע"א, שכך נהגו אצלם לכתוב בכתובות, ולא במצרים והכפרים הסמוכים לה:

כא סימן קי"ג ס"ב. עישור זה שהוא לפרנסת נדוניא כו', אינה נוטלת אלא מן הקרקע כו'. ובמצרים נהגו להגבות אפילו ממטלטלים. תשובת הרדב"ז ישנות סימן ק"ך [ח"ד סימן אלף קצן], הביאה הכאר היטב עי"ש. ועיין בתשובת פיורדא [ח"ג] סימן תנ"ו, מה שכתב שם. והא ודאי כי שם לא דבר על מצרים ומנהגיה. עי"ש. ועיין ישנות סימן רנ"ה [ח"ד סימן אלף שכון]. ועיין דרכי נועם אה"ע סימן ח"י דף פ"ד ע"ג:

כב סימן קי"ח ס"א. תקנת טוליטולא, כשימות הבעל, וכאה האלמנה לגבות כתובתה, ואין בנכסים שיעור שתי כתובות, שיחלוקו האלמנה עם היתומים. בארץ מצרים ונא אמון יע"א, בכלל לא קבלנו זאת התקנה, אלא עבדינן כדינא דגמרא [כתובות נד ע"ב], דתגבה האלמנה הכל, כאשר הרואה יראה מתשובת הרדב"ז פיורדא [ח"ג] סימן תפ"ז [נתקבה], ומתשובת הרב גינת ורדים ז"ל אה"ע כלל ד' סימן כ"ד, וכ"ה. ומתשובת הרב קול אליהו ח"ב סי"דיכ. ומה שכותבין בכתובות מנהג דמשק, עיין בתשובת הרדב"ז החדשות ח"א סימן שי"ו. ופה מצרים היו נוהגים משנים קדמוניות, לכתוב כמנהג דמשק. עיין תשובת רבינו בצלאל סימן י"אכ. הן כהיום כותבים, והירושה כמנהג פה העירה, על פי התקנה. עיין דרכי נועם סימן כ"ח. ועיין משאת משה בראשונות אה"ע סימן כ"ו וכ"ז:

כג שם סי"ד. המתנה בכתובה כו'. ועכשיו המנהג ברוב המקומות, ומכללם ארץ מצרים, לכתוב שלא ישדך כו', אלא אם כן שהתה עמו עשר שנים רצופות, ולא ילדה לו זרע של קיימא שיצא מכלל נפל, ואם היא אלמנה או גרושה, כותבים חמש שנים, והיה בעבור זמן הקצבה, מנהג בתי דינין של מצרים הוא, להודיע לאשה, שכעלה רוצה לישא אשה אחרת

כ. נהר מצרים אות כב.

כא. ראה שם אות כד.

כב. נראה שהציון שייך לדיכור הכא. ועיין מנהגי ארץ ישראל (גלים) אות יז, ונהר מצרים אות כה בהערה.

כג. תשובה זו מועתקת כלשונה מהרדב"ז הנזכר.

מנהגי   אבן העזר   מצרים   לט

עליה, ולטול רשות ממנה, ויתירו לו בית דין השבועה. כן כתב הרב גינת ורדים ז"ל חלק אבן העזר כלל ד' סימן כ"ב. עי"ש. ועיין תשובת הרדב"ז ישנות סימן א' נח"ד סימן אלף עה]. וחדשות ח"א סימן שכ"ז, וסימן תנ"ח"י. ועיין יד אהרן ח"ב סימן א' ס"ק ל"ו, ומה שכתב בתוך דבריו, אם באו לידי גירושין^כ. הוא טעות הניכר לעין, כאשר יראה הרואה:

כד שם סי"ט. המתנה עם בעלה כו'. תקנת מצרים המובאת במהריק"ש ז"ל בסימן צ"א היא, שהמנהג לכתוב כל פרטי התכשיטים שנתן החתן להכלה, וגם פרטי הנדוניא אחד לאחד, עם הקונטאנטיין. והירושה אם חס ושלום תפטר הכלה בלי זרע של קיימא, שיחלוקו יורשיה עם הבעל, כל מה שישאר קיים, מהתכשיטים והנדוניא והמדודין, הם או חילופיהם וחילופי חילופיהם לחצאין. אבל מה שחסר מן התכשיטין והנדוניא, כגון שבלו, או שנאבד מהם, או שהפסיד אותם הבעל באיזה אופן שיהיה, עד שלא נשאר שום דבר קיים ממנו, חלק הלך לו, ואפילו אם אחר זמן העשיר הבעל, וקנה לה תכשיטין וכיוצא, הרי הכל שלו. אבל השירומין, שהם כלי ומלבושי בית המרחץ, שעושה החתן לכלה, וכן המתנות שנותנים, בין בשעת השידוכין, בין בשעת הנשואין, בין קרובי החתן, בין קרובי הכלה, הכל הוא לחתן דוקא, ואין בהם דין חלוקה. והחלוקה תהיה אחר ניכוי ההוצאות הצריכות לקבורתה, ולבנות נפש על קברה, ולתשלום החדש והשנה, כפי כבודה. כן הוא מנהג מצרים. ועיין תשובות הרדב"ז החדשות ח"א סימן שט"ז, וסימן תס"ז. ודרכי נועם אה"ע סימן כ"ח. ומר ואהלות אה"ע סימן ד'. ובימים האלה ובזמן הזה, המנהג הוא, שהכלה מכנסת מעות מדודים בעין, ומהם קונים התכשיטין והמלבושים, וכל הצריך לה, ואפילו אם תכנס מלבושים ותכשיטים, מעלים אותם על החתן בסך ידוע, ובכתובה כותבים שהכניסה לו מדודים בעין כך וכך, והם בעד הכל. גם בירושה אם חס ושלום תפטר הכלה, יורשיה נוטלים חצי נדוניתה במעות, אם היו בידו מעות משלו בעת מיתתה, אחר ניכוי ההוצאות כאמור. ועיין מוהריק"ש,

כד. ראה נהר מצרים אות כו.

כה. אולי אפשר לומר שכוונתו לידי פירוד, דאם חיים עדיין ביחד לא מסתבר שיצטרכו להודיעה על רצונו.

כו. = נדוניא ועמה מעות שמכניסה הכלה. נהר מצרים עמוד רד.

כז. = תנאי שמתנין על החתן ליתן בגדים ותכשיטים. נהר מצרים עמוד רג.

והרדב"ז ישנות סימן רצ"הכ"ח, וסימן קמ"ד נח"ד סימן אלף רטון, וחדשות ח"א סימן כ"יכ"ח. ולענין כתובת בני הכפרים, שהחתן נותן מקצת בתורת מוקדם, ומקצת בתורת מאוחר, מנהג שלא לכלול אותם עם מה שמכנסת עמה, ואינם כותבים כי אם המוקדם לבדו, עם המאוחר, וכותבים דהיא לית לה מגרמה כלום, והטעם כדי שיהיה הירושה לבעל דוקא. כן הנהיג המוהריק"ש ז"ל:

כה סימן קי"ט. מנהג מצרים, לתת שני גיטין ביום אחד, וליתא להא דאין עושין מצות חבילות חבילות. מראית העין בליקוטיו סימן ק' אות ז'. ועיין גנוזי חיים מערכת ח' אות ל"כט:

כו שם ס"ו. יכול לגרשה כו'. הגהה ואפילו וכו' וכל זה מדינא. אבל רבינו גרשום ז"ל, החרים שלא לגרש אשה שלא מדעתה כו'. ופה ארץ מצרים, כופין ומגרשין איש כלבבו, בעל כרחא שלא בטובתה. הרב משאת משה ז"ל, [סימן כדן]. והביאו גכדו הרב כמוהר"י ישראל, בספר קול אליהו ח"ב סימן י"ב. עי"ש. ואפילו מתנאי כתובה ליתא, שאין משביעין אותו שלא יגרשנה בעל כרחיהל:

כז סימן קכ"ג ס"ה. הכותב גט כו'. אבל כו', ואין לגרש בלילה כו'. ובמצרים גהגו לגרש בלילה. הרדב"ז ישנות סימן פ"ד נח"ד סימן אלף קנה]. ועיין שם שאישר וקיים המנהג על פי הדין. ומכל מקום כתב, דיש לחוש לסברת האור זרוע"א, שלא לגרשה בלילה, אלא שיהיה בצנעה, כדי שלא להוציא לעז על הראשונים. עי"ש. ועיין בכאר היטב סק"ט. ופחד יצחק [מערכת ג ד"ה גט בלילה]:

כח סימן קכ"ה ס"ג. נוהגים לעשותו שיהיה ארכו וכו'. ומגין השיטות, הוא האורך. ואורך השיטה, הוא הרוחב. וכך הוא מנהג מצרים מזמן הנגידים. הרדב"ז פיורדא סימן תקצ"ג נח"ג סימן אלף ימ"ב:

כח. צ"ע מה כוונתו ועיין ברדב"ז ח"ד סימן אלף קפו. ואלף שלו.
כט. ראה נהר מצרים אות א. ומנהגי ארץ ישראל (גלים) אות ד בהערה.
ל. ראה נהר מצרים אות ב. ויביע אומר ח"ה סימן א.
לא. הרדב"ז כותב שחיפש באור זרוע ולא מצא. ולפנינו הוא בחלק א סימן תשמה (דף קו ע"א). וראה נהר מצרים אות ד.
לב. ראה נהר מצרים אות כא.

כט סימן קכ"ו. להיות שנוסח הגט הנהוג פה מצרים יע"א, יש בו שינויים רבים משאר מקומות, אי לזאת נתתי אל לבי לכתוב נוסח הגט, כמו שהוא, ולהביא אח"כ בדרך פרט, כל שינוי ושינוי:

וזה נוסחו בכך בשבת, בכך וכך לירח פלוני, שנת כך וכך ליצירה, הכא בעיר אל קאהרה הסמוכה לפסטאט מצרים, דעל נהר נילוס מותבה, אנא פלוני בר פלוני, העומד היום בעיר אל קאהרה, וכל שום אחרן וחניכא דאית לי, ולאבהתי, ולאתרי, צביתנן ברעות נפשי, בדלא אניסנא, ושבקית ופטרית ותרוכית יתיכי ליכי, אנת אנתתי פלונית בת פלוני, העומדת היום בעיר אלקאהרה, וכל שום אחרן וחניכא דאית ליכי, ולאבהתיכי, ולאתריכי, דהוית אנתתי מקדמת^{לג} דנא, וכדו פטרית ושבקית ותרוכית יתיכי ליכי, דיתיהוויין רשאה ושלמאה בנפשיכי, למחק להתנסבא לכל גבר דיתצביין, ואנש לא ימחא בידיכי מן שמי, מן יומא דנן ולעלם, והרי את מותרת לכל אדם, ודן די יהוי ליכי מנאי, ספר תרוכין, ואגרת שבוקין, וגט פיטורין כדת משה וישראל.

פלוני בן פלוני עד

פלוני בן פלוני עד

ומעתה אבא למנות מספר השינויים אחד לאחד.

א בכך בשבת, בכך וכך לירח פלוני, שנת כך וכך ליצירה. המנהג להניח ב"ת במספר החדש דוקא, ולא במספר השנים^{לד}. ועיין תשובת רבינו בצלאל סימן כ"ב. והלכות קטנות בקונטרס הגיטין סימן ל"א. ובתשובת בארות המים סימן ס"ב. ובקונטרס הגיטין אשר במספר לחם שלמה בולח ז"ל. וכן הוא בנוסח הגט אשר במספר בנימין זאב [סימן קיח]. ובנוסח הגט אשר במספר פחד יצחק ז"ל:

ב ליצירה הכא בעיר. כן נוסח הרמב"ם ז"ל נה' גירושין פרק ד הלכה יבן, ולא לבריאית עולם^{לה}, ולא למנין שאנו מונין. ועיין להלך"ט בתשובה הנזכרת, ולהרב בארות המים בסימן הנזכר, שחתרו ליתן טעם לזה. ע"ש:

לג. ראה נהר מצרים אות לד, יג.

לד. ראה שם אות לד, א. ומנהגי א"י (גלים) אות ל.

לה. ראה יביע אומר ח"ב סימן טו אות ד.

ג הכא בעיר אל קאהרה. הכא ולא כאן, כנוסח הרמב"ם ז"ל. וכן הוא ג"כ, בנוסח הרב בנימין זאב ז"ל¹:

ד בעיר אל קאהרה הסמוכה כו'. בעיר, ולא במתא. אף שהיא עיר גדולה, ושם עיר משמעו עיר קטנה, ולא גדולה, ולא כן שם מתא, דהוא כולל הכל. כמ"ש הלבוש סק"א. ועיין להרב בארות המים ז"ל [שם]²:

ה אל קאהרה. בשתי תיבות. נראה ואינו נראה, ובשיטה אחת, ובה"א לבסוף. ועיין למוהריק"ש ז"ל [סימן קכח], והרב גט פשוט [סימן קכח אות לב ד"ה מצרים], ותשובת הלק"ט ז"ל [שם]. והרב המסדר הגט המובא בספר בארות המים, שסידר באלף לבסוף, לא ידענו טעמו:

ו הסמוכה לפחטאט מצרים דעל נהר נילוס מותבה. ולא נהגו לכתוב ומימי בארות מסתפקא. ועיין להרב בארות המים בתשובה הנזכרת, שרצה לתת טעם לזה, והוא כיון שרוב ספוקם מהנהר, ועוד בה שהנהר מפורסם טפי. עי"ש. ושוב חזר בו, ודחה כל מה שכתב, בראותו מה שכתב הרדב"ז ז"ל בתשובות הישנות סימן מ"ד [ח"ד סימן אלף קיין], וזה לשונו, וכדי להסתלק מן הספק, כתבו ג"כ דמסתפקא ממימי בורות. הרי הרדב"ז ז"ל שהוא רב גדול ומפורסם בדורו, בכל גלילות מצרים, נהג לכתוב, ומסתפקא ממימי בורות. עי"ש. ואנא עבדא אען ואומר, כי כל דברי גאון עוזינו, היא על עיר אבו קיר"ח, אשר היא קרובה לנא אמון יע"א, וספוקה הוא ממימי בורות דוקא, כידוע לכל יושביה, ואינה יושבת על נהר נילוס, ועל אותה העיר אמר, ולא על עיר אלקאהרה. ומה שרצה לחזור לדבריו הראשונים, בתת חילוק בסיפוק העיר, בין מצרים הישנה, למצרים אלקאהרה, ומדבריו אלו מוכח, דכונתו לומר, שדברי הרדב"ז ז"ל המורים על מצרים הישנה, בהא ג"כ אמינא, אחרי לחיכת עפרות רגליו, כי לא כן הוא, ודברי הרדב"ז ז"ל המורים על עיר אלקאהרה, והיא העיר אשר בה נכתב הגט, והנדון לפניו, והיא העיר אשר בה ישב הרדב"ז ז"ל, ועליה היו דבריו, ולא כן מצרים הישנה, כי הן בעון כבר היתה חריכה בימיו, ערו ערו עד היסוד, ועל הכל כי אפילו במצרים הישנה, נוהגים

לו. לפנינו בבנימין זאב סימן קיח הנוסח "כאן". וראה נהר מצרים אות לד, ג.

לז. ראה נהר מצרים אות לד, ד. בהערה.

לח. ראה שם לד, ו, בהערה.

מנהגי אבן העזר מצרים מג

לכתוב כמו שכותבין בעיר אל קאהרה, דעל נהר נילוס מותבה דוקא, ולא עוד. ועיין הרדב"ז ח"א סימן קפ"ב:

ז מותבה. בה"א לבסוף. וכסברת הרדב"ז ז"ל [ח"א סימן קפב], והביאה המוהריק"ש ז"ל. וכן הוא בנוסח הגט המובא בהלק"ט^ל. ומה שכתב בנוסח הגט המובא בשאלה להרב בארות המים, באלף לבסוף, הא ודאי טעות הדפוס הוא. וראייתנו מאחר כי במקומו של הרב שהיא שאלוניקי יע"א, נוהגים לכתוב בה"א, אם היה כתוב בזה הגט באלף, כאשר הוא בדפוס, היה לו להרב ז"ל לעמוד גם בזה:

ח אנא פלוני בר פלוני. כן הוא מנהגנו, לכתוב בר וברת^ט:

ט העומד היום. מלא בוי"ו. ועיין להרב לחם שלמה בולה ז"ל:

י בעיר אלקאהרה. ולא נהגו לכתוב כאן. ולא הנזכרת^י:

יא וחניכא. באלף לבסוף, כן הוא מנהגינו ברוב המקומות^{יב}:

יב דאית לי ולאבהתי ולארתרי. כן הוא המנהג מזמן הרדב"ז ז"ל. וקודם לו היו נוהגין לכתוב, ולארתריהון דאבהתי. הרדב"ז חדשות ח"ב סימן תר"ג:

יג רשאה ושלמאה כנפשיכי. ביו"ד אחר השי"ן, כמנהג עיר הקודש ירושלם ת"ו. ועיין מוהריק"ש ז"ל [אהלי יעקב] בתשובה סימן ד':

יד ושבקית ופטריית ותרוכית. כסדר הזה, וסימנם הראשון שפ"ת, השני פש"ת, השלישי תש"פ^י. ובנוסח הרמב"ם ז"ל כתוב, הראשון פש"ת, השני פש"ת, השלישי תפ"ש. ומוהריק"ש ז"ל כתב [בסעיף לג], שנהגו לכתוב שפ"ת, פש"ת, תפ"ש. והרב חיד"א ז"ל בספר טוב עין, [סימן יח אות קא דין לג] הביא דברי מוהריק"ש ז"ל, וכתב שהרב מוה"ר יהודה חיביליו ז"ל, הביא שנהגו לכתוב השלישי תש"פ, כאשר כתבנו, ובבית דינו של עמ"ר מרן אבא ת"ת

לט. וע"ש בסימן נה ד"ה בשלישי. וראה נהר מצרים לד, ז.

מ. ראה מה שהאריך נהר מצרים לד, ח, בהערה.

מא. ראה שם לד, י.

מב. ראה שם לד, יא. ומנהגי א"י (גלים) אות סא.

מג. ראה שם לד, טז. ובהערה.

[=תפארת] ישראל ז"ל, אירע שטענען הסופר, וכתב ספר תרוכין וגט, ואז נזכר, ואמרנו לו שישגמור, ויאחר המוקדם, בראותינו מה שכתב מור"ם ז"ל (בס"י) [בסעיף] י"ב, דאם שינה לא עכב, וזה נראה יותר טוב, מלדלג לגמרי תיבת ואגרת שבוקין, אף שמהריק"ש ז"ל כתב בסעיף מ"ה, אם לא כתב הדברים משולשין, כגון שלא כתב וגט פיטורין, או אחד מהשלשה לשונות הנזכרים, או אם לא כתב כי אם אחד מהם, הגט כשר. בראותינו מה שכתב הרב לחם שלמה בולה ז"ל, דאירע מעשה לפניו, שהשמיט הסופר תיבת ופטריה, ולא ניתן. וכתב גט אחר. עי"ש. ובין כתביו של הרב מוהר"ח מודעי ז"ל, נמצא כתוב, שאירע מעשה וטעה הסופר בסדר השני, שהוא פש"ת, וכתב שפ"ת, והוכשר, כהוראת רמ"א ז"ל, וזה היה מעשה ברבני אומיר יע"א, ובראשם הרב מוהר"ח ז"ל, ועיין בתשובת חלק"ט ח"ב סימן כ"ג:

פ"ו ספר תרוכין ואגרת שבוקין וגט פיטורין. ביו"ד אחר הפ"א. ועיין תשובת רבינו בצלאל סימן כ"ב. ומהרש"ך ח"ב סימן ה'. והרב בארות המים [שם, וסוף סימן סה]. ועיין מוהריק"ש בתשובה [אהלי יעקב] סימן ק"מ:

פ"ז ואם הוא ע"י שליח, כותבין בכל מקום שאת עומדת. כן הוא מנהג פה העירה. וכן כתב המוהריק"ש ז"ל סימן קכ"ח ס"ב. ולא כמו שתקן הרדב"ז ז"ל, הדרה במקום פלוני. עיין בתשובותיו ח"א סימן תמ"א א"ה:

ל שם ס"ד. ביום ראש חדש יכתוב ביום אחד לירח כו'. וכן נהגו במצרים. ומה שכתב הרב לחם שלמה בולה ז"ל, בספר הגיטין שלו, שבמצרים נוהגים לכתוב באחד לירח, הוא השמטת הקולמוס, ופוק חזי שכל הספרים שציין, הם מדברים בבי"ת הניתנה ליכתב במספר, ולא במה שמדבר הרב ז"ל:

לא סימן קמ"א ס"ל בנוסח הרשאה כו'. כתב הבאר היטב בס"ק כ"ה, דכינאי שליח אין כותבין. עי"ש. ופה מצרים נהגו, לכתוב כינאי השליח בהרשאה, בין שני חצאי לבנה. ועיין תשובות ב"ח חדשות סימן צ"ב, שהעיד שכן ראה בהרשאה הבא ממצרים מ:

מד. ראה נהר מצרים לד, טוב. ומנהגי א"י (גליס) אות מה, ובהערה. ויביע אומר ח"ו סימן יא אות ב.

מה. ראה יביע אומר ח"ו סימן יב אות ז.

מו. ראה נהר מצרים, שליחות אות י.

לב סימן קנ"ד סדר הגט ספ"ו. ויקרענו שתי וערב. ועיין להרב כנסת הגדולה ז"ל הגה"ט סצ"ב. ולהרב גט מקושר סימן פ"ה [אות לט]. ופה מצרים נהגו לקרעו כזה. < > ויסוד מנהג זה, הוא תשובת הרדב"ז ז"ל ח"ה [ח"ו] סימן שני אלפים ש"ד, שנתן טעם שלא לקרעו שתי וערב, מפני שהוא עומד לראיה. ובתשובות פיורדא סימן ת"מ [ח"ג סימן תתפא], נתן טעם לעיקר הקריעה, וכתב שהוא מנהג יפה, וכן נהגו במצרים. ועיין תשובת מוהריק"ש ז"ל [אהלי יעקב] סימן ח', שכתב היפך כל האמור. אך אמנם יומא כי האידנא, מנהג מצרים הוא, כאשר כתבנו. ועיין הרדב"ז חדשות ח"א סימן שצ"ח באמצע התשובה מ:

לג סימן קנ"ה סט"ו. כשבודקים אותה [בודקין] ע"י נשים כו'. וכן נהגו במצרים, לסמוך בבדיקת נשים, בין להקל בין להחמיר. הרדב"ז ח"ה [ח"ו] שני אלפים קפ"ב:

לד סימן קס"ט סעיף מ' ואילך. ינעול המנעל ויכרוך הרצועות סביב למנעל כו'. ופה מצרים המנהג לכרוך הרצועות סביב למנעל מבחוץ. חיים שאל ח"ב סימן ל"גמ:

ובהדי שותא אמרתי אעלה על אר"ש [=ארשת שפתין], מה שנמצא כתוב בגיטין אשר נתנו, משנת התק"ף עד היום, איזה חידושי שמות, אשר לפי קוצר דעתינו, ראה זה חדש הוא, ולמוד"עי אני צריך, כי משנת התק"ף עד שנת התר"ו, הם הגיטין אשר נסדרו בבית דינו של הרב, מארי דאתרין, הרב כמוהר"ר משה יוסף אלגאזי ז"ל, ומשנת התר"ז עד שנת התרכ"ו, הם גטין שנסדרו בבית דינו של מרן אבא תפארת ישראל ז"ל, ומשנת התרכ"ז ועד כען, הגטין אשר נסדרו על ידינו. וזה סדרם:

א אידיל בחמישי בשבת, ביום אחד לירח אייר, התרי"ח ליצירה המגרש אידיל בר יוסף, נכתב ביו"ד אחר האלף, וגם אחר הדלי"ת, כאשר הוא חותם, אף כי לא נמצא שם זה בזכרים, זולת בשמות נשים. עיין בטיב גטין [מרגליות], בשמות נשים, מערכת האלף אות ח':

ב אלטר ברביעי בשבת, בעשרים וששה יום לירח מר חשון, התרכ"ג ליצירה, המגרש קלונימוס דמתקרי קלמן, ודמתקרי אלטר כו'.

מז. ראה נהר מצרים אות לג באורך ובהערה. ויביע אומר ח"ו סימן יא אות ג.
מח. ראה נהר מצרים אות לה. ונתיכי עם.

שם זה לא נמצא בספרים אשר אתנו, וכתבנוהו בטי"ת, להיות כי על צד היותר טוב, יש לכתוב בטי"ת ולא בתי"ו כידוע^{מט}:

ג אנגילינו בשלישי בשבת, [ב]תשעה ועשרים (ימים) [יום] לירח אדר, התרט"ו ליצירה, המגרש מרדכי דמתקרי אנגילינו כו'. שם אנגילינו נסתפקנו בו, אם הוא נגזר משם אנגיל, או שם בפני עצמו. ויען כי לא נמצא מפורש, כתבנו אנגילינו, כאשר הוא ועל הרפ"ה לא חששנו, כידוע, שלא להשים נקודות. (אמר המאסף עיין בספר חיים ושלום אה"ע סימן ל"ג ול"ד):

ד אדילה בחמישי בשבת, בארבעה עשר יום לירח אלול, התר"י ליצירה, המתגרשת לאה דמתקריא אדילה. שם זה לא נמצא בספרים אשר אתנו, וכתבנוהו ביו"ד אחר הדלי"ת, ובה"א לבסוף:

ה אלטא בשלישי בשבת, בארבעה ימים לירח שבט, התרכ"ד [ליצירה], המתגרשת שינדיל דמתקריא אלטא כו'. כאשר כתוב בכתובתה. אמר המאסף בשם שינדיל, עיין בטיב גטין [מערכת ש אות ג], ושם אלטא אפשר שהוא נגזר משם אלטא דונא. ועיין בס' שמות:

ו בבא ברביעי בשבת, בשמונה ימים לירח אב, התרל"א ליצירה, המתגרשת אסתר המכונית בבא. שמה העיקרי היא אסתר, ולגעגוע קורין אותה בשם בבא. וכן כתוב בספר כתובתה. ואחר מעשה, נראית לי, דיותר טוב היה לנו לכתוב דמתקריא, להיות כי אפשר שנגזר משם בבא גאני, המובא בס' שמות. ומה גם דכל דאיכא לספוקי, יותר טוב הוא לכתוב דמתקריא, מהמכונית: [ועיין גט פשוט סימן קכט ס"ק סד].

ז ביתו דע כי שם ביתו, עין רואה בבתי דין שלפני פנינו, כתוב בשני יודי"ן, אך הרב כמוהר"מ אלגאזי ז"ל, נהג לכתוב ב' אחד. ונמצא כתוב בכתב ידו הקדושה, על גט שנכתב בחמישי בשבת, בארבעה עשר יום לירח תמוז, התקפ"ח ליצירה, וזה לשונו המתגרשת ביתו, ב' אחת, כאשר כתבנו בגטין אחרים, ושם מפורש טעמו. עכ"ל. וחבל על דאבדין, כי לא נמצא מה שכתב, ואף כי הרב כמוהרש"ח ז"ל, רב ומורה צדק בעיר תפארתינו נא אמון יע"א, כתב עליו דברים שלא ניתנו ליאמר, והעלה בסוף דבריו לכתוב מלא בשני יודי"ן, ככמוס תחת ידינו בכתובת ידו ממש, עם כל זה בית דינו של מרן אבא ת"ת ישראל ז"ל, ואנן אבתריה,

לא זזנו מאשר נהג הרב מארי דאתרין, משה רבן של ישראל ז"ל, לכותבו ב'י' אחד. וטעמו של דבר, כיון שזה השם קורין אותו הכל, הב' בצירי, והי' נחה, מהיכא תיתי לכתוב בשני יודי"ן, ומה שנמצא כתוב בשני יודי"ן, מוכרחים אנו לומר, כי באותו פרק ובאותו זמן, סדר קריאתה היה ב'י' נעה, ומזה הוכרחו לכותבו בשני יודי"ן, וסמוכין שלנו, ממה שכתב הלכות קטנות [אות עב] בשמות הגטין, בשם סותיתא, ובשם זינא, עי"ש בדבריו, ובשמות הדומים לאלו, ובזה יתורץ מה שהקשה הרב עזרת נשים, [בשמות נשים], על המוהריק"ש ז"ל בשם איסתיתא. עי"ש:

ח בנבה בשלישי בשבת, בחמישה עשר יום לירח כסלו, התרל"ב ליצירה, המתגרשת ביתו דמתקריא בנבה כו'. שם זה לא נמצא בספרים אשר אתנו, וכתבנוהו ככתיבת הישמעאלים, בהא לבסוף, כי יש לנו ללמוד מכתיבתם:

ט בראנא בחמישי בשבת, בארבעה ימים לירח אייר, התרז"ך ליצירה, המתגרשת דמתקריא בראנא. ושם זה לא מצאנו אותו שהביאוהו בפוסקים, כי אם שם ברונא, ושאלנו את פיה סדר כתיבתו, והיא השיבה, שכותבת אותו באלף אחר הרי"ש, להורות הברת הפתח, ועשינו מעשה על פיה:

י ג'וליו בשלישי בשבת, בשלשה ימים לירח טבת, התר"ל ליצירה, המגרש גרשון דמתקרי ג'וליו. ההוא אמר, דדוקא בספר תורה קורין אותו גרשון, וכן הוא שמו העיקרי, אך חתימתו וכולי עלמא קורין לו ג'וליו לבד. אי לזאת נכתב גרשון, דמתקרי ג'וליו. ובנקודה על הגימל, להורות דגשותה במבטא, כאשר קורין אותו, כי בשם שמרגישי'ן הדגש, כולי עלמא מודים דצריך להניח נקודה. ועיין בשם גאמילה:

יא גאמילה דע כי שם זה בכתי דין אשר לפני פנינו, היו כותבין אותו בנקודה על אות גימל, להורות דגשותה. אך הרב כמוהר"מ אלגאזי ז"ל, ביטל את הנקודה, ומ"ר אבי תפארת ישראל ז"ל, עשה פסק בזה, והסכים עמו הרב המפורסם כמוהר"ח פאלג"י ז"ל, בספר חיים ושלוש

נ. רבי משה אלגאזי.

נא. לפנינו בערך לחם איסתייתא. ולדעת הרב עזרת נשים סגי ב'י' אחת. וראה מנהגי א"י (גליס) אות עד. וביע אומר ח"ג סימן כג.

אה"ע סימן ל"ג ול"ד. וכותבין אותו באלף אחר הגימל, ובה"א לבסוף^{נב}. כמו שכתב מוהריק"ש ז"ל. וכהסכמת הרב עזרת נשים:

יב דלפ"ין בחמישי בשבת, באחד עשר יום לירח אייר, התרו"ך ליצירה, המתגרשת דלפ"ין ברת דוד. שם זה לא נמצא בספרים אשר אתנו, ולמדנו מכתובתה, כי כך כתבה אותו לפנינו, ובנקודה על הפ"א, לחורות כי היא רפויה:

יג ד'ריפ"ה בחמישי בשבת, בשמונה ימים לירח שבט, התרכ"ב ליצירה, המתרגשת ד'ריפ"ה ברת יוסף. האשה הזאת היא מהמערב, וקורין לה ד'ריפ"ה, ופה קורין לה זריפ"ה, לזאת כתבנו בדלית, ונקודה עליה. כמשפט לשון הערבי. ולא נעלם ממנו מה שכתב הלכות קטנות, [אות עב] שם זה בצד"י ונקודה עליה. וצור ישראל יצילנו משגיאות אמן:

יד הירמן ברביעי בשבת, בשבעה עשר יום לירח אב, התרכ"ה ליצירה, המגרש צבי זאב דמתקרי הירמן. שם זה לא נמצא בספרים אשר אתנו, כי אם בלמד, והובא בבית שמואל [אות ה]:

טו הליזא בשישי בשבת, בשמונה ימים לירח אדר, התרכ"ט ליצירה, המתגרשת הליזא בת אברהם אבינו. שם זה לא נמצא בספרים אשר אתנו, ונתלמדנו מכתובתם, כי כן כותבין אותו, ונכתב ביום ששי, להיות שעת הדחק, כי חזרה לסורה הרע, ודיחקה את השעה:

טז וזהבה ברביעי בשבת, בעשרים יום לירח אב, התרכ"ג ליצירה, המגרש וזהבה בר מנצור. בשני ווין, כמו שכותבין וואלף, ועיין דבר משה ח"א סימן נ"ב וע"ב [אות יב, ולח]. ואמת ששם ורדה, הובא בוי"ו אחד, אולם בני משפחה זו, המדקדקים, כותבין בשני ווין, ובה"א לבסוף, ולא ביו"ד:

יז כורסיכא בחמישי בשבת, בשבעה ועשרים יום לירח אייר, התקצ"ג ליצירה, המתגרשת גראסיא דמתקריא כורסיכא. בשם כורסיכא, בתחילה עלה במחשבה, לכתוב בקו"ף, כמו שנהגו בני ספרד, בשם טורקיא וקוריאאל וכיוצא, ואולם הדרי בי, מאחר שפה מצרים נהגו לכתוב בכ"ף טורכיא, וסובר כמו שהביא המוהריק"ש ז"ל^{נג}. וכן הביא הרב

נב. ראה מנהגי א"י (גליס) אות עא. עה. ועו.
נג. תרכייה, וראה גט פשוט סימן קכט אות קל.

מנהגי   אבן העזר   מצרים   מט

שיורי ברכה ז"ל [סימן קכט אות לד], בגמין שניתנו פה במצרים, בזמן הרב הגדול מוהר"ש אלגאזי ז"ל, בשם סוכר, ונוסף גם הוא, שהבאתי אנשים לועזים, יען היות מולדתה של אשה זאת בליוורנו יע"א, ואמרו לי, שמשפט שם זה הוא בכ"ף תחילה, ובאמצע, ונלאתי למצוא פירוש השם, ולא פירשו לי בטוב, ואולם לכל הדברות, אינו שם גנאי, כי אם געגוע, ובכן הסכמנו לעשות כמו שכתבו הלועזים, אשר מהם חוצבה^נ:

יח כ'אתון בשני בשבת, בשמונה עשר יום לירח אדר השני, התרכ"ז [ליצירה], המתגרשת כ'אתון אשר זאת באה מערי עאג'ים, ואמרו לי שהוא לשון טורקי, שכן קורין לאשה כ'אתון, ובנקודה על גב הכף, כמו שם כ'ליפה, וכ'צ'ר:

יט ליפא בשלישי בשבת, בעשרה ימים לירח אלול, התרכ"ז ליצירה, המגרש ליפא. שם זה לא נמצא בספרים, זולת הרב טייב גמין מביא, גוט ליפא [מערכת ג אות יב]:

כ לילא בשני בשבת, בשבעה ועשרים יום לירח מר חשון, התרכ"ד ליצירה, המתגרשת לילא. שם זה לא מצאתיו בספרים:

כא מארקו ברביעי בשבת, בשמונה ועשרים יום לירח כסלו, התרכ"ח ליצירה, המגרש שמואל זעליג דמתקרי מארקו. שם מארקו באלף אחר המם, להורות על הפת"ח, ומה גם שכן מצאנו כתוב בפאספורט שבידו, ערבי וטליאנו, ובפרט כי בכל מקום דאיכא לספוקי במלא, או חסר, מלא עדיף. ובקוף, כי כן ראינו בשמות הקרובים לזה, המובאים בס' שמות, וטיב גמין [אנשים מ, יח]:

כב מריאנא בחמישי בשבת, בשבעה עשר יום לירח כסלו, התרל"ב ליצירה, המתגרשת דמתקריא מריאנא ברת יוסף. שם מריאנא לא מצאנוהו בספרים אשר אתנו, ונכתב בדמתקריא, כי היא ג"כ אמרה, שהיה לה שם אחר ונשתקע:

כג מוחה בשלישי בשבת, בשנים עשר יום לירח אדר, התקפ"ט ליצירה, המתגרשת שמחה דמתקריא סמוח ודמתקריא מוחה. שמה העיקרי הוא שמחה. ויש קורין אותה סמוח, וכבר כתבנו פעם אחרת, כי

כן ראינו במזכרת הגטין של פה, שכותבין כך, ולהיות שגם יש שקורין אותה מוחה, כתבנו ודמתקריא מוחה, ובעיקר כתיבת שם מוחה, נסתפקתי אם הוא בה"א, או באלף, ושאלתי את הבקיאים, ואמרו, ואף כי אחד מא"ר אמר שהוא באלף, בחרתי לכותבו בה"א, יען היותו נגזר משם שמחה. וכתבנו ודמתקריא בוי"ו, כי מאחר שנכתב סמוח, יחוייב להוסיף וי"ו ודמתקריא, כי אין הלשון מלבין, לכתוב שני פעמים בזה אחר זה דמתקריא פלונית, דמתקריא פלונית, וליכא למיחש לאותה שכתב הרב ס' שמות דנ"א ע"ב, בגט אחד שכתב המסדר, והמכונה, להורות שנשתקע זה הכינוי, והוי"ו מורה בשכבר, יעויין שם, חדא דאעיקרא אין הדברים מובנים, דאיך יחוייב מתוספת הוי"ו, הוראת העבר, ושאינו נקרא כן לעת כזאת. ועיין להרב גט פשוט דקיי"ג [סימן קכט ס"ק נחן]. וזאת שנית ממה שכתב מוהר"ם מינץ ז"ל, בתשובה [סימן לזן דף מא ע"ד, דכשכתב דמתקרי פלוני, דמתקרי פלוני, אחרון אחרון בא למקום שם שלפניו, יע"ש. ועיין להרב מרן חמי ז"ל, במזכרת הגטין סימן קט"ו, שכתב הגם כי גם זה אינו מוכרח, מ"מ לפי טיב הלשון, מפי עדיף לכתוב ודמתקריא. יע"ש. ועיין בספר גט מקושר דקל"א ע"ג:

כד מאלצא באחד בשבת, בשלשה עשר יום לירח כסלו, התרל"ב [ליצירה], המתגרשת דמתקריא מאלצא ברת אברהם. שם מאלצא לא מצאנוהו בספרים אשר אתנו, ונכתב בדמתקריא, להיות כי היא אמרה שהיה לה שם אחר ונתשקע:

כה גדה בשני בשבת, בששה עשר יום לירח סיון, התקפ"ג ליצירה, המתגרשת אסתר ברת יוסף המכונה נדה. כבר נעשה מעשה פה, שגירש את אשתו בכסלו שנת התק"ן, וכתבו כך:

כו נאזלי בשני בשבת, באחד עשר יום לירח כסלו, התרי"ד ליצירה, המתגרשת מזל טוב, דמתקריא נאזלי. מזל טוב שם העריסה, ובכואה פה, קראו אותה בשם נאזלי, ושם זה נתברר לנו מפי סופרי הגוים, שכן הוא סדר כתיבתו:

כז נעסי בחמישי בשבת, בשבעה ימים לירח תמוז, תרי"ב [ליצירה], המתגרשת נעסי. שם זה חפשנו באמתחות הספרים, ולא מצאנו, והוברר לנו שכן סדר כתיבתו באשכנזית:

מנהגי אבן העזר מצרים נא

כח סמוח בשני בשבת, [ב]שבעה ועשרים יום לירח אלול, התקפ"א ליצירה, המתגרשת שמחה דמתקריא סמוח. יען הוא שם בפני עצמו, וכמה נשים ששם עצמותן הוא סמוח לבד, כי כן, הוכרחנו לכתוב דמתקריא, וכן ראיתי במזכרת הגטין של פה מצרים, שכמה פעמים כתבו שמחה דמתקריא סמוח, ופעמים דמתקריא סמוח, ופעמים סמוח לבד:

כט סימא בחמישי בשבת, [ב]תשעה ועשרים יום לירח מר חשון, התר"ל [ליצירה], המתגרשת סימא ברת נחום ברוך. שם זה לא נמצא בספרים, זולת ה"ן ל"ו הובא בשמות למוהר"א מוטאל ז"ל, בשם איש, וממנו למדנו לאשה:

ל עידה בשלישי בשבת, באחד עשר יום לירח שבט, [ה]תר"ב [ליצירה], המתגרשת יעל דמתקריא עידה. בה"א כמשפט לשון הערבי, ה"א במקום צירי. ועיין מים שאל בשמות הדומין לזה:

לא עישה בחמישי בשבת, [ב]חמשה ועשרים יום לירח שבט, התר"א [ליצירה], המתגרשת עישה ברת מימון. שם עישה ביוד אחד ובהא לבסוף. אף כי לא נמצא בספרים שם זה, למדנו מסופרי הגוים שכן כותבים אותו:

לב עוייש בשני בשבת, בשמונה עשר יום לירח אדר השני, [ה]תר"ג ליצירה, המגרש דמתקרי יעיש, המכונה עוייש. בשני ווין, ובשני יודין, כאשר מפי סופרי דווקלי, היודעים לכתוב לשון הקודש וערבי:

לג פרידא באחד בשבת, באחד עשר יום לירח תמוז, התרכ"ז ליצירה, המתגרשת פרידא ברת ניסן. שם פרידא כמובא בטיב גטין [נשים פ, ה], וזאת כבר נתגרשה פעם אחת והן עתה באנו לכלל ספק, אם צריך נקודה על הפא, להורות שהיא רפויה, ומה שנראה ועלתה הסכמתנו הוא, כי אין צריך נקודה, ולא דמיא לשמות כ'ליפה וכ'ציר, וכן לשמות גאמילה נגמה, למקומותם בארצותם. ממה שכתב הרב עבודת משה בשם פלור, שאינו צריך נקודה בהניח הניחה סוכ'רת, כי כל אות אשר היא שו"א נחה, אינו צריך, מטעם כי אין נרגש הרבה הרפיון. ע"ש. ושם פרידא, הרי הוא דומה לשם פלור ממש, ועיין בשמות הגטין למוהר"א מוטאל, בשם פלור ופלוריא ופרישקא:

לד קאלומירה בשני בשבת, בששה ימים לירח מר חשון, התרכ"ז
ליצירה, המתגרשת קאלומירה ברת משה. באלף אחר הקוף, ובהא
לבסוף. ועיין להרב שמות ולהרב יד אהרן, שהביאו משם המפרשים, יש
אומרים בכה, ויש אומרים בכה, ואנחנו בחרנו דרך זה, כפי מה שכתב
הרב כמוהר"ח מודעי ז"ל, בקונטרס כתב יד, זה שמו טיב גטין, שעלה
בהסכמה לכתוב כמ"ש:

לה קונסול בחמישי בשבת, בחמשה ועשרים יום לירח אב, התרי"ט
ליצירה המתגרשת קונסול ברת משה. שם זה לא מצאתיהו, כי אם בשם
קונסולה בספר יד אהרן:

לו שלום בשני בשבת, בשנים עשר יום לירח שבט, התר"ח
[ליצירה], המגרש שלום בר אליהו. נכתב מלא בוי"ו, נגד סברת מרן
מוהריק"ש ז"ל, בראותינו כי כמעט בכל המקומות נכתב מלא, ועד אחרון
מעשה רב, מה שהסכימו רבני עיר קדשינו ירושלם ת"ו, וקצת מרבני
מצרים, הביאו הרב גט פשוט סימן קכ"ט ס"ק קכ"ה [ד"ה ומצאתי], ומה גם
שראינו, כי כבר נהגו בית דין שלפנינו לכותבו מלא:

לז שעבאן באחד בשבת, באחד ועשרים יום לירח אב, התקפ"א
ליצירה, המתגרשת מליחה ברת שעבאן. למודעי אנו צריכין, שהאיש הזה
הוא מתושבי הכפרים, ונתברר לנו ששם המלה הוא שעבאן, שכך מנהג
בני הכפרים, א"כ ודאי שכך ראוי לכתוב, אבל מה שנסתפקתי, הוא בענין
האלף שלאחר הבית, שהרב פני משה [במזכרת הגיטין] והרב מכתב
מאליהו [שער ד סימן כה] כתבו, שצריך לכתוב באלף, והרב יד אהרן ז"ל
כתב, ואיני יודע למה צריך באלף, שכיון ששם זה לקוח מן הישמעאלים,
והם כותבים חסר האלף^נ, וסוף דבר הסכמנו לכתוב באלף, שכן מצינו
בקונטרס הגטין של פה, שכתבו כמה פעמים באלף, ועוד בה, דנתברר לנו
מפי מגידי אמת, שבארצותינו כל הישמעאלים כותבים אותו מלא באלף:

נה. וכ"כ מוהריק"ש.

נו. שם הביא קונסולא.

נז. לפנינו בערך לחם נכתב מלא שלום. וראה מנהגי א"י (גליס) אות עה.

נח. וראה בערך לחם, בשמות שהביא מהרי"ל נזיר, מגיטין ישנים, שעבן.

מנהגי   אבן העזר   מצרים   נג

לח שאמה ברכיעי בשבת, בשנים ועשרים יום לירח אדר הראשון, התר"ג ליצירה, המתגרשת שאמה. לא נמצא שם זה במסדרי הגטין, ואולם הוברר הדבר לנו, כי שם זה הוא בין הגוים, ומי שיש לו איזה רשימה נאה בבשרו, קורין לה שאמה, וכך משפט כתיבתו, וכל חכמי הגוים כך כותבין, והברתו השין בפתח והמם בצירי:

נד

מנדלג'י

מצרים

חשן המעפץ

א סימן ג' ס"א. אין בית דין פחות משלישה ברי. במצרים סמכו

להם לחיות דין אחד, סמון הנבידים, ע"י שבוררים אותו הצבור, ומקבילים

אותו לדין עליהם, ומקני אפילו לאותם שלא היו בשעת הקבירה

והחודאה לפני, הוא חודאה. הרדב"ז תשובת פירדא סימן תק"ט וק"ג

סימן תתקסד. ועיי' להבאון חקרי לב בח"ס ח"א סימן א', וסימן ס"ו. ועיי'

הרדב"ז חדשות ח"א סימן קנ"ח.

בסיסון' סעיף י"ב. כל דבר שייך לידיון [בן] צד הנאמ, אינו יבנה

לדיון ענין כ"י. במצרים מעשים בכל יום, שיהיון המסונת, דן בין תביעות

אשר יסודו הוא שכל המעשה נעשה
לשם ה' וכל המעשה נעשה

לשם ה' וכל המעשה נעשה
לשם ה' וכל המעשה נעשה

לשם ה' וכל המעשה נעשה
לשם ה' וכל המעשה נעשה

לשם ה' וכל המעשה נעשה
לשם ה' וכל המעשה נעשה

סמולנסקי וז'ורז' שותף חיה סימן ס"א. והביאה הספרייה י"ל.

ד' סימן רל"ז ס"א. הספרייה אחר דבר שקנותו כ"י. וביא אחר וקנאו

בקרא רשע כ"י. במצרים תקנה קדומה מזמן הנביאים. שדה שדה שדה

בבית הנבי, יש לו כה חזקה, ואין ישראל אחר יכול לשכור הבית, ואפילו אם

הישראל יצא מן הבית, בסיבת הנבי שמעיק אותו, אין ישראל אחר יכול

לדור בת. הרדב"ז ישנות סימן רי"ב וק"ד סימן אלף רמ"ד ורמ"ה ח"ט

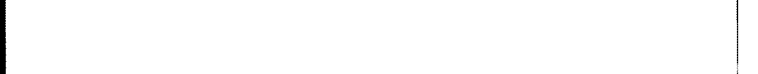

המסור לעיל, וציין תשובת הרדב"ז סימן ס"ה, ואנא עבדא לא סצאתיה,

א. ראה מנהגי א"י (גלים) אוח ג, ובהערת.

ב. פירוש, מקום מכס שבו מן המלכות. מוהריק"ש.

ג. לסנינו ח"ד סימן אלף קכו.

מנהגי חשן משפט מצרים נה

ולבסוף פירש המוהריק"ש ז"ל, שלא נהגו כדבריו. עי"ש. ועיין [אהלי יעקב]
בתשובה סימן פ', אם תקנת החזקות נוהגת ג"כ עם הכותים או לא. עי"ש.
ועיין הרדב"ז ישנות סימן ג"ך, ועיין חקרי לב ח"מ ח"א דף ק"מ [סימן קד],
שעמד על תשובות הרדב"ז ז"ל, דסתרי אהדדי. ועי"ש:

תושלב"ע

ד. לפנינו אין. ואולי כוונתו לסימן נד הובא בהערה הקודמת. ועיין גם בח"ג סימן
תתקסח.

מפתח ספרים

אבודרהם

סדר ליל תשעה באב עמוד רנו

או"ח אות סב

שו"ת אבקת רוכל

סימן סז

יו"ד אות יז

אגרת הרמב"ם

הובא בפאר הדור סימן ח, א

אה"ע אות ה

אהל יוסף

סימן כח

יו"ד אות ח

אהלי יעקב (קאשטרו)

סימן ח

אה"ע אות לב

סימן כ

אה"ע אות כט, יג

סימן כ

אה"ע אות כט, טו

סימן פ

חומ"מ אות ד

סימן צד

או"ח אות מ

סימן צח

או"ח אות נב

סימן קכג

או"ח אות עג

אור זרוע

ח"א סימן תשמה

אה"ע אות כז

ח"ד סימן קנט

יו"ד אות יז

אמונת שמואל

סימן מז

או"ח אות כב

באר היטב

או"ח סימן ח ס"ק יח

או"ח אות א

סימן יא ס"ק כד

אות ב

סימן קלד ס"ק ב

אות טז

סימן רכא

אות כז

סימן שלח ס"ק ג

אות מא

סימן חס ס"ק ב
 סימן חצג
 סימן תקלד ס"ק ג
 אה"ע סימן כז ס"ק ג
 סימן קיג
 סימן קכג ס"ק ט
 סימן קמא ס"ק כה

אות מז
 אות נא
 אות נד
 אות ג
 אות כא
 אות כז
 אות לא

בארות המים

אה"ע סימן סב
 סימן סב
 סימן סב
 סימן סב
 סימן סב
 סימן סב וסימן סה

אה"ע אות כט, א
 אות כט, ב
 אות כט, ד
 אות כט, ו
 אות כט, ז
 אות כט, טו

שו"ת הב"ח החדשות

סימן צב

אה"ע אות לא

בית דינו של שלמה

סימן א — ב — ג

או"ח אות לה

בית יהודה (עייאש)

מנהגי ארג"ל סעיף ז
 מנהגי ארג"ל יולדת ונדה סעיף ה
 מנהגי ארג"ל מילה וספר תורה סעיף ז

או"ח אות סט
 יו"ד אות יט
 או"ח אות לב

בית יוסף

או"ח סימן לב

בהקדמה
 או"ח אות ז
 או"ח אות ט
 או"ח אות לז
 אה"ע אות ה

סימן קכח ד"ה ויטול
 סימן קכח ד"ה ובשעה
 סימן שכ ד"ה וכתוב בש"ה
 אה"ע סימן לד ד"ה כתב הרמב"ם

בית מנוחה

נטילת ידיים לנשיאות כפים אות ה
 איזו כהנים ראויים לנשיאות כפים אות מ
 איזו כהנים ראויים לנשיאות כפים אות מט

או"ח אות ז
 אות י
 אות יא

מנהגי

מפתח ספרים

מצרים

נט

בית עובד

דף צד ע"ב

דף רלו

או"ח אות יז

יו"ד אות כט

בית שמואל

שמות אנשים אות ה

אה"ע אות לד, יד

בני דוד (פאלקון)

הלכות אבל פרק א הלכה ה

יו"ד אות כט

בנימין זאב

סימן קיח

סימן קיח

אה"ע אות כט, א

אה"ע אות כט, ג

ברכות המים

דף מ ע"א

דף מו ע"א

או"ח אות נה

או"ח אות ע

ברכי יוסף

או"ח סימן ח אות ה

סימן צא אות ה

סימן קלא אות ה

סימן קמד ס"ק ב

סימן קעז ס"ק ב

סימן רפב אות י

סימן שלו אות ז

סימן תסז אות ג

סימן תע אות ב

יו"ד סימן שנז אות א

או"ח אות א

אות ה

אות יב

אות כד

אות כו

אות לב

אות לט

אות מח

אות נה

אות כז

גט מקושר

דף קלא ע"ג

סימן פה אות לט

אה"ע אות לד, כג

אה"ע אות לב

גט פשוט

סימן קכח אות לב ד"ה מצרים

סימן קכט אות נח (דף קיג)

סימן קכט ס"ק קכה

אה"ע אות כט, ה

אה"ע אות לד, כג

אה"ע אות לד, לו

גינת ורדים

או"ח אות א
 או"ח אות סג
 או"ח אות ל
 יו"ד אות יב
 או"ח אות לו
 או"ח אות מד
 יו"ד אות א
 יו"ד אות יא
 אה"ע אות א
 יו"ד אות יג
 יו"ד אות יד
 יו"ד אות כז
 יו"ד אות כד
 בשער
 יו"ד אות יח
 אה"ע אות כג
 אה"ע אות כב
 או"ח אות לב
 או"ח אות נג
 או"ח אות סא

או"ח כלל א סימן כה
 כלל א סימן מט
 כלל ב סימן כב — כג — כד
 כלל ב סימן כג
 כלל ג סימן כו
 כלל ד סימן י
 יו"ד כלל א סימן א
 כלל א סימן חי
 כלל ג סימן ד
 כלל ג סימן ו
 כלל ג סימן ו
 כלל ה סימן ג
 כלל ו סימן י
 כלל ו סימן י
 כלל ו סימן יב
 אה"ע כלל ד סימן כב
 כלל ד סימן כד — כה
 גן המלך סימן י
 סימן קך
 סימן קמד

גנזי חיים

אה"ע אות כה
 יו"ד אות יט

מערכה ח אות ל
 מערכה ט אות ג

דבר משה (אמארייליון)

אה"ע אות לד, טז
 יו"ד אות כו

ח"א סימן נב — וסימן עב אות יב, ולה
 יו"ד סימן עב

דובר מישורים

או"ח אות סב

הלכות תפלה פרק יב הלכה כ

דינא דחיי

יו"ד אות יז

לאוין קמח (דף קלט)

דרכי נועם

אה"ע אות ו

או"ח סימן ג

מנהגי

מפתח ספרים

מצרים סא

אה"ע אות י
או"ח אות מד
יו"ד אות כ
יו"ד אות כא
אה"ע אות ה
או"ח אות נה
אה"ע אות כא
אה"ע אות כב
אה"ע אות כד

סימן ג
סימן ו — ח
יו"ד סימן כז
סימן כז
סימן כז
סימן כח
אה"ע סימן חי
סימן כח
סימן כח

הכתב והקבלה

סדר תצא דברים כא, כג

יו"ד אות כז

הלכות יום טוב

דף קצב ע"ב

יו"ד אות כד

הלכות קטנות

ח"א סימן י
סימן רצג
ח"ב סימן כג
סימן רנה
קונטרס הגיטין סימן לא

יו"ד אות יז
יו"ד אות ח
אה"ע אות כט, יד
או"ח אות יח
אה"ע אות כט, א
אה"ע אות כט, ב
אה"ע אות כט, ה
אה"ע אות כט, ז
אה"ע אות לד, ז
אה"ע אות לד, יג

— וסימן נה

בשמות הגיטין

זכור לאברהם (אלקלעי)

או"ח אות ה — הכדלה
אות ס

או"ח אות סא
או"ח אות כג

זקן אהרן

סימן לח

או"ח אות נח

זרע אברהם (יצחקי)

ח"א יו"ד סימן יט (דף פח)

יו"ד אות יט

מַצְרִים	מפתח ספרים	מנהגי	סב
		חוט המשולש	
יו"ד אות ב		סימן ג	
		ספר חיים	
או"ח אות ג		סימן טו אות א	
		חיים ושלוש	
אה"ע אות לד, ג		אה"ע סימן לג — לד	
אה"ע אות לד, יא			
		חיים שאל	
או"ח אות כ		ח"א סימן יג	
אה"ע אות יג		סימן מד	
או"ח אות סה		ח"ב סימן י אות ג	
אה"ע אות לד		סימן לג	
יו"ד אות כו		סימן לח אות מו	
		חסד לאברהם (אלקלעי)	
יו"ד אות יט		יו"ד סימן כט	
		חקרי לב	
אה"ע אות יט		אה"ע סימן לז	
חו"מ אות א		חו"מ ח"א סימן א — וסימן טו	
חו"מ אות ד		סימן קד (דף קמ)	
		שו"ת חתם סופר	
יו"ד אות יב		יו"ד סימן פא	
אה"ע אות ב		אה"ע סימן כג	
		טוב עין	
אה"ע אות כט, יד		סימן יח אות קא דין לג	
		טור	
או"ח אות סו		או"ח סימן תקצב	
יו"ד אות כג		יו"ד סימן שה	
אה"ע אות ז		אה"ע סימן לד	
		טיב גיטין (מרגליות)	
אה"ע אות לד, יט		שמות אנשים ג, יב	

מנהגי

מפתח ספרים

מצרים סג

שמות אנשים מ, יח
שמות נשים א, ח
שמות נשים פ, ה
שמות נשים ש, ג

אה"ע אות לד, כא
אה"ע אות לד, א
אה"ע אות לד, לג
אה"ע אות לד, ה

יד אהרן

או"ח סימן ח הגב"י
או"ח סימן שלו
אה"ע סימן ט הגה"ט
אה"ע סימן מב הגב"י אות קה
אה"ע ח"ב סימן א ס"ק לו
אה"ע שמות נשים
אה"ע שמות נשים
אה"ע שמות אנשים

או"ח אות א
או"ח אות לט
אה"ע אות ב
אה"ע אות ח
אה"ע אות כג
אה"ע אות לד, לד
אה"ע אות לד, לה
אה"ע אות לד, לז

יוסף אומץ (החיד"א)

סימן סה
סימן צג

או"ח אות נב
יו"ד אות ל

ים של שלמה

בבא קמא, מנהגי בני בבל ובני א"י מנהג מד
בבא קמא, מנהגי בני בבל ובני א"י מנהג נ

או"ח אות נ
או"ח אות יא

ישרי לב

מערכת ק אות יד

אה"ע אות ב

כל בו

סימן סב ד"ה בשחר

או"ח אות סב

כנסת הגדולה

או"ח סימן קכח הגב"י
סימן רכא
סימן רפב בהגה"ט
סימן רפב הגב"י
סימן תנא הגה"ט
יו"ד סימן קכג אות מב הגב"י
סימן שנז
אה"ע סימן ט אות א הגה"ט
סימן קנד אות צב הגה"ט

או"ח אות ז
או"ח אות כז
או"ח אות לג
או"ח אות לב
או"ח אות מה
יו"ד אות יז
יו"ד אות כז
אה"ע אות ב
אה"ע אות לב

כסא אליהו

או"ח אות א
 או"ח אות י
 או"ח אות כב
 או"ח אות כד
 או"ח אות כז
 או"ח אות סד
 או"ח אות סה
 או"ח אות יד
 יו"ד אות טז
 יו"ד אות ח
 יו"ד אות כה
 אה"ע אות כ

או"ח סימן ח אות ג
 סימן קכח אות ז
 סימן קמא אות ב
 סימן קנא אות ב
 סימן רכה — וסימן תשמ
 סימן תקפד אות ג
 סימן תקפח אות א
 סימן תרפד אות א
 יו"ד סימן קכג אות ג
 סימן שלא אות א
 סימן שלא אות א
 אה"ע סימן צג אות ח

כסף משנה

אה"ע אות ב
 יו"ד אות יז
 יו"ד אות טז

הלכות איסורי ביאה פרק כא הלכה לא
 הלכות מאכלות אסורות פרק יא הלכה י
 הלכות מאכלות אסורות פרק יז הלכה יא

לבוש

אה"ע אות כט, ד

אה"ע סימן קכו סעיף יא

לב חיים

או"ח אות א
 בשער
 או"ח אות עא
 או"ח אות עב
 או"ח אות מח
 או"ח אות סא
 או"ח אות סז

ח"א סימן צ
 ח"ב סימן ט
 סימן קכז
 סימן קכז
 סימן קמ
 סימן קנט
 סימן רטו

לדוד אמת

או"ח אות ג

סימן א אות ז

לחם יהודה (עייאש)

יו"ד אות כז

הלכות סנהדרין פרק טו

מנהגי

מפתח ספרים

מצרים סה

לחם שלמה (כולה)
קונטרס הגיטין

אה"ע אות כט, א
אה"ע אות כט, ט
אה"ע אות כט, יד
אה"ע אות ל

מבי"ט

ח"ג סימן ק"ץ

או"ח אות ו

מגיד מראשית

או"ח סימן א

או"ח אות מה

מגן אברהם

סימן סט ס"ק ט

סימן פט ס"ק יב

סימן רכא

סימן רפב ס"ק טז

סימן תס ס"ק א

או"ח אות ג

או"ח אות ד

או"ח אות כז

או"ח אות סב

או"ח אות מז

מזבח אדמה

או"ח סימן תנא ד"ה ענין

יו"ד סימן שה (דף יז ע"א)

או"ח אות מה

יו"ד אות כג

מזכרת הגיטין

סימן קטו

אה"ע אות לד, כג

אה"ע אות לד, כח

מחזיק ברכה

או"ח סימן קלא אות ה

סימן רפו אות ד

סימן רפז אות ד

סימן תסז אות ה

סימן תקכו אות א

סימן תקמח

יו"ד סימן ל אות ג

סימן טל אות יב

סימן נה אות כג

או"ח אות יג

או"ח אות טו

יו"ד אות לד

או"ח אות מח

יו"ד אות כז

או"ח אות נו

יו"ד אות ב

יו"ד אות ו

יו"ד אות ח

מטה יהודה

או"ח סימן קמא אות ז

מטה יוסף

יו"ד ח"א סימן ו

ח"ב סימן ג ד"ה אך

ח"ב סימן טו

ח"ב סימן חי

מים שאל

מכתב מאלהו

שער ד סימן כה

מלאכת שלמה

דף לז ע"ג

מנהגי ירושלים

אות טז

אות יז

אות צז

בספר המנהגים אות ח

מראית העין

בליקוט סימן כ אות ז

מרדכי

מגילה רמז תתטו — תתיז

מר ואהלולות

אה"ע סימן ד

משאת משה

אה"ע סימן כד

אה"ע סימן כו — וסימן כז

משחא דרבוותא

או"ח סימן קיב סעיף יב

או"ח אות כב

יו"ד אות ז

יו"ד אות א

יו"ד אות יג

יו"ד אות ח

אה"ע אות לד, ל

אה"ע אות לד, לו

אה"ע אות ט

יו"ד אות ב

יו"ד אות ו

או"ח אות סח

יו"ד אות ג

אה"ע אות כה

או"ח אות י

אה"ע אות כד

אה"ע אות כו

אה"ע אות כב

או"ח אות ו

מנהגי	מפתח ספרים	מצרים	סז
משפטי שמואל סימן ג		או"ח אות ג	
נודע ביהודה מהדורא בתרא סימן טו		או"ח אות ג	
נר מצוה ח"א דף קעג ע"ד		יו"ד אות כז	
ספרי פיסקא רכא		יו"ד אות כז	
עבודת משא בשם פלור		אה"ע אות לד, לג	
עדות ביהוסף (בן סימון) ח"ב סימן י		יו"ד אות טז	
עזרת נשים שמות נשים, איסתיתא שמות נשים, גאמילה		אה"ע אות לד, ז אה"ע אות לד, יא	
עין זוכר ערך ל אות כ		יו"ד אות כז	
עיקרי הד"ט סימן א, אות ו — וסימן יז אות לא סימן יח אות לב		או"ח אות ד או"ח אות מח	
ערוך ערך ערב (א)		או"ח אות סו	
פאר הדור סימן עז סימן עז סימן קמו סימן קמח סימן קנב		או"ח אות כה יו"ד אות לג אה"ע אות ב או"ח אות ו יו"ד אות יט	

פחד יצחק

מערכה ג ד"ה גט בלילה
 מערכה ג נוסח הגט
 מערכה מ ד"ה מת, המלינו
 מערכה ע ד"ה עומר

פני משה

במזכרת הגיטין

פרח שושן

או"ח כלל ב סימן ג
 כלל ג סימן ג
 כלל ד סימן א
 יו"ד כלל א סימן ב
 כלל ו סימן ב

פרי האדמה

ח"א הלכות תפלה פי"ב הלכה ה

פרי חדש

או"ח סימן פט אות ג
 סימן קכח אות מג
 סימן תצו
 יו"ד סימן נ אות ד

פתח הדביר

ח"א סימן ט אות ג

קדושת יו"ט

אה"ע סימן ז

קול אליהו

ח"ב סימן יב
 סימן יג
 סימן יד

קרבן חגיגה

דף פח

אה"ע אות כז
 אה"ע אות כט, א
 יו"ד אות כז
 או"ח אות מט

אה"ע אות לד, לז

או"ח אות לב
 או"ח אות עו
 או"ח אות מד
 יו"ד אות יא
 יו"ד אות יח

או"ח אות יח

או"ח אות ג
 או"ח אות י
 בשער
 יו"ד אות ב

או"ח אות א

אה"ע אות ג

אה"ע אות כו
 אה"ע אות א
 אה"ע אות כב

או"ח אות עב

מנהגי

מפתח ספרים

מצרים

סט

שו"ת הרא"ם (ר' אליהו מזרחי)

ח"א סימן כב

סימן מג

אה"ע אות ב
או"ח אות מה

רא"ש

עירובין פ"ו סימן יז

עבודה זרה פ"ב סימן יג (בהגה)

או"ח אות מב
יו"ד אות יז

רבינו בצלאל אשכנזי

סימן ב

סימן יא

סימן כב

סימן כב

או"ח אות ע
אה"ע אות כב
אה"ע אות כט, א
אה"ע אות כט, טו

רדב"ז

ח"א סימן א

סימן ב

סימן ג

סימן י

סימן כו

סימן כו

סימן מה

סימן קכו

סימן קלז

סימן קנח

סימן קנט

סימן קעט

סימן קפב

סימן קפב

סימן רלז

סימן רנב

סימן רסח

סימן רפו

סימן שיא

סימן שטז

סימן שטז

סימן שיט

סימן שכז

או"ח אות י
יו"ד אות יז
יו"ד אות טו
או"ח אות לז
יו"ד אות ה
אה"ע אות א
אה"ע אות ה
אה"ע אות א
אה"ע אות חי
חומ"מ אות א
חומ"מ אות ד
או"ח אות יב
אה"ע אות כט, ו
אה"ע אות כט, ז
או"ח אות ח
או"ח אות עד
יו"ד אות ל
או"ח אות מד
יו"ד אות כז
אה"ע אות כב
אה"ע אות כד
או"ח אות כז
אה"ע אות כג

יו"ד אות ד
 יו"ד אות יז
 או"ח אות סז
 אה"ע אות א
 חו"מ אות ג
 אה"ע אות ט
 אה"ע אות חי
 אה"ע אות לב
 אה"ע אות כט, טז
 אה"ע אות יא
 אה"ע אות כג
 יו"ד אות כד
 אה"ע אות כד
 או"ח אות מו
 או"ח אות מד
 או"ח אות ע
 אה"ע אות ד
 יו"ד אות יב
 אה"ע אות כט, יב
 או"ח אות סא
 יו"ד אות ט
 יו"ד אות כה
 יו"ד אות לד
 או"ח אות נא
 או"ח אות נב
 או"ח אות נט
 יו"ד אות ד
 אה"ע אות ח
 יו"ד אות יא
 או"ח אות כז
 יו"ד אות כח
 או"ח אות ז
 אה"ע אות כא
 אה"ע אות כב
 חו"מ אות ב
 אה"ע אות ט
 אה"ע אות יב
 אה"ע אות לב

סימן שכח
 סימן שלה
 סימן שמז
 סימן שעד
 סימן שפ
 סימן שפב
 סימן שפג
 סימן שצח
 סימן תמא
 סימן תמח
 סימן תנח
 סימן תסו
 סימן תסז
 סימן תעז
 סימן תפז
 סימן תקיד
 סימן תקטו
 סימן תקנב
 ח"ב סימן תרג
 סימן תרמב
 סימן תרנט
 סימן תרנט
 סימן תרסב
 סימן תרפז
 סימן תרפז
 סימן תרצג
 סימן תשה
 סימן תשז
 סימן תשכג
 סימן תשמ
 סימן תשמא
 סימן תשעח
 ח"ג סימן תנו

סימן תפז [תחקכה]

סימן תקט
 סימן תקלט
 סימן תקסז
 סימן תתפא

מנהגי

מפתח ספרים

מצרים עא

חו"מ אות א
 יו"ד אות טו
 יו"ד אות יז
 חו"מ אות ד
 או"ח אות מז
 אה"ע אות כח
 או"ח אות נח
 אה"ע אות כג
 או"ח אות ו
 או"ח אות ט
 חו"מ אות ב
 או"ח אות כח
 יו"ד אות לה
 או"ח אות סו
 או"ח אות סט
 אה"ע אות כט, ו
 חו"מ אות ד
 אה"ע אות ד
 יו"ד אות כט
 אה"ע אות חי
 אה"ע אות יז
 אה"ע אות חי
 יו"ד אות יב
 אה"ע אות כז
 או"ח אות ו
 יו"ד אות יט
 אה"ע אות חי
 אה"ע אות כא
 או"ח אות יא
 או"ח אות מא
 אה"ע אות כה
 אה"ע אות טו
 יו"ד אות טז
 אה"ע אות יז
 או"ח אות עג
 חו"מ אות ד
 אה"ע אות ה
 או"ח אות ד

סימן תתקמד
 סימן תתקסב ד"ה ולענין בישולי
 סימן תתקסב
 סימן תתקסח
 סימן אלף ט
 סימן אלף יט
 סימן אלף ע
 ח"ד סימן אלף עה
 סימן אלף עט
 סימן אלף פ
 סימן אלף פה
 סימן אלף צב
 סימן אלף צב
 סימן אלף קד
 סימן אלף קז
 סימן אלף קיז
 סימן אלף קכו
 סימן אלף קכח
 סימן אלף קלה
 סימן אלף קמ
 סימן אלף קמא
 סימן אלף קמד
 סימן אלף קמו
 סימן אלף קנה
 סימן אלף קסה
 סימן אלף קסו
 סימן אלף קפו
 סימן אלף קצ
 סימן אלף קצח
 סימן אלף רב
 סימן אלף רטו
 סימן אלף רמה
 סימן אלף רנה
 סימן אלף רסא
 סימן אלף רעט
 סימן אלף רפד
 סימן אלף שה
 סימן אלף שט

סימן אלף שכו
 סימן אלף שסד
 ח"ה סימן אלף תרכב
 ח"ו סימן שני אלפים קך
 סימן שני אלפים קפב
 סימן שני אלפים ריג
 סימן שני אלפים שד
 סימן שני אלפים שכו
 ח"ז סימן מז

מהר"י בן לב
 אה"ע ח"א סימן סו

הר"י בן מיגאש
 סימן פט

ריב"ש
 סימן לו

ריטב"א
 יומא ע ע"א

מהרי"ק
 שורש ט, ונד, וקב

מהרלנ"ח
 סימן לו

רמ"א (שו"ע)
 או"ח סימן קלט סעיף ג
 או"ח סימן רפב סעיף ה
 או"ח סימן תרץ סעיף יז
 אה"ע סימן קכו סעיף יב

מהר"ם אל אשקר
 סימן חי
 סימן חי
 סימן ס
 סימן עט

אה"ע אות כא
 או"ח אות ח
 או"ח אות לד
 או"ח אות מד
 אה"ע אות לג
 או"ח אות מו
 אה"ע אות לב
 אה"ע אות ז
 אה"ע אות ח

אה"ע אות טז

או"ח אות סב

או"ח אות ו

או"ח אות לג

בשער

אה"ע אות ב

או"ח אות כ
 או"ח אות סב
 בשער
 אה"ע אות כט, יד

בשער
 יו"ד אות כ
 אה"ע אות ד
 אה"ע אות ב

מנהגי

מפתח ספרים

מצרים

עג

רמב"ם

תפלה פרק י"ב הלכה כג
חמץ ומצה פרק ד הלכה יב
גירושין פרק ד הלכה יב
מאכלות אסורות פרק יא הלכה י
מאכלות אסורות פי"א הלכה כה
שחיטה פרק ז הלכה י
בכורים פרק ט הלכה א

רמב"ן

או"ח אות לא

מהר"ם מינץ

סימן לו (דמ"א ע"ד)

אה"ע אות לד, כג

רשב"א

חלק א סימן תנח

או"ח אות מט

רשב"ש

סימן נו

או"ח אות ו

שירי ברכה

או"ח סימן תצג אות ב
יו"ד סימן קטו אות ג
סימן קכג אות יב
סימן שפד
אה"ע סימן קכט אות לד

או"ח אות נב
יו"ד אות יג
יו"ד אות טז
יו"ד אות ל
אה"ע אות לד, יז

שירי כנסת הגדולה

או"ח סימן צא אות א
סימן קלב אות ג בהגה"ט
סימן קמא אות ה
יו"ד סימן שה אות י"ג בהגה"ט
סימן שנז אות א בהגה"ט

או"ח אות ה
או"ח אות יד
או"ח אות כב
יו"ד אות כג
יו"ד אות כז

ש"ך

יו"ד סימן שה ס"ק יב

יו"ד אות כד

שלחן גבוה

או"ח סימן תפט ס"ק ו
 סימן תצג ס"ק א
 יו"ד סימן ל ס"ק יב
 סימן לז ס"ק ג
 סימן רעט ס"ק ד
 מחו' ב אות ד — ה

או"ח אות מט
 או"ח אות נא
 יו"ד אות ב
 יו"ד אות ג
 או"ח אות כג
 או"ח אות מה

שלמי ציבור — שלמי חגיגה

או"ח דף קנב ע"א
 ח"ב שלמי חגיגה דף קצ"ח ע"א
 ח"ב שלמי חגיגה דף שכה ע"ב
 הלכות אונן סעיף י

או"ח אות יב
 או"ח אות כח
 או"ח אות יד
 יו"ד אות כו

שמות

אה"ע אות לד, ה
 אה"ע אות לד, ו
 אה"ע אות לד, כא
 אה"ע אות לד, כג
 אה"ע אות לד, לד

דף נא, ע"ב

שמות הגיטין למוהר"א מוטאל

אה"ע אות לד, כט
 אה"ע אות לד, לג

שער המים

יו"ד סימן ל ס"ק ח

יו"ד אות ב

שערי ישועה (זיין)

שער ד סימן ב
 שער ו סימן ד ח"ה

או"ח אות כו
 או"ח אות מח

תורת זבח (חזן)

סימן טל סעיף ב, ג

יו"ד אות ז

תיקון יששכר (סוסאן)

דף ע ע"ב

או"ח אות עג

מנהגי

תלמוד ירושלמי
מגילה פרק ג הלכה ז

תשב"ץ

ח"ב סימן ט"ל

ח"ב סימן ע

ח"ג סימן יד

תשובות מן השמים
סימן סו

מפתח ספרים

מצרים

עה

או"ח אות עג

או"ח אות לג

או"ח אות לא

אה"ע אות ב

יו"ד אות יא

1